Birlik

AYLIK SİYASİ DERGİ ■ SAYI: 15 ■ MART ■ 1992 ■ 7500 TL (KDV DAHİL)

Kürt Sorununda Henüz Vakit Varken

BARIŞA BİR ŞANS!

SBP GENEL YÖNETİM KURULU BASIN BİLDİRİSİ

Genel Yönetim Kurulu, Prof. Sadun Aren'in başkanlığında 1-2 Şubat 1992 tarihinde İstanbul'da toplanarak gündemdeki siyasi sorunları görüşmüş, ülkemizin yakın geleceğine ilişkin gelişmeler hakkında tüm siyasal güçleri ve komuoyunu uyarmaya karar vermiştir.

1. Erken Genel Seçim sonrasında oluşan DYP-SHP Hükümeti açıkladığı demokratikleşme programıyla yurtta olumlu bir hava ve iyimserlik yaratmıştır. Ancak, geçen zaman içersinde, henüz ortaya kalıcı ve somut bir takım çözümlerin çıkmamış olması, yaratılmış olan bu olumlu havanın gölgelenmesine neden olmaktadır.

2. Özellikle "Kürt gerçeğini tanıyoruz" şeklindeki cesaretli adımın arkası gelmemiş, üstelik Cumhurbaşkanı'nın, MGK'nun, ANAP'nin ve diğer bazı çevrelerin baskısıyla bu noktadan tekrar eski geleneksel resmi çizgiye dönüş yollarının arandığı yönünde belirtiler görülmeye başlanmıştır. Örneğin Anayasa Mahkemesi, TBKP hakkında kapatma kararı vermiş ve kısa bir süre önce yayınladığı gerekçeyle Kürt sorununun çözümünde atılan sınırlı adımların dahi geri çekilmesine hukuki ve ideolojik zemin hazırlamıştır.

3. Kürt sorununu barışçı yollarla değil de silahla çözeceğine inanan taraflar bahar aylarına yönelik hazırlıkları ve açıklamalarıyla gerilime yükseltmekte büyük bir silahlı çatışmayı adeta kaçınılmaz bir sonmuş gibi halkımıza dayatmaktadırlar. Oysa, Kürt sorunun böyle bir silahlı çatışma ile çözülmesine ne esas itibariyle yüzyıllardır barış içinde yaşayagelmiş ülke halkımız, ne de dünyanın demokratik barışçı güçleri olanak verirler. Çünkü silahlı bir çözüm hem gerçek bir çözüm değildir, hem de büyük bir yanılgı ve sağduyusuzluk örneğidir. Böyle bir durum ülkemizdeki yüzlerce yıllık dönemde de kapanmayacak yaralar açabilir.

4. Bugün yaşamakta olduğumuz terör de, sorunun şiddet yoluyla çözümünün bir biçimidir. Ve bizi adım adım bir iç boğazlaşmaya götürmektedir.

5. Giderek bütün yurda yayılma eğilimi gösteren terörün hemen önlenebilmesi bakımından şiddete dayalı politikalara acilen son verilmesi; Kürt gerçeğinin kabulünün getirdiği bütün çağdaş ve mantıki sonuçların hayata geçirilmesi; iki halkın bu topraklarda eşit ve özgür koşullarda birlikte yaşamasının temini için gerekenlerin süratle yapılması ufukta görülen olumsuz gelişmelere karşı tek çıkar yoldur. Örneğin, yapılacak olan yeni Anayasa'da Kürt gerçeğinin kabul edilmesi sorunun çözümünde çok önemli bir başlangıç olacaktır.

Bütün bunlar için partimiz SBP, şiddeti dışlayan bütün güçlere sorunların demokratik ve barışçı yollarla çözümü için yoğun çaba harcamaya ve işbirliği yapmaya hazırdır. ■

Birlik
Aylık Siyasi Dergi

Sahibi ve Sorumlu Yazışleri Müdürü: Atilla Aytemur **Yönetim Yeri:** İstiklâl Cad. 459/9 Karagözoğlu Ap. Beyoğlu - İst. **Tel:** 152 76 40-41 **Fax:** 152 76 42 **Dizgi / Baskıya Hazırlık / Dağıtım Koor:** Mustafa Durna **Baskı:** Zafer Matbaası **Posta Çeki Hesabı:** A. Aytemur 666410 **Döviz ve Abone Hesabı:** A. Aytemur İş Bankası Cağaloğlu Şb. Hesap No: 138895

ÇAĞATAY ANADOL

KÜRT SORUNU, ŞİDDET, DEMOKRASİ...

Kürt Sorunu şiddet kullanarak çözümlenebilir mi?

Ne yazık ki hem Türkiye Cumhuriyeti hem de PKK bu soruya aynı yanıtı veriyor: "Evet çözümlenebilir!"

Devletin yanıtının bu olduğunda sanırım herkes hemfikirdir. Ama PKK'nın yanıtının bu olmadığını ileri sürenler olabilir. Şu nedenlerle onlarla aynı fikirde değilim:

● Türkiye Cumhuriyeti'nin 70 yıllık politikası Kürt sorununu dile getiren herkese karşı şiddet uygulamak olmuştur. Bir sorunu dile getireni hapse atmak da şiddet uygulamaktır, Türkiye İşçi Partisi'ni, yasal dernekler olan Devrimci Doğu Kültür Ocakları'nı kapatmak da şiddettir. Türkiye Cumhuriyeti'nde egemen devlet etme geleneği ve yöntemleri sorunun barışçı yöntemlerle çözüleceği umudunu öldürmüştür ve silaha başvuranları bu gelenek, bu yöntemler yaratmıştır. PKK bu gelişimin, üstelik devletin şiddet politikasının generaller eliyle zirveye çıkarıldığı bir sürecin ürünüdür. Yani PKK'nın temelinde, şiddetin yegane çözüm yolu olduğuna dair kuvvetli bir harç vardır. Günümüz PKK komutanlarının büyük bölümü 1971 generalleri, günümüz PKK gerillalarının büyük bir bölümü ise 1980 generalleri zamanında devletten eziyet görmüştür, anne babaları, köylülerine eziyet çektirildiğine tanık olmuştur. Bu tanıklığın bıraktığı izler çok derindir.

● PKK daha gerilla hareketine başlamadan önce bile şiddete en sık başvuran örgüt olarak tanınmıştır. Bu şiddetten, başka Kürt örgütlerinin, Türkiye'nin devrimci örgütlerinin ve hatta PKK örgütünün mensupları da paylarını almışlardır. Siyasetin belki de tek geçerli yöntemi olarak şiddet, PKK'nın iliklerine işlemiştir. Bugün PKK'dan farklı, ya da bu örgüt hakkında olumsuz düşünceler taşıyan Kürtler düşüncelerini dile getirmekten çekinmektedirler.

● PKK yoğun olarak kullandığı şiddet yöntemlerinin sonuç verdiğini görmüş, siyasi mücadelede şiddetin rolüne inancı pekişmiştir. Kürt sorununun Türkiye ve dünya kamuoyuna maledilmesinde bu şiddetin önemli rolü olmuştur. Geçmişte Kürt sorununu barışçı yöntemlerle dile getirmeye çalışanlara reva görülen muamele ve kamuoyunun bu muameleye karşı duyarsızlığı, şiddet politikasının prim yapmasına neden olmuştur.

● Ve nihayet PKK lideri Abdullah Öcalan'ın Bakırköy'de 11 kişinin ölümüyle sonuçlanan mağaza yakma olayı üzerine söylediği sözler, olayı "infiale kapılan yurtseverlerin bir eylemi olabilir" tarzında yorumlaması Türk kamuoyunu kazanma, ya da şiddetin akıl almaz boyutlara ve acılara yol açabileceği konusunda hiçbir kaygısının bulunmadığını göstermektedir.

Diğer taraftan devletin de geleneksel şiddet politikasına devam etme niyeti belli olmuştur. Güneydoğudaki resmi ve para-militer güçlerin (köy korucuları) yanına son zamanlarda bir Türk Gladyösü (ya da adı her neyse) eklenmiştir. Evinden, işyerinden, sokaktan alınıp da bir köprü altında cesedi bulunanların sayısı tırmanmaktadır. Başbakan Demirel geçenlerde "Türkiye'yi Koruma Komiteleri"nin kurulmakta olduğu yolundaki haberlerden endişe ettiğini belirtmiştir. Bu endişe yerindedir, ama böylesi örgütlerin dolaylı ya da dolaysız devlet ilintisi bulunmayan "sivil" örgütlenmeler olduğuna inanmak mümkün değildir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin ve PKK'nın kanılarının aksine, Kürt sorunu şiddet yöntemleriyle çözümlenemez. Devletin şiddeti yoğunlaştırması şiddet dışı çözümlere inanan Kürtlerin sayısını azaltır ve karşı şiddeti tırmandırır. Çatışmanın kapısına geldiğini gören ve giderek şiddetin kurbanı haline daha fazla gelmeye başlayan Türkler demokratik, karşılıklı hakların dengelenmesine dayanan yaklaşımlardan hızla kopar, devletin şiddetini daha fazla onaylamala başlar; kardeşliğe, hak eşitliğine inanan Türkler ve Kürtler küçücük bir azınlık haline gelir. Her iki tarafta da "ya bizdensin ya onlardan" anlayışı egemen olur. Sonuçta aynı sınırlar içinde yaşansa da bölünme gerçekleşmiş olur. Ama bunu *de jure* bir nitelik kazanması asla

gerçekleşmez. İrlanda sorunu nasıl kilitlendiyse, Kürt sorunu da öyle kilitlenir yüzyıllarca kanayacak bir yaraya dönüşür.

Türkiye için bir şans olduğunu umut ettiğimiz DYP-SHP hükümeti, kuruluşunun hemen ardından somut, tansiyonu azaltıcı ve şiddeti tecrit edici adımlar atmaya başlayabilirdi. Ne yazık ki şimdiye kadar olup bitenlerin pozitif hanesine sadece "Kürt realitesini tanıyoruz" sözü yazılabilir. Ama bu yazı buz üzerine yazılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin bu realiteyi resmen tanımasını belgeleyecek hiçbir adım atılmamıştır. Yarın bir başka hükümet eskiyi inkâr politikasına geri dönebilir.

Çokça sözü edilmesine rağmen 12 Eylül anayasasından kurtulma doğrultusunda herhangi bir gelişme yoktur. Olsaydı, Kürt realitesinin anayasaya geçmesi de mümkün olabilirdi.Terörle mücadele yasasının düşünce özgürlüğünü engelleyen, Kürt sorununu dile getirenleri ağır ceza müeyyidelerine maruz bırakan ve siyasi partilerin kapatılmasına gerekçe olabilen hükümleri de ayıklanabilirdi. Bırakalım yasa değişikliklerini bir yana, Türkiye nüfusunun 1/5 ya da 1/4'ünü oluşturan Kürtlerin devlet radyo ve televizyonlarından kendi dilleriyle türkü dinlemeleri sağlanamaz mıydı?

Hükümet böyle yönelimler içinde görülmüyor ya da hükümetin bu doğrultudaki iyi niyetleri, geleneksel TC devletinin kalın kabuğuna nüfuz edemiyor (yani hükümet bu konuda kamuoyunu yanına alan cesur bir mücadeleye girişmek niyetinde değil!).

Ne yazık ki biz, barışçı çözümlerden yana yurttaşlar, ister Kürt, ister Türk olalım, ya da milliyet duygusunu aşmış olduğumuzu düşünelim devlet ve PKK'nın oluşturduğu iki şiddet odağı karşısında oldukça zayıf ve etkisiziz. Uygulanan senaryo tamamen dışımızda oluşturulmuştur, bize danışılmamıştır, ama biz, hepimiz bu senaryonun kurbanları haline geleceğiz. Şu ya da bu derecede!

Yapacağımız hiçbir şey yok mu? Önce bu kaderi reddetmeliyiz. Türkiye'nin siyasi partilerini, hükümetini, devlet etme anlayışını etkileyebilme ve değiştirebilme umudu ile çaba sarfetmek, halkın bu çabaya kazanılması için uğraşmak bize düşüyor.

Tam bir özgürlüğü savunmalıyız. Bu özgürlük, anayasal hak olarak -eğer istiyorlarsa- Kürtlere ayrılma hakkını tanımalıdır. Kürtlerin özgür iradesinin demokratik yollarla bu istek etrafında toplanması halinde, iki tarafın çıkarlarını dengeleyecek bir diyalog ve zamanlama ile ayrılmanın gerçekleşmesine olanak veren bir anayasa hükmü bulunmalıdır. Ayrılıkçı partinin bile yasal olabilmesi ancak böyle mümkün olur. Bu önerinin, şiddete karşı birçok insana irkiltici geleceğini tahmin ediyorum. Ama onlara şunu hatırlatmak isterim, eğer Türkiye'nin, İki halkın gönüllü birliğini cazip kılan potansiyelleri varsa neden irkiliyorsunuz? Bu potansiyel yoksa ve eğer ayrılmak isteyen bir çoğunluk oluşursa, şiddet karşıtı kimliğinizden vazgeçmemek koşuluyla onlara ne söyleyebilirsiniz? "Ben senin çıkarını sana rağmen ve senden iyi bilirim" mi?

Oysa böyle bir anayasa yaklaşımı, amaçlarına şiddet yoluyla varmak isteyenleri ya barışçı yöntemlere çeker, ya da eriyip gitmelerine yol açar. Ayrılıkçı, federasyoncu, ya da eşitliğe dayalı bir üniter devleti savunan Kürt partileri ortaya çıkabilirdi. Ayrıntılı ve saydam bir tartışma, insanları karar verirken duygusal olmaktan uzaklaştırır, gerçek çıkarlarının nerede olduğunu etraflıca düşünmeye sevk ederdi. Türkiye'nin etnik esasa göre örgütlenmemiş partileri her iki halka, birlikte yaşamanın yararlarını anlatırlardı. Ve elbet bu tartışma sırasında eşitlikçi bir üniter devletin koşulları da ana hatlarıyla oluşmuş, uygulanıyor olurdu.

Sonunda varılacak karar ne olursa olsun her iki taraf da uygar bir dünya özlemine yakışan, böyle bir dünyayı oluşturmaya katkı yapan bir tutum sergilemiş, düşmanlaşmamış, ilişkilerine yepyeni bir biçim vermiş olurlardı.

Hangisi daha iyi, daha insani ve hem Türklerin hem de Kürtlerin çıkarlarına daha uygun? Karar vermeliyiz!

Fiilen bölünmüş, (birbirine düşman, birbirinin kanını akıtmış ve ancak zor karşısında birarada durabilen) ama uluslararası hukuk karşısıda tek bir ülke olmak mı?

Yoksa tam bir fikir ve örgütlenme özgürlüğü içinde yaşamaya karar vermiş bir ülke veya -kanımca küçük bir olasılık olsa da- uygarca ayrıldıkları için yakın işbirliği ve dayanışma içinde, bu yüzden de yeni bir entegrasyon planına sahip olabilecek, ruhen kopmamış, ama hukuken kopmuş ülkeler olmak mı?

Esenlik mi, trajedi mi?

Bir karar vermeliyiz! ■

HELSİNKİ YURTAŞLAR MECLİSİ
MİLLİYETLER VE MİLLİYETÇİLİK
KOMİTESİ

KÜRT SORUNU İÇİN BARIŞ İNİSİYATİFİ TOPLANTISI

Helsinki Yurtaşlar Meclisi Türkiye Bölümünün Milliyetler ve Milliyetçilik Komitisi, sayıları 218 olan çeşitli kökenlerden aydını 15 Şubat 1992 günü Kürt Sorununu çözmek üzere toplantıya çağırdı. İki oturum halinde yapılan toplantının konuşmalarının kitap halinde yayınlanacağı komite tarafından açıklandı. Dergimiz, süren tartışmalara katkıda bulunmak amacıyla sözkonusu toplantının ilk oturumunda yapılan konuşmaların bir bölümünü okurlarımıza sunmaktadır. Bant çözümleri üzerinde, anlam boşluğu veren bir iki noktanın dışında, herhangi bir redaksiyon yapılmamıştır. Anlaşılamayan yerler ise ... şeklinde gösterilmiştir. Konuşmalar içinden bir seçim yapılmamış, iki bandı dolduran konuşmalar sırasıyla verilmiştir. Bunlara ilave olarak, komitenin konuklara gönderdiği mektup ve Helsinki Yurttaşlar Meclisi'ni tanıtıcı yazısı da sayfalarımızda yeralmıştır.

BİRLİK

Mehmet Ali Aslan:

.... Bu toplantı bir Kürt konferansı da değildir. Bu nedenle bütün Kürt aydınlarının veya Kürt örgütlerinin daveti düşünülmemiştir. Tabii bu onların niteliğinden çok toplantının zaman ve yeri bakımından zorunlu bir takım kısıtlamalardan kaynaklanıyor. Ancak, HEP ve parlamentodaki HEP kökenli SHP milletvekilleri toplantıya davet edilmişlerdir. HEP Genel Başkanı Sayın Feridun Yazar ile davetli milletvekilleri çağrımıza uyarak geldiler. Kendilerine teşekkür ediyoruz. Kürt sorunu ile ilgili fikirlerini, görüşlerini ve düşündükleri çözümleri burada açıklamaları kuşkusuz büyük yarar sağlayacak ve Türk aydınları, sorumlu kişiler tarafından açıklanan görüşleri dinleme fırsatı bulacaklardır. Toplantı bir müzakere ve uzlaşma konferansı da değildir. Böyle bir amaç çok iddialı olurdu. Bu toplantı daha çok uzlaşma zemini aramaya ve uzlaşma noktalarını oluşturmaya yöneliktir. Umarız toplantı olumlu sonuçlanır ve uzlaşma zemini hazırlayan toplantıların başlangıcı olur.

Uzlaşma kavramıyla ilgili kısa bir açıklama yapmak da yararlı olacaktır. İki kutuplu dünyanın soğuk savaş döneminde uzlaşma günah, hatta suç sayılıyordu. Uzlaşmacılık ise suçlama ve küfür olarak kullanılıyordu. Kutuplaşma ve soğuk savaşın sona erdiği günümüzde uzlaşma sorunların barışçı ve demokratik yönden çözümü için bir zorunluluk haline gelmiştir. Uzlaşma teslimiyet değildir. Çatışmanın nihai çözümü de değildir. Bir bakıma karşılıklı bir alışveriştir. Çatışma ve uzlaşma birbirini tamamlayan ve birbirini takip eden bir süreçtir. Kuşkusuz bazı konular karşılıklı ödünlerin konusu olamazlar. Mesela, insan hakları gibi. Bunlardan ödün vermek mümkün değildir. Uzlaşma tarafların bu hakları eksiksiz olarak tanımaları ve buna eksiksiz olarak saygı göstermeleri ile sağlanabilir. Ama bu hakların nasıl sağlanacağı, yöntem konuları, yönetim biçimleri ve paylaşım sorunları, bütün bunlar uzlaşmanın konularıdır ve ancak uzlaşma ile bir yerde çözüme varmak mümkündür. Onun için uzlaşmadan ve uzlaşmacı olmaktan korkmayalım ve hep uzlaşma arayışı içinde olalım. Barış, demokrasi ve insan haklarının damgasını taşıyan çağımızda sorunları başka türlü çözmemiz de mümkün değildir.

Çağrı listesinin dışında kalan çok değerli birçok aydının bulunduğunu biliyoruz. Fakat, bu gibi toplantılara kimlerin davet edileceği konusunda objektif ölçüler yok. Bu nedenle de yerin ve zamanın sınırlılığı nedeniyle herkesi davet etmenin imkanı olmuyor. O zaman, daha çok subjektif bir değerlendirmeyle çağrı listeleri hazırlanıyor ve tabii ki, bu listelerde de herkese göre değişen bir takım eksiklikler ve yanılgılar oluyor. Bunun hoşgörü ile karşılanacağını umuyoruz. Umarım bundan sonra eğer devam ederse bu gibi toplantılar, mümkün olduğu ölçüde daha eksiksiz, daha az yanılgıya yer veren bir takım çağrı listeleri hazırlarız.

Toplanıtının konusu çok önemli ve üzerinde çok konuşulması gereken bir konu.

Ancak, zamanımız kısıtlı, sadece bir gün. Bu nedenle de zamanı çok iyi kullanmak zorundayız. Biz bu bakımdan önce şöyle bir program yaptık: Önce Sayın Taciser Belge, Türkiye'ye gelen Helsinki Yurttaşlar Meclisi Heyetinin İstanbul, Ankara ve Diyarbakır'da bir takım görüşmeleri oldu. Bir takım kuruluşlarla, bir takım şahıslarla ilişkileri oldu, o konuda bize bilgiler vereceklerdir. Ondan sonra Sayın Murat Belge'nin ve ardından Sayın Zafer Üskül ve Bülent Tanör'ün tebliğleri var. Bir de sunulan tebliğlerden sonra bu tebliğlerin konusunu daha bir açıklığa kavuşturacak şekilde, bazı değerli konuklarımıza onar dakikalık konuşma yapmaları rica edildi, onlarda kabul ettiler. Yalnız şunu ifade edeyim, verilen listede Enver Sezgin unutulmuş. Bu listeye Sayın Enver Sezgin'i de dahil ediyoruz. Bir de Altan Öymen özür diledi, aslında konuşma yapacaktı, acilen Ankara'ya gitmesi gerekiyormuş, o nedenle kendileri yok. Bu konuşmalardan sonra söz almak isteyen davetlilere beşer dakikalık konuşma verilecektir. Ama bizim bütün konuşmacılardan istirhamımız şu: zamanımız kısıtlı, bu bakımdan beş dakikalık süreye riayet etmeleri ve beş dakikayı aşmamaya özen göstermelerini biz istirham ediyoruz. Konuşmalar banda alınacak ve kitap olarak yayınlanacaktır. Bu kitabın geliri ise kurulmasına teşşebbüs edilen Helsinki Yurttaşlar Meclisi Vakfına bağışlanacaktır. Tekrar hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Taciser Belge:

Hoş geldiniz. Ben size geçen hafta Türkiye'yi ziyaret eden Uluslararası Helsinki Delegasyonu'nun izlenimlerini kısaca aktarmak istiyorum. Helsinki Yurttaşlar Meclisi'nden uluslararası bir delegasyon, Helsinki Yurttaşlar Meclisi Türkiye Komitesi'nin davetlisi olarak 8- Şubat 1992 tarihleri arasında Türkiye'yi ziyaret etti. Bu delegasyonda İngiliz, Hollandalı, Danimarkalı, Bulgaristan ve Türkiye'den üyeler vardı.

Helsinki Yurttaşlar Meclisi avrupa ülkelerinde ve amerikada, barış ve demokrasiye gönül veren yurttaş insiyatifleri nin, demokratik kuruluşların ve bireylerin bir koalisyonudur. Helsinki Yurttaşlar Meclisinin bugüne kadar ülkemizi birçok kez ziyaret etmiş bulunan bir başka uluslararası delegasyonlardan bir farklı özelliği var, ona burada değinmek istiyorum. Uluslararası Af Örgütü, Helsinki komitesi gibi başka uluslararası örgütlerle işbirliği yapsa dahi çalışma yöntemi bunlardan çok farklıdır. Örneğin, başka örgütler çeşitli ülkeleri ziyaret ederek, oradan olgusal bilgi toplayıp belirli merkezlere yada mercilere bu bilgileri rapor ederler. Oysa, Helsinki Yurttaşlar Meclisi delegasyonları ziyaret ettiği ülkede topladığı bilgileri başka birine aktarmaz. O ülkeyle ilgili barış, silahsızlanma, çevre ve insan hakları, kadın gibi alanlarda insiyatif gösteren kişileri ve kuruluşları destekler ve onlarla dayanışma göstermeye çalışır. Dolayısıyla, doğrudan doğruya insiyatif yerel ülkededir, onun ziyaret ettiği ülkededir. Bizim ziyaretimizde çok kısa değinmez istediğim izlenimleri şöyle anlatacağım:

Dıyarbakır'daki havanın İstanbul ve Ankara'ya göre çok daha gergin olduğunu hissetmemek mümkün değildir. Oradaki konuşmalarda herkesin izlenimi 'baharda çok şeylerin beklenmesi'. Bu beklentinin nereden çıktığı konusunda olgulara dayanan çok somut bilgiler alamadık. Ama, herkes baharda hatta mart ayı içinde birşeylerin olacağını söylüyordu. Çoğu kimsenin bunu telaffuz etmese bile "nisanda sağ kalmış olursam" diye düşündüğü açıkça belliydi. Hiçbir şeyin iyi gitmediği, hesaplanmadığı, bilginin yerini söylentilerin aldığı, söylentilerin birbirini tırmandırdığı, bir güvensizlik ve gerilim atmosferindeydik. Ve delegasyon bundan çok fazla etkilendi. Ankara'daki görüşmelerde ise çok kısa birşey söyleyeceğim, çünkü , orada daha çok hükümet yetkilileri, parlementerler ve bakanlarla görüştük. Ve bu hükümetin iktidara gelmesiyle birlikte Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı bölgelerde durumun herhangi bir şekilde daha iyiye doğru gitmediği ve hükümetin programının ve niyetinin demokratikleşme yönünde iyi bir adım olduğu halde, gelelim program meselesine: somut politikaların hayata geçirilemediği konusu da karşılıklı olarak kabul edildi. Yani konuşmacılar ve delagasyon üyeleri tarafından ortak anlayışlara varıldı. Tüm bu öğeleri alt alta dizdiğimiz zaman Diyarbakır yöresinde ve çevre illerde yaşayan insanlar için barış demokrasi ve insan hakları gibi kavramların şu anda işlenmemiş ve henüz altı doldurulmamış kavramlar olduğu çok açıktır ve bu konuda atılacak adımların uzun bir süreç ve çok ciddi çabalar gerektirdiğini anlamış bulunuyoruz. Değinmek istediğim bir son nokta, elbette ülkenin doğusundaki demokrasinin batısındaki demokrasiden ayrılamayacağıdır. Biz burada ne kadar demokrasi teneffüs edebiliyorsak, bunun doğuda yaşanan olaylarla bağlı olduğu hepimiz için çok açıktır. Bu nedenle benim bu toplantıda üzerinde durmak istediğim basınla ilgili bir konudur. Bu demokratikleşme çabasında basının çok önemli rolü oldu-

ğuna inanıyorum. Bu vesileyle bizim yaptığımız ziyaret sırasında basında çıkan yanlış haberleri, Türkiye'den ayrılmış bulunan arkadaşlarım adına izninizle düzeltmek istiyorum. Hürriyet'in anadolu baskılarından birinde "Helsinki Delagasyonu HEP kıskacında" başlıklı bir haber çıktı. Bu haberde ki dört noktayı düzelteceğim. Helsinki Delegasyonu Türkiye'ye geldiğinde hiç kimse tarafından karşılanmadı. Gazete, HEP tarafından karşılandığını söyledi. Çünkü, zaten delegasyondan herkes değişik saatlerde geldi. Bu nedenle hiç kimse havaalanında karşılanmadı. Ve Diyarbakır'a gittiğimizde ise oranın demokratik kitle örgütlerinin temsilcileri bizi karşılamak nezaketini gösterdiler. Kendilerine teşekkürü borç biliyoruz Ondan sonra, ilk gece İstanbul'da yaptığımız toplantı iki aşamalı oldu. Birinci bölüm bir restoranda oldu. İkinci kısma otelimizde devam etmek zorunda kaldık. Oteldeki restoranda Hatip Dicle hiç konuşmadı. Herhalde Hatip Dicle'nin orada konuştuğu ve çevreyi rahatsız edici sözler söylediği belirtiliyordu. Hatip Dicle orada hiç konuşmadı, yemekte yedi-sekiz en fazla arkadaş vardı, herkes bunu hatırlayacaktır.

Dördüncü nokta, Helsinki delegasyonu Türkiye'yi kötüleyecek hiçbir söz söylemedi. Bunu söylemekten özellikle kaçındı. Çünkü, Türkiye'ye bir dayanışma amacıyla gelmişti, böyle birşey yapması amaçlarına ters düşecekti. Son olarak da Cumhuriyet'te bir haber çıkmıştı. Delegasyon üyelerinden birinin "Bir tarafta devlet, bir tarafta halkını korumaya çalışan PKK vardır" dediği yazılıyordu bu üye hiç bir taraf için bu anlamda saptayıcı bir sıfat kullanmadı. Sözlerimi bitirmeden önce basında hiç bir zaman yeralmayan basın bildirimizin şu ana kadar benim değinmediğim noktaları kapsayan son bölümünü okumak istiyorum:

"Delegasyon, İstanbul, Diyarbakır ve Ankara'da Türk ve Kürt aydınları, demokratik kuruluş temsilcilerinin yanısıra politikacılar ve resmi yetkililerle de görüştü. İzlenimlerimiz, yeni hükümetin şiddete son verme ve Kürt halkının haklarında gelişme sağlamak için demokratik bir programa sahip olmasına karşın şiddetin arttığı ve birçok insanın daha da artacağından korktuğu şeklindedir. Bu bir belirsizlik dönemidir. Daha iyiye yönelik bir değişim atmosferine rağmen aynı zamanda toplumun daha önce yaşanmamış boyutlarda bir şiddete yol açacak bir kutuplaşma içinde olduğu da gözlenmektedir. Bugün gereksinimi duyulan şeyin yeni bir tür kahraman olduğuna inanıyoruz. Askerin yada gerillanın geleneksel bir tür şiddetle yüklü geleneksel kahramanlığı yerine sivil demokratik bir kahramanlık gereklidir. Sivil toplum düzeyinde Türkler ve Kürtler arasında bir ortaklık kurmayı amaçlayan bütün sivil kuruluşlarla dayanışma içinde olduğunu belirtiyoruz. Ayrıca Türklerin sorunlarının demokratik bir yoldan çözümlenmesi ve Kürtlerin beklentilerinin barışçı ve ortaklaşa çözümlenmesini sağlamak üzere hem devleti hem de Kürt önderlerinin önce ateşkes sağlamasını, şiddetin her türlüsünü mahkum etmesini isteyenleri de destekliyoruz. Helsinki Yurttaşlar Meclisi Türkiye Komitesi Türk ve Kürtlerin ortak sorunlarında olası çözümleri tartışmık üzere bir diyaloğu başlatmayı hedeflemektedir. İlk toplantı 15 Şubat 1992'de İstanbul'da yapılacaktır. Uluslararası Helsinki Yurttaşlar Meclisi bu süreci desteklemek ve katılmak üzere elinden geleni yapacaktır."

Dilerim bu toplantı şiddete bürünmüş siyasi kültürümüzü bundan arındırmak için olumlu bir adım olacaktır. Teşekkür ederim.

Çağrı Mektubu

Gittikçe tırmanan ve yaygınlaşma eğilimi gösteren şiddet eylemleri, toplumumuzu bir iç savaş ortamına doğru sürüklüyor.

Şiddet eylemlerine son verebilmek ancak Kürt Sorununa barışçı ve demokratik bir çözüm bulmakla mümkündür.

Kürt Sorunu, hepimizi yakından ilgilendiren ve diğer sorunlarımızın çözümü de büyük ölçüde buna bağlı olan Türkiye'nin en önemli yaşamsal sorunudur.

Helsinki Yurttaşlar Meclisi Türkiye Bölümü Milliyetler ve Milliyetçilik Komitesi olarak, bu amaçla, ekli listede adları yazılı bilim adamları, politikacı ve aydınları biraraya getirecek olan bir toplantı düzenliyoruz.

Toplantı, 15 Şubat 1992, Cumartesi günü Tepebaşı'nda Etap Pullmann Otelinin üst katındaki salonunda, saat 10.30'da başlayacaktır. Sabah oturumunda, Murat Belge demokratik ve barışçı çözümün/çözümlerin önündeki engeller üstüne konuşacak, bunu Anayasa hukukçuları olan Zafer Üskül ve Bülent Tanör'ün Türkiye'de ve başka ülkelerde ulusal azınlık sorunlarına getirilmiş demokratik anayasal hükümler üstüne konuşmaları izleyecektir. Öğle yemeğinden sonra, toplantıda bulunan herkesin katılacağı genel bir tartışma olacaktır.

Sizin de bu toplantıya katılmanızı ve değerli katkılarınızı bekliyoruz.

Saygılarımızla,

Milliyetler Komitesi adına
Murat Belge

Murat Belge:

Hoş geldiniz efendim. Şimdi, bu toplantıyı düzenlemekteki amacımız yeterince açık. Ve türünün ilki oluyor bu toplantı. Bu sorunları tartışmak üzere sivil toplumun küçük de olsa şimdilik bir kesimini bir araya getirmeye, Kürt ve Türk aydınlarını Türkiye'deki Kürt sorununun çözümü hakkında bir diyaloga, bir tartışmaya çağırmak bakımından bilebildiğim kadarıyla Türkiye'de ilk defa böyle birşey yapılıyor.

Sorunlar ortada. Demokrasiye geçme çabası içindedir Türkiye. Ve bu çabanın önünde engel olarak duran Kürt sorunu. Yavaş yavaş, bu sorunun şimdiye kadar çatışan tarafları da aşarak Kürt ve Türk halklarının birbirine, birbirleriyle çatışmasına doğru gelişebileceği endişesi ilkin, herşeyden daha fazla ağır basıyor. Çözüm ne olacaksa olsun ama bu çözüm barışçı olsun, bu çözümde şiddet olmasın. Amacımız, esas tartışmak istediğimiz şey de bu.

İki somut örnekle ben bu açış konuşmasına başlamak istiyorum. Ayrılıkçılık, terör gibi terimleri sık sık kullanıyoruz, olaylarla ilgili. Bildiğiniz gibi, mecliste bir yemin töreni oldu. Burada özellikle Leyla Zana'nın yeminden sonra kürtçe bir söz söylemesi olayı bana ilginç geldi. Leyla Zana'nın mecliste kürtçe bir söz söylemesi genel olarak bir ayrılıkcılık göstergesi şeklinde yorumlandı. Leyla Zana ise söylediği kürtçe cümlede "Ben bu yemini Türk ve Kürt halklarının kardeşliği için ediyorum" dediğini açıkladı. Demek ki, bu milletvekili arkadaş böyle birşey söyleyebiliyor ama söylediğinin içeriği burda oluşan, bunu kürtçe söylemiş olması, öncelikle basında böyle bir davranışın ayrılıkçı siyasi tavır olarak yorumlanmasına ulaşılabiliyor. Leyla Zana'nın üstüne bir tür vatan haini gibi yürüyenler, ilk kamuoyunda bir eğilimi temsil ediyorsa, görece daha liberal bir eğilimden de çeşitli şeyler dinledim. Mesela, diyorlar ki, "bu gereksiz bir gösteriydi", diyorlar. Ben bu kampta da değilim. Eğer, yıllar yılı, bu ola ki, özellikle hapishanede insanlar, ziyaretçiler, çocuklarıyla Türkçeden başka dil konuşmaları yasak olduğu için 8 yıl görüşemedilerse, konuşamadılarsa, böyle bir davranışta bulunmak çocukça bir gösteriden başka birşey geniş yapıyoruz olmak durumundadır. Türkiye, başka çeşitli uygar ülkelerde olduğu gibi, kendi topraklarında yaşayan insanların ana dillerini konuşma, kullanma özgürlüğünü yeterince garanti altına almış olsaydı, o zaman ben de söyleyebilirdim "çocukça bir gösteridir böyle birşey". Ama bu koşullarda onu söylemek çok zor. Ben bu yemini, bu sözü söylediği için bir insanın üzerine ayrılıkçı diye saldırılıyorsa, o zaman ayrılığın tanımını biraz biz Türk tarafında. O zaman her şey ayrılıkçılık kapsamına girer. Her şeyi ayrılıkçılık kapsamına soktuğumuz zaman da, bizim bu sorunun içinden çıkmamız son derece güçleşir. İkinci örnek Mahmut Alınak meselesi. Gene bildiğiniz gibi, mecliste konuşurken yaka paça kürsüden indirildi Mahmut Alınak. Söylemeye çalıştığı aynı köyden iki birbiriyle akraba iki insanın birisinin PKK tarafında birisinin askerde can verdiği ve mezarlarının başında annelerinin, birbirlerini tanıyan annelerinin ağladığıydı. Ve bunu anlatırken Mahmut Alınak yaka paça indirildi. Şimdi terörizm diyoruz, valla bence bu olay, meclisteki bu olay terörizm örneğidir. Halk tarafından seçilmiş bir milletvekilinin çıkıp mecliste özgürce konuşması engellendiği zaman, öbür milletvekilleri tarafından ve oturumu idare eden başkan seyirci kalmanın da ötesinde adeta bunun böyle olması gerektiğini teşvik eden tavır aldığı zaman mecliste terörizm olmuştur. O zaman başka çeşit doğrudan terörizm diyeceğimiz olayların hakkında da dikkatli davranmamız gerekiyor.

Bu girişten bir iki ipucunun verdiği temaya geçmek istiyorum. Kürt tarafına baktığım zaman buradaki taleplerde belli bir bulanıklık olduğunu gözlemliyorum. Ne istiyor "Türkiye'de Kürt vatandaşları" dediğimizde çok iç içe geçmiş bir çoğu bir hayli birbiriyle çelişir talepler gündeme gelebiliyor. Bir tarafta en uç örneğini alalım, ayrılıkçılık diyelim, bağımsız bir Kürt devleti kurma eylemi ve talebi olabilir. Ama bu talebin temsilcisi yine PKK ise, çeşitli demeçlerde, basında yayınlanan çeşitli demeçlerde, özellikle son zamanlarda PKK'nın da tam böyle bir şey söylemediği gözlenebiliyor. Örneğin Abdullah Öcalan bir konuşmasında "biz daha kırk yıl beraberiz" diye bir şey söyleyebiliyor. Yahut daha sonraki bir zamanda "fedarasyon bir çözüm olabilir" diyebiliyor. Yani tüm bunlar var. Bunların söylenmesi ayrılıkçılık tavrını da belki tam olarak ortadan kaldırmıyor. Bunlar bu tarafta. Öbür tarafta Kürtlerin herhangi bir uygar ülkede yaşayan insanlara uygun özlemlerle, taleplerle ana dillerini istedikleri gibi konuşmak, ikinci sınıf vatandaş muamelesi görmeden bu ülkede yaşamaktan başlayarak bir dizi herhangi bir ayrılıkçılıkla ilgisi olmayan , tam tersine birlikte yaşamanın doru ve insanca kurallarını koymaya yönelik talepleri var. Ama kim, neyi, nerede hangi ölçüde temsil ediyor? Bunlar büyük ölçüde iç içe

geçmiş durumda.

Ben bu bulanıklığın sorumlusu olarak sonuçta doğrusu bizim tarafı görüyorum. Bir örneğini zaten verdim. "Türk-Kürt haklarının kardeşliği için" lafı Kürtçe söylendi diye ayılıkçılık muamelesi yapılırsa, zaten karşı tarafın neyi nasıl yaptığında ister istemez bir bulanıklık çıkacaktır. Ve biz bu sorunu sözde çözmek için sürekli baskı ve şiddetle karşı tarafın üstüne gittikçe askeri çözümle meseleyi çözmeye kararlı davrandıkça dediğim bütün bu aslında farklı tavırlar iç içe geçmek durumunda kalacaktır. ayrışamayacaktır. Bu çok tehlikeli bir durum aslında. Buradaki bulanıklığın yanı sıra Türkiye'nin bugünkü konjonktüründe bir başta bulanıklık gözlemlememek elde değil. Bir hükümet var, bir meclis var, meclis hükümeti seçmiş, hükümet bir programını yayınlamış ama kendileriyle de konuştuğunuz zaman "duruma hakim değiliz" diyorlar. Şimdi, Türkiye'nin en önemli meselesi, Kürt meselesi şu anda. Ama, belki bundan da önemli mesele demokrasi meselesi. Kürt meselesini nasıl çözeceğine bağlı Türkiye'nin 21. yüzyıla nasıl bir ülke olarak gireceği. Kendinden kıvanç duyan onurlu bir ülke olarak mı girecek, yoksa baskıcı, otoriter, totaliter, özgürlüğe yer vermeyen bir ülke olarak mı 21. yüzyıla girecek . Bu buna bağlı büyük ölçüde. Ama bu alanda, bu sorunda ön plana çıkmayan bir çatışma olduğu hissediliyor.

Ve Bir tür Türkiye'yi tercih edenlerin ve iktidarı da elden bırakmak istemeyenlerin Kürt sorununu icabında provoke ederek Türkiye'yi anti demokratik, insancıl olmayan bir geleceğe doğu sürüklemeye çalıştıklarını görüyoruz. Şimdi, çatışan taraflar diyoruz, bakıyoruz işte devlet güçleri, güvenlik güçleriyle PKK çatışıyor, çarpışıyor. Dolayısıyla karşı taraflarda olduğunu bu güçlerin düşünmemiz gerekir. Ama bu benim söylediğim analiz çerçevesinde baktığımızda, aslında, çatışan taraflar sanki aynı tarafta. Birbirleriyle çatışsalarda demokrasi olmayan tarafta onlar. Ve büyük eksiklik de demokrasiden yana olan güçlerin halen devam eden ataleti, sessizliği, pasifliği, etkisizliği. Biliyorsunuz, bugünkü haliyle Kürt sorunu bize 12 Eylül rejiminin bir uygulamasının bir hediyesidir, doğrudan doğruya. Daha önce böyle bir sorun yoktu ya da bu soruna gerektiği şekilde yaklaşılamıyor demek istemiyorum. Bu sorun vardı, bu sorun da çok hatalı, sakıncalı hatalı tavırlarda vardı. Ama bu boyutlarda değildi. Bu bo-

Helsinki Yurttaşlar Meclisi

Helsinki Yurttaşlar Meclisi, 1990 ekiminde, Prag'da kuruldu. Ancak bu örgütü ortaya çıkaran gelişme seksenlerde başlamıştı. Bir yanda Doğu Avrupa'daki rejim muhalifleri, öbür yanda Batı Avrupa'nın bağımsız barış dernekleri, Helsinki Sözleşmesinin özellikle Doğu Avrupa rejimlerinde yarattığı meşruiyet zemininden yararlanarak yaklaştılar. Bloksuz, silahtan arınmış, daha geniş Avrupa Birliği için çalıştılar.O zaman bin ütopya sayılan bu gelecek, 1989'da Doğu Avrupa ülkelerinde rejimin çökmesiyle elle tutulacak gibi yakınlaşmış görüldü.

Böylece, Ekim 1990'da bine yakın sivil toplum temsilcisi, sendikalar ve derneklerden, barış hareketlerinden, Yeşiller'den, kiliselerden, kadın hareketlerinden gelen insanlarla HYM kuruldu. Kısa zamanda, ABD ve Kanada (Helsinki'yi imzalamış ülkeler olarak) da aralarında olmak üzere 24 ülkede HYM çalışmaları başladı.

1991'de yapılan Uluslararası Koordinasyon Komitesi toplantısında 12 kişilik üst yönetim kurulu (Presidium) seçildi. Kalkor (BK), Licht (Yugoslavya), Kavan (Çekoslovakya), Merkel (Alm-Hollanda), Esche (Almanya), Dreano (Fransa), Benetollo (İtalya), Enache (Romanya), Liversage (Danimarka), Silvaoska (Rusya), Laaroja (Estonya), Belge (Türkiye).

Daha geniş Avrupa Birliği'ni AGİK paralelinde, ama aşağıdan yukarıya kurmayı amaçlayan, bunun yalnız resmi düzeye, devletlere ve hükümetlere bırakılamayacak kadar ciddi bir iş olduğunu, temel görevin sivil topluma düştüğünü ileri süren ve bu yolda gerekli barışçı girişimlere hazırlanan HYM, kurulduğundan kısa bir süre sonra savaşlarla yüzyüze kaldı. İlkin Körfez Savaşı. HYM'nin Türkiye Komitesi ilk bu olayla kamuoyuna çıktı ve savaşa karşı olanları Bush'a ve Saddam'a savaşı başlatmamaları için telefon etmeye ya da telgraf çekmeye çağırdı. Mart sonunda, İngiltere, Fransa, İtalya, Hollanda, Azerbaycan, Irak, Kuveyt, İsrail (Yahudi ve Filistinli), ABD'den gelen kişilerle İstanbul'da iki gün süren Orta Doğu Barış Süreci Toplantısını yaptık. Türünün ilki olan bu toplantıyı İtalya ve İspanya'daki başka toplantılar izledi.

Körfez Krizini Yugoslavya'daki iç savaş izledi. HYM burada da bir barış toplantısı topladı. Bunu, çok çeşitli ülkelerden gelen insanların otobüslerle kuzeyden ve güneyden yola çıkarak Saray-Bosna'da buluştukları Barış Kervanı eylemi izledi.

Bu ülkelerde ya da bölgelerde sorunlar sürüyor. Onlara, dağılan Sovyetler Birliği'nden bazı cumhuriyetlerin sorunları eklendi. Bu günlerde Türkiye'de de ciddi bir etnik sorun yaşanıyor.

Yani, 1989-90'ın bizlere bir iyimserlik tablosu sunan dünyası kısa zamanda görünümünü değiştirdi. Ama çözüm için gerekli yaklaşım ve değerler bizce değişmedi: barış, demokrasi, insan hakları, insanca toplum hakça ekonomi, kirletilmeyen doğa; sorunlarına sahip çıkan sivil toplum. Helsinki Yurttaşlar Meclisi'nin Türkiye Ulusal Komitesi de bu amaçlar için kuruluyor.

yutlara getiren 12 Eylül uygulaması oldu. Bunu şöyle soyutlayalım. Birileri iktidara geldiler bildiğiniz yöntemlerle ve kimseye danışmadan, tersine herhangi bir kimsenin fikir beyan etmesini yasaklayarak kendi kafalarındaki çözümü toplama empoze etmeye kalktılar. O dönemde bu uğurda nasıl yoğun bir kitlesel devlet şiddeti uygulandığını, hapishanesinde, kentinde, kurumda, köyünde nasıl bir uygulamaya gidildiğini hepimiz biliyoruz. Bununla ilgili çizdiklerimizin, okuduklarımızın yüzde ellisi abartma olsun, yüzde yirmisi yalan olsun, geriye kalan yüzde otuzu insana dehşet vermeye yeter bir şeydir. Bu şekilde çözmeye kalktı bu rejim. Ve işte biz bu sorunla karşı karşıyayız.

Kürt sorunu hepimizi sorunu. Bir sorun ne kadar büyükse, bir sorun ne kadar fazla insanı etkileyen bir sorunsa toplumun o sorun üzerine karar üretme çözüm üretme sorumluluğu da artar. Türkiye'de bunun tersine bir anlayış vardır. Sorun büyüyünce devlete bırakırız. Toplum olarak sanki bizim haddimiz değildir, bizim haddimizi aşan bir şeydir. Bu böyle olunca da parlemento, hükümet ve devlet üçlüsü arasındaki ilişkiler de tersine gelişmeye başlıyor. Halk parlementosunu seçecek, parlemento hükümetini seçecek, hükümette programı çerçevesinde devletin halka hizmet vermesini sağlayacak, demokrasinin temeli budur. Türkiye'deki uygulamada kararları devlet veriyor, bütün önemli kararları devlet veriyor, hükümete bu kararlar doğrultusunda bir politika uygulamasını söylüyor. Hükümette parlementonun hükümete bu kararlar doğrultusunda bir politika uygulamasını söylüyor. Hükümette parlementonun oylamalarla vesair ile bu politikayı yürütmesini sağlıyor. Tamamen tersine dönmüş bir dinamik. Eğer bunu yeniden doğru tabanına oturtmak istiyorsak bu toplumda, demokratik bir toplum olmak istiyorsak, toplumun temsilcileri olarak bizlerin birşeyler yapması lazım. Bu toplantılarda bizim temel amacımız da bu. Toplumu temsil eden, şu anda bu kadar insan yarın daha fazla, öbürgün daha fazla, kendimizi çoğaltmamız lazım demokrat insanlar olarak. Sürekli kendimizi çoğaltmamız lazım ve toplumun sorumluluğunu üzerimize alarak, bizim bizzat vaziyet etmemiz lazım. Evet, benim bu açış için söyleyeceklerim bu kadar. Teşekkür ederim.

Bülent Tanör:

Arkadaşlar günaydın. Bu toplantıdan önce biraraya geldiğimizde bundan bir ay kadar önce, Türkiye'nin bu sorununu nasıl daha iyi kavrayabiliriz, nasıl daha iyi tartışabiliriz diye konuşuyorduk ve başka ülkelerin deneyleri bize ışık tutabilir diye düşündük. Bende bu arada İspanyayı inceleyim dedim. Bu iş, ben toplantıdan erken çıkmıştım, sonradan benim üzerime kalmış. Ben de bugün bunun için buradayım. Doğrusu dersimi pek iyi çalışığımı söyleyemem. Çünkü, bu aradaki günler çok yoğun geçti. Ama, yine de on-onbeş dakikalık bir paket program çıkarabildim İspanya ile ilgili olarak.

İspanya'da bir kere milliyetçi hareketlerin tarihsel köklerinin çok derinlerde olduğu görülüyor. Özellikle Baskı Ülkesi ve Katalan milliyetçiliğinin epeyi bir geçmişi var. İspanya Cumhuriyeti, kısa süren, sekiz-dokuz sene süren İspanya Cümhuriyeti döneminde bunların özel bir statüye sahip ollduklarını görüyoruz 1931-1932-1939 arasında. Franko döneminde ise askeri, idari ve adli bakımdan tam bir baskı zinciri içerisinde kalıyorlar. Çünkü, Frankizmin temellerinden bir tanesi, hatta esası birlik, ulusal birlik parolası ve şiarı. Daha sonra Franko döneminde de, Franko'ya karşı demokratik mücadelede milliyetçi talepler önplanda rol oynuyorlar ve esaslı vektörlerden biri vazifesini görüyorlar. Bu yüzden 76'dan sonra demokrasiye geçiş sürecine geldiğinde İspanya, milliyetler sorununun çözümü, demokrasi sorununun çözümüyle eş anlı, iç içe bir alay olarak, bir süreç olarak ortaya çıkıyor. Şimdi kritik nokta, kritik dönem bizim konumuz açısından 76-78. Çünkü, İspanya'nın demokrasiye geçişinin siyasal, anayasal çerçevesin bu iki yıl içerisinde çatılıyor. Bir karşılıklı uzlaşmalar paktı olan Mon Clark paktı ile. Burada ben özellikle milliyetler sorununa yer vereceğim, diğer konulara değil.

Burada ordunun bir tavrı var. Ordu geleneksel işlevini sürdürmeye ve "birlik adına ne kurtarırsam kardır" politikasını devam ettirmeye kararlı. Fakat İspanya'da çoğulcu bir siyasal hayata geçilmiş ve siyasal partiler var. Dolayısıyle ordu tek başına bir güç olmaktan çoktan çıkmış durumda. Fakat, bir yanda siyasal hayatın çoğulculuğu, öbür yanda Frankizmin kalıntıları ve ordunun bu "milli birlik" şiarina bağlılığı. Zıt kutupların varlığı ortamında uzlaşma bir zorunluluk olarak kaçınılmaz oluyor. Kimse öbürünün varlığını yok sayacak bir durumda değil. Böylece milliyetler konusuna baktığımızda da, bir yandan bu zıtlaşmaları bu satıhta da görüyoruz. Bir yandan "klasik millet anlayışını sürdürelim" öbür yandan "hayır, milliyetler vardır". Bir yandan " yerel yönetimciliğe fazla pay bırakmayalım", öbür yandan "hayır, en

ileri noktalara kadar varalım", şeklindeki kutuplaşmalar bu anlanda kendini gösteriyor. İspanya'nın dikkati çeken bir özelliği, o günde bugün de, azınlık kavramını kullanmamaları, milliyet, nasyonalite kavramlarını kullanmaları. Bu kavram da ilk başlarda tartışma konusu olmuş. Kimisi beğenmiş, kimisi beğenmemiş. Örneğin, aşırı sol ya da Komünist Partisi ve diğer nasyonalistler, milliyetçiler bu nasyonalite deyiminin yetersiz olduğunu, kullanılması gerekenin, yani Bask milleiyetçileri için, Katalanlar için, Galicialılar için kullanılması gerekenin milliyet gibi ürkek bir terim değil, millet, adıyla sanıyla ulus olduğunu savunuyorlar. Buna karşılık, başka bir kanat ve Halk İttifakı etrafında oluşan bir başka kanat ise, Sosyalist parti'de bunların içerisinde, ulus kavramını İspanya'nın bütününe hasredilmesini, milliyetlerin diğerlerine, Baskılara, Katalanlara, Galicialılara ve diğerlerine ayrılmasını savunuyorlar.

Şimdi, gerçekten bu çatışmalar içersinde oluşan anayasa bu ikircikli eklektik durumun tam bir tablosu. 78 Anayasasının girişinde ilk cümle "İspanyol Milleti" diye başlıyor. Daha sonraki paragrafta "İspanyollar ve İspanya halkları" diye geçiyor. 1. maddesinde " ulusal egemenlik İspanyol halkına aittir" diyor. Yani "ulusal egemenlik her milleti aittir" demiyor, "İspanyol halkına aittir", diyor. 2. maddesinde İspanyol anayasasının, "İspanyol miletinin bölünmezliği ve vatanın bütün İspanyollarla birlikte bölünmezliği esasına dayalı olduğunu" ama "millyetlerin ve bölgelerin özerklikleri tanıyıp, güvence altına aldığını" da belirtiyor. 3. maddesinde "Kastilyano'nun ulusal dil olduğunu ve bütün İspanyolların bunu konuşmak ve tanımak durumunda olduklarını" belirttikten sonra ikinci fıkrasında "İspanyanın diğer dillerinin de özerk topluluklar tarafından resmi dil olarak kabulü mümkündür", diyor. Ve üçüncü ve sonuncu paragrafında "İspanyanın kültürel zenginliğinin, ulusal kültürel...... bir parçası olduğu"nu belirtiyor. Bayrak konusundaki hüküm de şu: İspanyol bayrağı, bütün İspanyol birliğini temsil eden bir bayrak olarak üç renkli. Ama özerk toplulukların da ayrı bayrak kullanma hakları var. Resmi binalarla, resmi tören günlerinde hem İspanya Bayrağını hem de kendi bayraklarını kullanmak zorundalar. Anayasanın kurduğu millet ve milliyetler ilişkisi bu şekilde.

Şimdi buna biraz da yetki paylaşımı açısından bakmak istiyorum. Hangi yetkiler merkezi devlete ait, hangileri özerk topluluklara, özerk ve federe topluluklara ait. Merkezi devlete ait yetkiler saymayacağım, otuziki tane, özerk topluluklara ait olan yetkiler yirmiki tane kalem halinde anayasada gösterillmiş. Yine anayasaya göre, bu anayasanın kabulünden itibaren beşyıl geçtikten sonra, topluluklar, yani özerk topluluklar bu iki listede yer almayan, mümkündür unutulmuş olabilir, yetkilerin herhangi birisini ya da hepsini üstlebebilecektir. Ulusal meclisler iki tane. Bir milletvekilleri kongresi, iki senato. Co:esler iki tane. Gerektiği zaman kendilerine anasayla tanınmış olan, merkezi devlete tanınmış olan yetkileri de bir organik kanunla, yani özel şartlarda çıkarılan bu kanunla özerk topluluklara devredebilecektir. Yani merkezi yetkiler dondurulmuş değil, devir imkanı da var. Ayrıca bir esneklik anladığım kadarıyla, yanlış anlamıyorsam, bu bölgesel özerklikler, bölgesel topluluklar, özerk topluluklar, halkların, yerel halkların isteği üzerine oluşabiliyorlar. Yoksa, anayasa ile birlikte derhal oluşmuş değiller. Ve anayasa bir talepler zincirlemesi öngörüyor. Yani "şu tarihte şu şu talepten geçen halklar, bölgesel halklar, bölgesel topluluklarını inşa edebilirler", şeklinde. Adeta, özerk topluluklar hazır bir mönü değil de ala carte gibi. İsteyen seçiyor, istemeyen seçmiyor tarzında. O yüzden şu an kaç tane özerk topluluk var, rakamlar birbirini tutmuyor. Kimine göre onyedi, kimine göre ondokuz. Anayasa 78'de kabül gördüğü halde, esas özerk topluluklar yanılmıyorsam 80'den sonra Sosyalist iktidar döneminde fışkırmış durumdalar. Bu özerklik sistemi, fedaral değil, bu özerkçi sistem, bölgeci sistem, İspanya'nın daha önceki cumhuriyet dönemindeki özerklikler sisteminden daha derinlerde. Ve bugünkü İtalya'daki, yine bölgeler otonomisi uygulanıyor, oradaki durumdan daha da esnek bir uygulama. Çünkü, biraz da ihtiyara bırakılmış durumda. Bugün bu sistem, Bask'ın, terörist milliyetçilerin dışında, hemen hemen bütün merkez ve merkezkaç siyasi hareketleri tarafından benimsenmiş durumda. Yükselme döneminde 80 sonrasında sosyalistlerin iktidar yıllarına rastlıyor.

Seçimlere bakmak istiyorum. Genel seçimlerde bölgeci partilerin durumu nedir? Bir kere İspanyol siyasal yelpazesinde klasik sağ-sol ayrımının dışında bir de merkez ve özerkçi, ve bölgeci, merkezkaçcı kuvvetler ayrılığı var. Zaman zaman üstüste düşüyor, zaman zaman düşmüyor. 89 seçimlerinde bu bölgeci partiler, özerkçi partiler ya da milliyetleri temsil eden partiler, genel seçimlerde toplam olarak yüzde onyedi kadar oyalmışlar. Az değil. Bunların aldıkları, çı-

kardıkları milletvekili sayısı 37.Cortes'in, mebuslar meclisinin şu an ki milletvekili sayısı 300. Yani, aşağı yukarı aldıkları oya tekabül eden bir temsil ve sandalye oranları var. Bu milliyetleri temsil eden partiler içerisinde üç tanesi en önemlileridir. Bask Ulusçu Partisi, Bask Uç Ulus Partisi (Henry Batasuna Partisi), terörist bir parti, terörizmi destekleyen bir parti ama onunda milletvekili var, ya 3 ya da 5 kişisi var mecliste. Bir de Katalan Ulusçu Partisi. Bundan başka bir sürü bölgeci, ufak ulusçu partiler var. Fakat, bu ilk saydığım üç ulusçu ya da milliyetçi parti bunları az çok emme imkanına sahipler. Bu üç ulusçu yada özerkçi parti kendi bölgelerinde çok güçlü oldukları için, aşağı yukarı bütün seçimleri silme götürebildikleri için, ülke genelinde fazla güçlü olmasa bile mecliste sandalye sayıları ciddi bir orana ulaşabiliyor. Demin de söylediğim gibi 37 sandalye yüzde 11-12'yi aşabiliyor. Örneğin, bunlardan, bu Henry Batasuna Partisi gibi, içinden en ufağı olan parti bile yüzde 1.2 oyla ülke çapında 5 milletvekili çıkartabilmiş durumda. Bu ulusal barajın olmadığı bir sonucu gösteriyor ki, bundan Türkiye açısından ciddi sonuuçlar çıkarabiliriz. Türkiye'de ulusal barajın bu tip partilere nasıl ayakbağı olduğunu ve onları başkalarıla biraz da zoraki ittifaklara, kaynaşmalara ittiğini hatırlayacak olursak, ulusal barajın seçimlerde çok ciddi bir handikap olduğu galiba anlaşılacaktır.

Bir de yerel seçimlere bakmak istiyorum. Çünkü, bunların yerel parlementoları da var, demin saydığım yirimiki yetki çerçevesinde kurulu olmak üzere. 1980 yerel seçimlerinde, o zaman merkez iktidarda olan merkez partisinin büyük bir oy kaybına şahit olduk. Ve yerel seçimlerde bu milliyetçi partiler iktidardaki partinin boşalttığı sandalyeleri dolduruyorlar. Özellikle, Bask ve Katalan özerk parlamentolarında merkez sağ ulusçu ya da bölgeci partiler kesin bir üstünlük sağlıyorlar. Bunların pek azı, demin saydığım Henry Batasuna dışında pek azı, terör sempatizanı 80'lerde. Bugün hemen hemen Henry Batasuna dışında terör destekçisi parti yok. Bu partiler ekonomik politikaları itibariyle ve diğer kültür hareketleri itibariyle muhafazakâr partiler, sağ partiler. Bunların yerel parlamentolarda üstünlüğü ele geçirmeleri sosyalist İktidarın da pekala işine geliyor.

Ayrılıkçı şiddetin durumu nedir? Ayrılıkçı şiddet Franko döneminde de vardı. Demokrasiye geçiş döneminde de var oldu. Bugün de hiç yok değil, gene var, azalmış olmakla birlikte. Ama bu gösteriyor ki, ayrılıkçı şiddet sadece demokratikleşme sürecine özgü değil, ve demokratikleşmeyi engellemiş de değil, ETA dışında, bir de başka bir aşırı milliyetçi parti olan, gene sözünü ettiğim Henry Batasuna Cortes'te 3 ya da 5 milletvekiline sahip o kadar emin değilim ve Bask bölgesinde yüzde 15 payı var , ülke genelinde 1.2'yi ancak buluyor sanıyorum. Son olarak ETA'nın durumuna ve biraz zayıflamasına işaret edeceğim. Demin terörizmin demokratikleşmeye en büyük engellerden biri olduğunu ama sonuçta engelleyemediğini ifade etmiştim. Özellikle 1980'den sonra Gonzales'in, sosyalist iktidarın politikaları, mahirane politikaları galiba bunda esaslı bir rol oynamış. Gonzales ve iktidarı Bask, özellikle Basklıların ılımlı güçleriyle uzlaşmak için bütün imkanları seferber ediyorlar.

Bunun içinde ilkin ordunun aşırı sertlikten yana olan unsurlarını törpülemeleri ve frenlemeleri gerekiyor. Bunu beceriyorlar. Bunları frenlemeyi beceriyorlar. Orduyu dizginledikten sonra, ayrıca bir de Bask bölgesinde silahlı güçleri çok aktif olarak kullanmaya özen gösteriyorlar. Bunlardan sonra Bask milliyetçilerinin yumuşak kanadıyla sevimli bir diyaloğa geçiyorlar. ETA'ya karşı da tatlı sert tavırları oluyor. Yani sırasında tatlı, sırasında sert. Bu arada Fransa ile bir antlaşma yaparak "sıcak takip" hakkını sağlıyorlar. Ve ETA milliyetçilerinin ya da teröristlerinin Fransa'ya kaçma imkanlarını ciddi bir şekilde kesmiş oluyor ya da takip imkanı ile bastırma, kovalama imkanı ele geçiriliyor. Ilımlı Basklılarla giriştiği pazarlıklar sonunda katlanabilir tavizlerini veriyor Sosyalist Parti. Ve bu sayede şiddet yanlılarını esaslı bir şekilde tecrit edebilme imkanını elde ediyor. Öyle ki, 1988'de demin sözünü ettiğim küçük parti dışında bütün Bask Ülkesi örgütleri birleşerek merkez Sosyalist Parti ile birlikte bir anti-terör platformu imzalıyorlar 1988'de Henry Batasuna yine hariç. 1990'da şiddet ciddi bir şekilde azalmaya başlıyor. Bunda bir kere daha Sosyalist iktidarın reformcu programlarının payı olduğunu tahmin edebiliyoruz. Benim söyleyebileceklerim bu kadar. Teşekkür ederim.

Zafer Üskül

Türkiye Cumhuriyeti'nin seçkin yurttaşları, değerli konuklar. Benim tebliğimin adını 'Kürt Sorununun Çözümünde İdeal Anayasa" olarak belirlersek, önce bu başlıkta yer alan unsurlara kısaca değinmek gerekir. Kürt kimdir, Kürt Sorunu nedir, ve bu sorunun çözümü için ideal anayasa denilen anayasa ne olabilir? Bu konularda

herkesin üzerinde görüş birliğine vardığı tanımları yapabilmenin olanaksız olduğunu sanıyorum. 70 doğumlu, Kürt ana babaya sahip, İstanbul'da yaşayan, "PKK da çok ileri gitti, orduyu biran önce bunların üzerine salıp, savaş açmak gerekir", diyen insan Kürt müdür? Gene, İstanbul'da yaşayan ama işte, "ABD de işe karışsın, başka devletler de işe karışsın, bu karışıklıktan bir Kürt devleti çıkarabiliriz belki", diyen insan mı Kürttür? Kürt sorunu bunların mı sorunudur? Ve bu sorunlar nasıl çözülebilir? Öyle anlaşılıyor ki, nerdeyse insan sayısı kadar Kürt tanımı vardır ve o kadar da Kürt sorunu tanımı vardır. Durum buysa eğer, zaten durum başka türlü de olsa bir anayasanın sorunları çözmesi beklenmez. Anayasa nihayet sonunların çözümüne elverişli bir çerçeveyi ancak oluşturabilir. Bu bakımdan ben Türkiye'nin demokratikleşmesini sağlayacak bir anayasa taslarlamaya çalışıyorum. Türkiye'nin demokratikleşmesini sağlayacak bir anayasanın herkesin kendi kafasında farklı da olsa Kürt sorunu denilen sorunun çözümüne elverişli bir ortamı yaratabileceğini düşünüyorum. Böyle bir anayasanın üzerinde çalışırken tabii anayasanın bütünü önemli ama bütün bir anayasayı anlatacak vaktim yok, bugün burada. Birkaç temel noktaya değinip sonra size madde önerilerinde bulunmak istiyorum.

Bu konuda düşünürken farkettim ki, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası her hangi bir ırkı çağrıştıracak sözcükler kullanmadan yazılabilir. Yani hiç Türk sözünün geçmediği, hiç Kürt sözünün, Laz sözünün geçmediği bir anayasa yazılabilir. Böyle bir anayasa yazmaya çalıştım kafamda. İkincisi anayasayı Türkiye Cumhuriyeti topraklarında yaşayan insanların yani, Türkiye Cumhuriyeti yurttaşlarının anayasası olarak tasarlamaya çalıştım. Millet kavramı Türkiye Cumhuriyeti toprakları üzerinde yaşayan insanlarla, bir bakıma özdeş olarak kullanılıyor bu anayasa taslağında. Dolayısiyle, sözkonusu olan millet Türk milleti değildir. Türkiye Cumhuriyeti yurttaşlarının oluşturduğu millettir. Halk Türk halkı değildir, Kürt halkı da değildir. Türkiye Cumhuriyeti yurttaşlarının oluşturduğu bir halktır. Türkiye Cumhuriyeti Devletini üniter bir devlet olarak düşünüyorum. Federal bir yapının getirebileceği çözümlerden çok, sorunlar yaratacağını düşünüyorum. Federasyon bölgelere dayalı mı olacak, nüfusa dayalı mı olacak, toprağa dayalı mı olacak? Yüzyıllardan beri son derece iç içe girmiş iki halkın federal devlet, iki devlet bünyesinde toplanması, sanırım içinden çıkılmaz sorunlar yaratacaktır. Bu bakımdan üniter bir devlet düşünüyorum. Ama temel hakların tam olarak güvenceye alındığı, anayasanın temel hakları sınırlamak için değil, tam tersine temel hakları sınırlamanın sınırını belirtmek için yapılan bir anayasa olduğunu, olacağını belirtmek istiyorum. Bu, şu demektir, anayasada yasaklar olmayacaktır. İnsanlar özgürce düşüncesini açıklayacaklardır, düşünce özgürlüğünün açıklanmasına sınır getirilmemesinden yanayım. Siyasal partiler ve örgütlenme konusunda da belki herkesin kabul edebileceği bir iki sınırlama dışında, yani ırkçılığın propagandasını yapan bir partinin kurulmaması gerektiği üzerinde herkes birleşebilir diye düşünüyorum. Ya da şiddete dayalı bir siyasal partinin kurulmaması gerektiği konusunda herkes birleşebilir diye düşünüyorum. Ama bunun ötesinde bütün siyasal düşüncelerin partileşebleceği bir özgürlük ortamını getirecek bir anayasa tasarlamaya çalışıyorum. Şimdi zamanımı genel konuşmalarla kaybetmemek için doğrudan birkaç madde metni okumak istiyorum.

"Türkiye Devleti bir cumhuriyettir." Bildiğimiz klasik niteliklere sahiptir. "Laik, demokratik, milli ve sosyal hukuk devleti." Bu devlet, "Türkiye devleti ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür. Resmi dil Türkçe'dir. Başkent Ankara'dır." Şimdi, tabii önemli bir sorun, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü, ilke olarak konulduğu zaman temel hakların kullanılmasında bu ilkenin varlığı bir sınırlama nedeni olarak ileri sürülebilecek midir? Biraz sonra hakların sınırlanmasıyla ilgili maddeyi okuduğumda bu ikisini birlikte düşünebiliriz. Resmi dilin Türkçe olması bana bir gereklilik gibi görünüyor. Yani çok uçta bir çözüme gitsek de, bugün bir Kürt devleti kurulsa ülke topraklarının bir bölümünde, sanıyorum bir süre orada da Türkçe resmi değilse de resmi gibi kullanılmak zorunda kalacaktır. Ama resmi dilin Türkçe olması hiçbir biçimde başka dillerin, ana dillerininin konuşulmasını, kullanılmasını, hatta öğretilmesini, okullarda okutulmasını engellemeyecektir. Türkiye Cumhuriyeti devletinin amaçlarıyla ilgili madde bu bakımdan önem taşıyor sanıyorum. Devletin temel amaç ve görevleri kişilerin ve toplumun refahını, huzurunu ve mutluluğunu sağlamak, insan haklarına dayalı demokratik cumhuriyeti korumaktır. Devlet kişinin temel hak ve özgürlüklerini sosyal adalet ve hukuk ilkeleriyle bağdaşmayacak biçimde sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal bütün engelleri kaldırır. Devlet insanların maddi ve ma-

nevi varlıkların geliştirmeleri için gerekli tüm koşulları hazırlar. Buraya kadar işlediğim Türkiye'de yaşayan herkesi ilgilendiren konular. Ama bir de gruplar var. O konuda devlet ne yapacak? Etnik gruplar var. Son şöyle: Devlet Türkiye'nin çoğulcu etnik yapısını ve kültür çeşitliliğini ülke bütünlüğü içinde korumak ve geliştirmek için gerekli tüm koşulları hazırlar. Devlet eğer böyle bir görevi üstlenirse o zaman zaten Türkçenin resmi dil olmasının getirebileceği başka bir takım sakıncalar ortadan kaldırılabilir. Çünkü, o zaman devlete bu konuda görev verilmektedir. Elbette Türkiye Cumhuriyeti Devleti insan haklarına dayalı bir devlettir. İnsan hakları bizim 1982 Anayasası'nin algıladığı gibi anayasada öngörülen ve anayasanın belirlediği sınırlar içinde varolan insan hakları değildir. Ve evrensel insan haklarıdır. Bunlar temel haklardır. Anayasada yazılı olmasa bile insanların haklarıdır. Önemli olan bunlara saygı duyulmasını sağlamak ve sınırlanmasını önlemektir. Bu bakımdan insan onuruna saygı, devlet ve toplum yaşamının temel ilkesidir. Herkes kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir.....

Ancak sınırlama hak ve özgürlüklerin özüne dokunamaz. Burada söylemek istediğim şudur. Elbette haklar sınırsız değildir yani bazı durumlarda sınırlama getirilebilir. Ama bu hakkın sınırlanıp sınırlanamayacağını belirleyebilmek için önce o hakla ilgili maddeye bakmak gerekiyor. Yani bir genel sınırlama nedenlerini öngören madde yoktur bizim tasarladığımız anayasada. Her özgürlük ve hakla ilgili maddeye bakacağız. Orada bir sınırlama nedeni gösterilmişse, ancak o nedenle ve ölçülülük ilkesine uyarak kanunla bir sınırlamı söz konusu olabilecektir. Ama sınırsız olan ya da sınırlamanın ötesinde kişilerin özerklik alanına bırakılan haklarının kullanılmasında da o hakların kötüye kullanılmaması gerekiyor. Şimdi "kötüye kullanma" böyle bir tartışmada hemen ülkenin bölünmesi, milletin bölünmesi kavramlarıyla düşünülmek isteniyor. Ama düşünce özgürlüğünün açıklanması açısından da bunu çok sıradan bir örnekle anlatabiliriz. Yani düşünce açıklama özgürlüğü adına, sabahın üçünde bir evin penceresi altında yüksek sesle konuşma yapamazsınız. Bu bir hakkın kötüye kullanılmasıdır. Bu bakımdan, hakların kötüye kullanılmasının önlenmesini de öngörmek gerekiyor.

Anayasada yer alan hürriyetlerden hiç biri devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak insan, haklarına dayalı laik ve demokratik cumhuriyeti ortadan kaldırmak kastı ile kullanılamaz. Yani, iyi özgürlükleri tanıyorsun da, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü dediğinde bu özgürlükler ortadan kalkıyor, diyorsun gibi ifadeler okuyorum yüzlerinizden. Burada, belki bu yazı biçimi meramımı çok iyi anlatmıyor olabilir. Kastedilen şudur, özgürlükler, devletin ülkesi ve milletin bölünmez bütünlüğünü bozmak veya insan haklarına dayalı, demokratik ve laik cumhuriyeti ortadan kaldırmak gibi eylemde bulunmaya hak kazandırmaz. Yani, hiç kimse bu işi yaparım, çünkü özgürüm, zorla yapacağım, diyemez. Kastettiğim budur. Bunun dışında biraz hızla geçersem, genel olarak klasik haklar dediğimiz tüm hakların kullanımında, sınırlanmasında, hiç bir hakkın sınırlanmasında devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün korunması söz konusu edilmemiştir. Yani T.C. parlamentosu temel hak ve özgürlüklerden hiç birini bu gerekçeyle sınırlayamayacaktır. Ama bireylerde bu hakkı zorla, bazı şeyleri zorla yapmak için bu özgürlükleri kullanamayacaktır. Aynı şey siyasal partilerin kanunlarında da geçerlidir. Vatandaşlar parti kurma, usulüne göre partilere girme ve partilerden çıkma hakkına sahiptir. Parti üyesi olmak için 18 yaşını bitirmiş olmak gerekir. Siyasi partiler ister iktidarda, ister muhalefette bulunsunlar demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır. Savaş kışkırtıcılığı yapan, uluslar, dinler ve ırklar arasında düşmanlığı, şiddeti savunan görüşlere dayalı siyasal partiler kurulamaz. Partilerin uyacakları esaslar konusunda ise şöyle bir düzenleme önerilebilir. Siyasi partilerin tüzükleri, program ve faaliyetleri insan hak ve hürriyetlerine dayanan demokratik cumhuriyet ilkelerine uygun olmak zorundadır. Bunlara uymayan partiler temelli kapatılır. Özgürlükle ilgili düşüncelerim bunlar. Tabii bunlar düşünceleri iyi açıklayalım, partileri de kuralım da bu arada biz ortak gereksinimlerimizi nasıl çizeceğiz? Yani devletin yapısında nasıl bir uygulama düşünülebilir?

Benim tasarladığım hükümet sistemi, klasik, parlamenterist hükümet sistemidir. Tek meclisli, meclisten çıkan ve meclise karşı sorumlu bir hükümetin bulunduğu bir hükümet sistemidir. Bu sistemde cumhurbaşkanının rolü, klasik parlementer sistemin sembolik devlet başkanının rolüyle sınırlandırılmıştır. Bunun yanında merkezi yönetimle, yerel yönetim ilişkilerini düşünürken bölgesel, yerel ihtiyaçların giderilmesi açısından aslında çok da yeni olmayan ama kısmen yenilik içeren bir düzenlemenin uygun olacağını

sanıyorum. O da şudur, merkezi yönetim bugün taşrada il, ilçe, bucak düzeyinde bulunuyor.Ancak fiilen bazı bakanlıklar bölge düzeyinde örgütlenmiş durumdadırlar. Mahalli idareler ise il özel idaresi,belediyeler ve köy idareleri. İl özel idaresinin kuruluşları döneminde, aslında çok sayıda görevle yükümlü kılınmışken, bunların yerine getirilmesi için uygun kaynaklar sağlanmadığından merkezi idare bunları kendi üstüne almıştır. Şimdi madem ki bölge yönetimine doğru bir gidiş var, o zaman bir kere her merkezi yönetimin taşra kuruluşunu hem de mahalli idareleri bu çerçeve içinde düşünebiliriz. Bu bakımdan ben, bir bölge özel yönetimi ve bir de belediye düşünüyorum. Mahalli idareler olarak , merkezi idarenin taşra kuruluşu olarak da bölge yönetimi, il ve ilçe yönetimlerini düşünüyorum.

Merkezi yönetim, bölge örgütünde bir bölge valisi atayacak. İlde il valisi, ilçede kaymakam bulunacak ve bunlar merkezi yönetimin taşradaki işlerini yürütecekler. Onun yanında bölge özel yönetimi, bölge halkının seçtiği bölge genel meclisi ve meclisin kendi içinde seçtiği bir bölge başkanıyla yönetecek. Bugün olduğu gibi, merkezi yönetimin taşradaki temsilcisi olan vali özel yönetimin yönetme organı olmaktan çıkarılacak. Demek ki, bölge yönetimi mahalli idareler bölge, il ve belde halkının yerel, ortak ihtiyaclarını karşılamak üzere kurulan kamu tüzel kişiliğine sahip bölge özel idareleri, il özel idareleri ve belediyelerdir. Köy idareleri mahalli idare birimi olmaktan çıkarılmıştır. Düşünceye göre, köylerde belediye idareleri kurulmalıdır. Mahalli idarelerin, milli güvenlik, iç güvenlik, dış işleri,maliye, adalet, genel planlama ve koordinasyon gibi merkezi yönetime bırakılması gereken, ülke çapında zorunlu hizmetler dışında kalan yerel olarak yürütülmesi gereken görev ve yetkileri kanunla belirlenir. Mahalli idarelerin görevlerini yerine getirebilmeleri için ihtiyaç duydukları gelir kaynakları, yerel vergi koyma yetkileri, genel vergilerden alacakları pay kanunda gösterilir.

Mahalli idarelerin yerel karar orgarları ve belediye başkanları, kanunda gösterilen seçmenlerce ve anayasanın 48. maddesindeki esaslara göre 4 yılda bir seçilir. Bölge özel idaresinin ve il özel idaresinin yürütme organları olan bölge başkanı ve il başkanı, bölge genel meclisine ve il genel meclisine kendi üyeleri arasından 4 yıl için seçilir. Başkanlar, kendilerini seçen meclislere karşı sorumludurlar. Kanun, büyük yerleşim merkezleri için özel yönetim biçimleri getirebilir örneğin, İstanbul için özel yönetim biçimi getirir. Mahalli idarelerin seçilmiş organlarının organlık sıfatını kazanma ve kaybetme konusundaki denetim ancak, yargı yoluyla olur. Bir bölge içindeki mahalli idarelerin arasındaki görev, yetki ve gelir bölüşümü , kamu hizmetlerinin ve kalkınmanın bölgesel planlanması, koordinasyon, kanunla düzenlenir. Mahalli idarelerin kuruluşları kendi aralarında birlik kurmaları, merkezi idareyle karşılıklı bağ ve ilişkileri kanunla düzenlenir. Mahalli idarelerle ilgili kanunlar TBMM üye tam sayısının salt çoğunluğuyla çıkartılır.

Bu anayasa taslağı düşüncesi bir kere herkesi yurttaş olarak ele alan, yurttaşların temel haklarını güvence altına alan ve siyasal düzeyde örgütlenmelerini sağlayan bir düşünce. Bu anayasaya göre T.C. sınırları içinde ayrılıkçı bir Kürt partisi de kurulabilir, propagandasını yapabilir, seçimleri katılabilir, milletvekili çıkarabilir, şeriatçı partiler de aynı şekilde. Bir tek mesele var. Bu partilerin şiddetle, ırkçılıkla, din yada ırk düşmanlığı yaratmakla ve savaş kışkırtıcılığıyla bir ilgileri olmasın. Bu anayasa görüldüğü üzere Kürt sorununu çözmüyor. Hiç bir sorunu çözmüyor. Ama bütün bu sorunların çözülebilmesi için elverişli bir ortam yaratıyor. Türkiye'de bugün, büyük bir çoğunluk ülkenin bölünmez bütünlüğü karşısında taviz vermez görünüyor. Son 3-4 yıl içinde yeni bir anayasa konusunda ortaya atılan düşüncelerin büyük bir bölümünü gözden geçirdim. Demokrasi İzleme Komitesi'nin Anayasa Kurultayından başlayarak, DYP'nin İşleyen Rejim İşleyen Devlet programı, SHP'nin maddeleştirilmiş Anayasa Taslağı, Basın Konseyinin kendilerini ilgilendiren anayasa değişiklikleri taslağı, TÜRK-İŞ, BELEDİYE-İŞ, OTOMOBİL-İŞ sendikalarının taslağı, Atilla Coşkun'un taslağı AÜ SBF'nin görüşleri, Mülkiyeliler Birliği İstanbul Şubesinin düzenlediği form gibi tüm toplantıları izledim. Üniter Devlet genel olarak kabul görüyor. Eğer üniter devletten vaz geçmek , bir federal yapıya gitmek mümkün görünmüyorsa, devletin milleti ve ülkesiyle bölünmezliği konusunda bazı kesimler çok ısrar ediyor ve hiç bir taviz vermiyorlarsa bunlar anayasada kalsın, bugün bir anayasa bu ilkeleri taşısın ama bu düzeni bu anlayışı,bu ilkeleri kökten değiştirmek isteyen insanların örgütlenmesine yasaklama getirmesin. Zaten, Murat Belge'nin de söylediği gibi ortalık o kadar karışık ki ayrılmak isteyen var mı, yok mu o bile belli değil. Anayasayla eğer insanların ana dillerini konuşmalarını, kültürlerini geliştirmelerini, gaze-

telerini yayınlamalarını, enstitülerini, partilerini kurmalarını sağlayabilirsek sonra bu mesele oturulur, tartışılır, bu görüşler bir gün TBMM ve toplumda yeterli çoğunluğu elde ederse o zaman bu görüşlerin uygulamaya geçirilmesine çalışılır. Sanıyorum, günümüzün Türkiye'sinde bu görüşün kabul ettirilerek, böyle bir anayasanın geçirilmesi, toplumun demokratikleşmesi, gelişmesi, ilerlemesi açısından çok büyük bir katkı olacaktır. Sorularınız olduğu zaman biraz daha ayrıntıya girebilirim. Teşekkür ederim.

ASAF SAVAŞ AKAT:

Toplantıyı düzenleyenleri kutluyorum.

Ya Üniter devletten yana olacaksınız, ya da Kürdistan'ın bağımsızlığını kabul edeceksiniz gibi bir ikilem kabul edilmemesi gerek. Arada bir çok çözüm daha mümkündür. Türkiye'nin büyük sorunu şöyle oldu galiba, uzun süre bir sessizlik yaşadık. Dolayısıyla tartışamadık. Barışçı çözüm, müzakereyle çözüm demektir. Müzakereyle çözüm olabilmesi için ortada farklı çözüm önerilerinin olması gerekir. Çözüm önerilerinin olabilmesi için bu önerilerin her birinin kendi içinde uzun süredir tartışılıyor olması lazımdır ve bunların sunulmasını sağlayacak örgütlerin olması lazımdır. Bu özgürlük olmayınca hiç kimse çözüm önerisi getirmiyor, bunlar tartışılmıyor yani müzakere olmuyor ve barış yolu olanağı kalmıyor.

Ben şöyle söylüyorum,ya üniter merkeziyetçi devlet diyeceksiniz veya bunu demiyorsanız mutlaka bağımsız Kürdistan diyorsunuzdur gibi böyle bir açmaza geliyoruz. Ben bunu reddediyorum. Zafer'e de katılmıyorum. Bence üniter devlet yeterli değildir, geçmiş bir şeydir üniter devlet. Çağ çoklu birliklerin çağıdır. Birlik ama çokluk içinde birlik. Yani Amerikan Anayasası çok çağdaş bir anayasadır o anlamda. Ben bir federal çözüm önerdim. Bu federal, federatif değildir. Almanya federatif bir devlet değildir. Üniter bir devlette değildir. Federal bir devlettir. İdari federalizmi vardır. Yani, temel kanunlar hala milli düzeydeki parlamentoda yapılır fakat her eyaletin başbakanı vardır ve idari fonksiyonlar ve devletin bir bölümünü bunlar yapar.

Bunun da en azından başlangıçta etnik bazda bir federalizmin yanlış olacağını düşündüğümden biraz Amerikan sistemiyle Alman sistemi arasında bir şey önerdim. İstanbul ayrı bir alem olduğu için onu çıkaralım dedim Türkiye'den. Gerisini 4'er milyonluk 15 eyalete bölelim. Bunların kendi parlamentoları olur. Alman sistemi benimsenecekse yani Türkiye icranın başını doğrudan seçmemeye kararlıysa, parlamenter sistemde kalacaksa yani başkanlık sistemine gitmeyecekse eyeletlerde başbakanlık sistemi ister. Almanya'da olduğu gibi İspanyollarda aşağı yukarı bunu yapmışlardır. Bu etnik bir bölünme değildir. Tabi ki bazı eyaletlerde Kürtler, bazılarında Gürcüler, Rumelililer gibi nüfusun çoğunluğunu oluşturarak kendi anlayışlarına göre siyasi değer yargılarını bölgenin işleyişine yansıtma olanakları çıkar. Daha küçük birimlerde çoğulculuğu birlik içinde yapmayı öğrenmeyi deneyebiliriz. Gördüğünüz gibi bu bir üniter devlet değildir. Ama federatif devlet de değildir. Türkiye'nin rahatlayacağını düşünüyorum böylece.

İspanyolların ne yaptığı hakkında küçük bir fikrim vardı daha sonra öğrendim. Ben anayasa hukukçusu değilim. Ama bir vatandaş olarak hepimizin çözüm üretmesi gerektiğine inanıyorum. Bask milletvekilinin açıklamalarını okudum ve orada da aynı şeyi gördüm. Yani bir idari ademi merkiziyetçiliğe giderken hedefleri bir etnik federatif yapıya dönüşmeyi engellemek oldu. Yani bir etnik federasyona dönüşmeyi engellemek için idari federalizmi tercih ettiler. Bence ilk aşamada böyle bir çözüm Türkiye'de de tartışılmalıdır, tartışılabilir. Keşke şu anki hükümetimiz sadece şefkatten bahsedecekken böyle bir çözümü önerse, çözümün önerilmesi şiddet yanlılarını da müşkül durumda bırakacaktır. Tartışma ortamı, ne geliyor, ne gidiyor, istiyor muyuz, istemiyor muyuz, kim istiyor, kim istemiyor bütün bunları tartışmaya olanak verirdi. Dolayısıyla bütün arkadaşlarıma öneririm siyah-beyaza gitmeden mümkün olduğu kadar griler üstünde yani ne kadar federalizm, bu konularda çözüm üretmeleridir. Kısaca söyleyeceğim bu. Tüşekkürler.

ZAFER ÜSKÜL:

Sevgili Asaf benim düşüncelerime neden katılmadı anlamadım. Çünkü aşağı yukarı aynı şeyleri söyledik. Yani görüşlerimizde parelellik var. Adı uniter ama öte yandan idari federalizm dediği şeyi öngörüyorum.

TARIK ZİYA EKİNCİ:

Toplantıyı tarihi bir toplantı olarak değerlendiriyorum. Demokrasi farklı düşüncelerin tartışılarak senteze varıldığı bir toplum düzeni. Bu nedenle Türkiye'nin en önemli sorunlarından biri olan Kürt sorunu tartışılırken çok farklı görüşler olacaktır. Bu görüşler tartışılmalı ve bir senteze varılmalıdır. Yine demokrasiyi tarif ederken,

günümüzdeki demokrasi bir sivil toplum düzenidir. En büyük güvencesi de sivil toplum kurumlarının varlığıdır. Ne yazık ki, Türkiye'de sivil toplum kurumları, son derece zayıf, cılız ve etkisizdir. Bu nedenle, sivil toplum kurumlarının üreteceği düşünce ve görüşler yavaş yavaş toplumda bütünüyle benimsenecek bir düzeye getirilmeli ve devlet de bundan etkilenerek kendi politikasını, temel yasalarını buna göre değiştirmelidir.

Yıllardır böyle bir toplantının özlemini çekiyoruz. Bütün olumsuz yargılara karşın Türk ve Kürt aydınlarının- Kürt sorununun çözümünde birlikte hareket edeceklerine olan inancımı hiç yitirmedim. Bu nedenle bu platformun oluştuğunu görmekten mutluluk duyuyorum. Toplantıyı düzenleyenleri de yürekten kutluyorum.

Değerli arkadaşlar, toplantının açış konuşmasını yapan sayın Aslan'ın toplantıyı nitelemesinde bana biraz aykırı gelen husustan söz etmek istiyorum. Sayın Aslan, burada "Türk aydınlarının Kürt sorunu konusunda bilgilendirilmesi" biçiminde ifade etti, toplantının amacını. Oysa ben burada bu konunun tartışılması ve sonunda ortak bir bildiri çıkarılmasını, ve bu bildiriyle kamuoyuna ve siyasi iktidara bir mesaj verilmesini istiyorum. Son derece önemli bir fırsat çıkmıştır ve ülke tarihinde ilk defa Türk ve Kürt aydınları biraraya gelerek Kürt sorununun çözümünü tartışıyorlar. Bu fırsatı değerlendirmek lazım. Mutlak ortak bir metnin çıranlması gerekir.

Kürt sorununun önündeki engelleri belirlemeden önce sorunu açıklamak gerekir. Kürt sorunu, her şeyden önce bir demokrasi sorunudur. Türkiye'de insan haklarına saygılı, katılımcı,çoğulcu ve yetkin bir demokrasi kurulup işletilmeden Kürt sorununun kalıcı ve uzun vadeli çözümü olanaksızdır. Öte yandan Kürt sorunu çözülmeden Türkiye'de yetkin ve çağdaş bir demokrasi kurulamaz. Bu yüzden, Kürt sorununun barışçı çözümünün önündeki engeller,aynı zamanda demokrasinin de önündeki engellerdir. Bu engeller aşılmadan demokrasi kurulamayacağı gibi Kürt sorunu da çözülemez. Kürt sorunu 70 yıldır, ırkçı, baskıcı ve asimilasyoncu bir anlayışla sürdürülen,yanlış ve çağdışı bir ulus-devlet politikasının günümüze yansıyan bir ürünüdür. Bu politikanın özeti şudur; Türkiye'de yaşayan herkes Türktür. Türkiye'de Kürt yoktur. Kürt var, diyenler bölücülerdir ve bu suçtur, cezalandırılır. 70 yıllık bu politikayla baskı altında bir parya katagori konumuna getirilen Kürtler aynı zamanda ülke bütünlüğünü tehdit eden potansiyel düşman olarak görülmüş, Türk kökenlilerde yaygın bir Kürt düşmanlığı oluşturulmuştur. Öte yandan, insan haklarına aykırı bu uygulamalarla Kürtler hem devlete, hem topluma ve hemde kendi öz vatanlarına karşı yabancılaştırılmıştır. Bu yanlış politika, yüzyıllardır birlikte yaşayan Türkleri ve Kürtleri karşı karşıya getirmiştir. Devlet katında üretilen bu husumet politikası bugün de sürmektedir.1982 Anayasası başta olmak üzere Türk ceza kanununun, siyasi partiler kanununun, dernekler kanununun ve benzeri rejimin temel kanunlarının tümü bu espri içinde hazırlanmıştır. Kürt sorununun çözümünde , Kürt gerçeğini sadece söylemde benimsemek hiç bir şey ifade etmez. Çözüm, devletin demokratikleşmesinde ve Kürt gerçeğinin organik bir biçimde devletçe benimsenmesindedir. Bu sonuca varmak için aşılması gereken engeller, alınması gereken önlemler şunlardır:

1- Kürdistan'da silahlı çatışma derhal durdurulmalı kan dökülmesine kesin olarak son verilmelidir. Olağanüstü Hal kurumu kaldırılmalı, köy koruculuğu lağvedilmeli, ordu ve özel timler geri çekilmelidir.

2- 82 Anayasası kökten kaldırılmalı, Kürtlerin ve Türklerin eşit haklı birliklerine dayalı, insan haklarına saygılı, bireyin özgürleşmesi ve devletin küçülmesi perspektifi içinde sivil toplum kurumlarına özerklik veren yeni bir demokratik anayasa yapılmalıdır.

3- Siyasi partiler kanunu demokratikleştirilmeli, Kürtlerin de siyasal yaşama özgürce katılacakları bir yapıya kavuşturulmalıdır.

4- T.C.K, polis vazife ve selahiyetleri kanunu, toplantı ve gösteri yürüyüşleri kanunu, sendikalar kunun, dernekler kanunu, vb. yeniden düzenlenmeli, insan haklarına saygılı ve Kürt gerçeğini benimseyen bir öze kavuşturulmalıdır.

5 - Terörle Mücadele Kanunu başta olmak üzere insan haklarıyla çelişen, ırkçılığı ve şöven milliyetçiliği özendiren tüm antidemokratik kanunlar yürürlükten kaldırılmalıdır.

6- Başta Helsinki Sonuç Belgesi ve Paris Şartı olmak üzere Türkiye'nin imzaladığı tüm uluslararası anlaşmaların temel ilkeleri anayasa ve rejimin temel yasalarına ithal edilmelidir.

7- Yargı organları devlet ideolojisinden ve devleti idealize eden öğelerden arındırılarak yeniden düzenlenmeli ve hukukun üstünlüğüne bağlı bir yapıya kavuşturulmalıdır. Bu bağlamda Anayasa Mahkemesinin TBKP'nin kapatılması münasebetiyle açıkladığı gerekçeli kararın Kürt gerçeğini inkar eden şöven-milliyetçi yaklaşımı u-

lus-devlet anlayışıyla hem Kürt sorununun çözümünde hem de demokratikleşmenin önünde ciddi bir engel oluşturduğunu belirtmekte yarar görüyorum.

8- MGK kaldırılmalı, militarizm etkisizleştirilmelidir. Türk gladiosu yada Kontrgerilla adlarıyla anılan özerk ve bağımsız cinayet kurumları devletin bünyesinden sökülüp atılmalıdır.

9- Bugüne kadar toplumu yönlendiren zorunlu devlet ideolojisi uygulamasına son verilmeli, devlet ideolojiden arın

10- Her türlü ırkçı ve şöven milliyetçi eğilimler yasadışı sayılmalı, ırkçı-milliyetçi ve şöven düşüncelere ceza yaptırımı uygulanmalıdır.

11- Eğitim sistemi, ırkçı milliyetçi çizgilerden arındırılmalıdır.Kürtler ve Türklerin kardeşçe ve eşit haklı birliğine dayalı yeni bir ulusal birlik konseptine göre yeniden düzenlenmelidir. Kürtçe eğitim yapma hakkı özgürleştirilmelidir.

12- Yetkin bir demokrasinin başlıca güvencesi sivil toplum kurumlarıdır. Türkiye'de bu kurumlar son derece zayıf var, olanlarda etkisizdir. Örneğin, Türk-İş gibi büyük bir sendikanın demokratikleşme sorununa olduğu kadar Kürt sorununa da ilgisizliği talihsizliktir. Türkiye demokrasi hareketinin bu açmazdan kurtulması içinetkin sivil toplum örgütleri süratle oluşturulmalı, bunun için yasal koşullar hazırlanmalıdır.

13- Anti-laik ve ümmetçi eğilimler de hem demokrasinin hemde Kürt sorununda barışçı çözümün önünde birer engeldir. Mutlaka aşılmaları gerekir.

14-Kürtlere yönelik düşmanca önyargılar barışçı çözümde bir diğer engeldir. Öryargıların etkisizleşmesi ve aşılması gerekir. Yani Kürtlerin potansiyel devlet düşmanı olduğu, ülkenin bölünmez bütünlüğünü hedef alan ayrı bir katagori olduğu konusundaki önyargılar atılmalıır.

15- Kürdistan'ın prekapitalist yapısı da barışçı çözüme ve demokratikleşmeye engeldir. Toprak ve tarım reformlarıyla Kürt köylülerinin de özgür ve bağımsız bireyler olarak demokratik sürece katılmaları sağlanmalıdır.

16- Demokratikleşme ve belirleyici olan demokrasiye inançla bağlı olan muralefet partilerinin yaptıkları demokratik görevdir ve muhalefet görevidir. Ne acıdır ki, Türkiye böyle bir olanaktan yoksundur. Bugün gerici muhalefet cephesi hem demokratikleşmenin, hem de barışçı çözümün önündeki önemli engellerden biridir. Bu engelin de aşılması için bir çözüm bulunmalıdır. Yani, sivil toplum kurumlarından kaynaklanan ciddi bir muhalefetin oluşturulması gerektiğine inanıyorum.

Türkiye siyasi mücadelesi yalnız siyasi partilere bırakılmayacak kadar ciddi bir görevdir. Türk ve Kürt aydınlarının inançlı ve bilinçli bir dayanışma içinde bu görevin üstesinden geleceklerine ve Kürt sorununa da barışçı bir çözüm bulacaklarına inanıyor ve güveniyorum. Teşekkürler.

ÖMER LAÇİNER:

Benim konuşan arkadaşlarla ayrıldığım çok önemli bir nokta var. Önce bunu belirtmek isterim. O da şu, Kürt sorunu ne başlangıcında burada tartışıldığı çerçevede bir sorundu ve olamaz. Kimisi biraz önce Ekinci'nin belirttiği ve Helsinki İzleme Komitesi Diyarbakır'da ve burada yaptığı incelemelerden çıkarttığı gibi son derece vahim bir noktada. O bakımdan belki Ekinci'nin önerdiği makul çözümlerin uygulanabilme zamanının önümüzde olup olmayacağını sormak gerekiyor önce. Başlangıcı şunu söylerim: Kürt sorunu, Türkiye'nin sorunu değil, Ortadoğu'nun sorunu. Türkiye içinde bu soruna bulunacak çözüm neyse bulunduğu anda dahi Kürt sorunu varolmaya devam edecektir.O bakımdan da burada Türkiye'nin demokratikleştirileceği çerçevesinde düşünmekten çok daha fazla bu sorunun Ortadoğu çerçevesinde nasıl olabileceğini düşünmemiz gerekiyor. İkinci nokta, Kürt sorunu, yakın tarih içinde Türkiye Devleti ile Kürdistan'ın bağımsızlığını savunan hareketlerle kadrolar arasında bir sorundu. Uzunca süre de böyle kaldı. Kürt halkının bu olayı yaşayışının da Türk halkınınkine biraz benzer olduğunu düşünüyorum. Ama bugün belki orada çok daha canlı ve Kürt halkı çok daha büyük acılar içinde olduğu için bir ikinci sınıf vatandaş olduğu duygusuyla yaşadı bu sorunu. Türk halkının, Kürt sorununun mahiyeti, Kürtlerle arasındaki ilişkinin, birliğin, aynı devlet altında yaşamanın sorunlarını çok fazla düşünmediğini biliyoruz. Ama şimdi Türkiye toplumu TC. devlet politikalarının, sorumsuz basının verdiği bilgiler dahilinde Kürt sorununda bir halk olarak tavır alıyor. Bu tavır, belki resmi platformlarda gözükmüyor. Sokakta, caddede, gündelik yaşamda alınan tavırlar halinde. Bu bakımdan bilhassa Kürtlerin yoğun yaşadığı bölgelerde adeta bir bahar sendromu olarak yaşanan olay Türkler arasında da var. Belki 2-3 ay sonra demokratik harhangi bir çözümün olanaksız olacağı bir noktaya gelinebilir. Bugüne kadar Kürt sorunu, gerek Kürt gerekse Türk tarafında devletler, hükümetler ve siyasi partiler ve kadroları arasında ya-

şandı. Ben buradaki insiyatifin Türkiye toplumunun bütününe sorunun geldiği vahim noktayı hatırlanan ve bunun üzerinde cidden düşünmesini, ne yapmak istiyorsa tavır alabilmesini, herkesin yarı bilinçle yaşadığı ve belkide zihnen hazır olduğu o vahim ortamı düşünmesini açıkça sonuçlar çıkarmasını, bunun için toplumun bütününe yönelik bir kampanya, sorunun geldiği bu noktayı anlatacak bir kampanyanın önemli olduğunu düşünüyorum. Bu kampanyanın sonucunda Türkler veya Kürtler bağımsız olarak eğilimini belirtmek zorundadırlar. Sorun bu kadar vahimse vatandaş bunu bir yere havale etmemelidir. Bizzat herkes, bu noktada,vatandaş olarak kendi sorumluluğunu alabilmelidir. Toplum buna çağrılmalıdır. Bundan alacağımız tepkinin ölçüsü, kapsamı, vatandaşların çözüm üretebilme kapasitesi ilerde bu sorunun çözümünde ne kadar yol alınabileceğinin de ölçüsü olacaktır.Teşekkür ederim.

FERİDUN YAZAR:

Ben sözlerime Laçiner'i onaylayarak başlıyorum. Şu ana kadar tartışanlar bu toplantının amacını biraz aşan konuşmalar yaptılar. Bu toplantı, sanırım şunun için yapıldı: Kürt-Türk düşmanlığının yaratıldığı bir ortamı nasıl ortadan kaldırırız ve İlk baharda dezletle PKK'nın birbirine karşı savaşında sivil halkın katliama uğrayacağı ihtimallerini nasıl yok edeceğiz?

Katliama uğramış, savaşta tüm değerlerini kaybetmiş -ister öldüren, ister öler içinbir toplumdan sağlıklı, demokratik,insan haklarına dayanan çözüm önerileri beklemenin olanağı yoktur. Çünkü, savaş sonrası yine hakim olan gücün dayatmalarıyla çözümler olur. Bu nedenle önce bunu yaşamamak, önlemek gerekiyor.Eğer önleyemezsek burada üreteceğimiz çözümler hiç bir işe yaramaz. Değerli konuşmacıların konuşmalarına katılmamak mümkün değil , ancak, önünüze bir tablo çizmek istiyorum. Zıtlaşan halklar, ırkçı bir düşmanlık, kim çok ölür hiç önemli değil, sorun Türkiye'yi ve yaşayan toplumları mutluluğa ve demokrasiye götürmek isteyen herkes şunu çok iyi bilmelidir ki bu az veya çok ölümlerden sonra hiç kimse karlı çıkmayacaktır. Yenilen de yenen de. Orta-Doğu'da öteden beri yaşadık bunu. Kuzey Irak, Yugosyavya, Sovyetler Birliği'ni yaşadık. Ordu PKK'ya karşı harekete geçti. PKK gökten gelen insanlardan oluşmuş bir örgüt değildir. Dışardan gelmediler. Bu ülkede yaşayanların çocuklarıdır. Özellikle, onlara katılanların sayıları da az değildir. Başbakan "PKK halktan taban bulmuştur" diyor. Taban bulan bir hareketi halktan soyutlayarak yok etmenin olanağı yoktur. O zaman, onu yok etmek için tabanını da yok etmeniz gerekli. O zaman bu hareket, halka yönelik bir hareket olacaktır. Ve soykırıma kadar gidebilecektir. Bu tehlikeyi görmek lazım. Tespit ediyoruz, metropolde yaşayan Kürtlerin evleri, isimleri, sayıları tespit ediliyor. Hangi amaca göre, niçin? Bunu bilmek lazım. Bu yalnız Kürtlerin sorunu değildir. Kurşunun kime değeceği belli değil. Kürtlerle Türkler okulları, hastaneleri, işyerlerini paylaşıyorlar. Hatta aynı aileyi paylaşıyorlar. Nasıl ayıracaksınız bunları? Bence bu sorun Kürtlerin sırtından alınmalı. Çünkü bir Kürt "Kürt sorunu" dediğinde PKK'lı damgası vurularak tecrit edilmeye çalışılıyor. Ama Türk demokrat söylediğinde böyle bir suçlama olmuyor. Onun için onlara daha çok görev düşüyor. Kürt sorunu, Türkiye'de yaşayan herkesin hatta uluslararası bir sorundur. Güzel anayasalar yapabiliriz ama bunu yapma olanağı bulamadığımızda neye yarar. Bu ortamı oluşturmak, bu drama son vermek lazım.Konuşuyoruz "HEP-PKK'nın partisidir" sözlerimiz yarım alınarak, çarpıtılarak kamuoyunun tepkisini çeken bir cümleyle basına sızıyor. Olduğu gibi anlatılmıyoruz. Basında bundan vazgeçmelidir. Rica ediyoruz, yazacaksanız tam yazın, çarpıtmayın. CNN'de Başbakan Amerika'da "Kürtler birinci sınıf vatandaştır" diyor. Dili yasaklanmış, kültürü yasaklanmış, soykırımla karşı karşıya kalmış, bir halk nasıl birinci sınıf olur. Eğer böyleyse biz aklımımızı mı kaçırdık! Bu sorunlarla uğraşıyoruz. Artık kamuoyunu aydınlatmak lazım. Bu sürekli engelleniyor. TV'ye çıkarmıyorlar bizi. Bu tutumla Türkiye bir yere gitmez. Ordu güçlüdür. Diyelimki bombaladı ve 100-200 bin insan öldü. Biter mi Kürt sorunu? Türkiye'nin esas sorunu o zaman başlar. Avrupa ve Amerika oraya girer ve hem Türkiye'nin bağımsızlığı tehlikeye girer hem de ordaki insanların gerçekten kavuşmadığı özgürlükleri de elinden alınır. Ülkeyi içinde bulunduğu bu kötü pozisyondan kurtarmak bizim görevimizdir. PKK'yı yok edebilirsiniz. BEKAA'ya indirip tüm kampları yokedebilirsiniz. Ama eğer Kürt sorununun çözümü önündeki engelleri kaldırıp demokratik bir biçimde çözmezseniz, bir başka zamanda, bir başka biçimde aynı hareket çıkar. Bunu önleyemezsiniz.... ■

TEKTAŞ AĞAOĞLU

KUYU

Kürt sorununa çözüm bulma konusunda yeni ve ilginç bir yaklaşımın ipuçları bazı çevrelerde kendini göstermeye başlıyor sanıyorum. Geçende Helsinki Yurttaşlar Meclisinin Milliyetler Türkiye Komitesince düzenlenen bir toplantıda konuşan bir milletvekili, sorunun esas itibariyle dışardan kaynaklandığını özel bir vurguyla ileri sürdükten sonra, bu ülkede Türklerin Türk olmasının, Kürtlerin de Kürt olmasının fazla bir önem taşımadığı, esas olanın yurttaşlık olduğu, "Türkiyeli"liğin herkesi birlik ve beraberlik içinde mutlu yaşatacağı anlamına gelen sözler söyledi. Bu arada kendisini Kürt olmadığı halde bir Türk gibi de görmediğini ifade etti. Bu milletvekili Anap'lıydı.

İlk bakışta iki halkın bir arada kardeşçe yaşamasına makul bir gerekçe gibi görünüyor. Oysa işin aslı öyle değil.

Tarih ve hayat gösteriyor ki bir arada yaşamak ancak gönüllü birlikle mümkündür. Gönülsüz birlik bölünme tohumunu en başta içinde taşır ve sürekli yaşatır; gönülsüz birliği sürdürmede ısrar bölünmüşlüğün hem ikrarı, hem de süregiden nedenidir. Zor, her zaman böler. Sorunun çözümünü zorda görmek çözümsüzlüğe mahkûm etmektir. Bu çözümsüzlüğün sürüp gitmesinde kısa ve uzun vadede çıkarı olanlar vardır.

Gönüllü birliğin ise özü, ayrı kimliklerin tanınması, hatta vurgulanmasıdır. Birlik kavramı kendisi zaten ayrılığı içerir. Ben Kürdün kimliğini, Türk olduğum için, Türk kimliğimle tanırım. Herkes benim aynım olsun istemem, çünkü ben herkesle aynı değilim, aynı olmak da istemiyorum. Benim Kürt kimliğine saygım kendi Türk kimliğime saygımla özdeştir. Ayrılık yok sayıldığında Kürtlük de Türklük de kalmaz. Böylesi, birlik değildir. Hiçliktir. Türkiyelilik kavramı da ancak, Türkün ve Kürdün kendi ayrı kimlikleriyle gönüllü ve kardeşçe birlikte yaşamaları halinde gerçek içerik taşır.

"Kürt yok yalnız Türk var. Kürtler aslında Türk soyundandır," diyen şövenistler, aradaki onca ayrılık ve farklılık ortada dururken, asıl Türk kimliğini hafife aldıklarının farkında değiller. Zaten şövenizm kimliği değil, hakimiyeti vurgular. Kaynağı kimlikte değil, hakimiyet tutkusundadır. O hakimiyetin somut içeriği sınıfsaldır.

Sözünü ettiğim ANAP milletvekili gibi "düşünen"ler ise Kürdü de, Türkü de ayrı kimliklerden vazgeçmeye çağırmakla başka bir "kimliği" onların önüne alternatif diye sunuyorlar. Kimliksiz sermayenin ilgilendiği tek kimlik odur. Türkün Türklüğünden, Kürdün de Kürtlüğünden ayrılıp soyutlanmış, ne idiğü belirsiz bir "Türkiyelilik!" Globalleşen dünyada kim Türkmüş, kim Kürtmüş, giderek *Türkiyelilik* neymiş, uluslararası holdinglerin ne umuru? Yeter ki zaptı rapt altında tutmaya indirgenmiş bir devlet mekanizması işleyedursun!

ANAP'lı milletvekili Kürt kimliğine tuzak kurarken *Türkiyeli herkesin* içine düşürülmek istendiği kuyuyu kazıyor. ■

HAYDAR KUTLU

TBKP'NİN KAPATILMA KARARI VE REJİM SORUNU

Birlik Dergisi tarafından bu konuda bir yazı yazmam benden istendiğinde ilkin düşündüğüm şey şu oldu: TBKP'nin Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılma kararının yayınlanan gerekçesi üzerine konuşmayı aslında bizden çok başkalarının yapmaları iyi olurdu. Zira gerekçeyi okumamış bile olsalar basına yansıdığı kadarı ile gerekçe, ilgili herkesi düşünmeye yöneltmek için yeterlidir. Dahası Anayasa Mahkemesinin kapatma gerekçesi ne olursa olsun sonuçta bir parti kapatılmış bulunuyor. Yani yöneticilerin tüm parlak sözlerinin aksine hâlâ parti kapatma kararının alınabildiği bir ülkedir Türkiye. Diğer yandan Türkiye hâlâ bir "suskunlar" ülkesi.

Mademki bu konuda konuşmak yine bize düşüyor, o zaman şunları söylemek gerekir: TBKP'nin yasallık mücadelesi Türkiye'nin çözümle karşı karşıya olduğu siyasal rejim sorununu boylu boyuna ortaya seren bir mücadele oldu. Sanırım bu gerçek çıplak biçimde ortadadır. En başından beri yasallık mücadelesine yüklediğimiz işlevin doğruluğu apaçıktır. Burada bu mücadele boyunca yapılan her şeyin doğruluğunu değil üzerine yürünen, hedef alınan amacın öneminden sözediyorum. Anayasa Mahkemesinin gerekçesi de bunu doğruluyor. Şimdi sıra Kürt sorununun çözüm sürecinin de ifadesi olacak olan yeni, çağdaş, katılımcı bir anayasa yapılması mücadelesine gelmiştir.

Daha ülkeye dönmezden önce Türkiye'nin karşı karşıya olduğu temel sorunun "siyasal rejim sorunu olduğunu" ve bu aşılmadan diğer temel sorunların -örneğin ekonomik sorunlar gibi- çözülemeyeceğini birçok kereler ifade etmiştik. Rejim sorununun çözülmesi konusunda ise sola çok daha önemli görevler düştüğünü ve bu konuda sol işlevli olabildiği oranda toplumda bir yere sahip olacağını söyleye geldik.

Bugün Türkiye üzerinde yeniden karabulutlar dolaşıyor. Çift yönlü bir terör ortamındayız ve bu terör yeniden tırmanıyor. Gelecekle ilgili siyasal istikrarsızlık belirtileri şimdiden ortaya çıkmış durumdadır. Zira DYP-SHP hükümeti ile ilgili hüküm vermek için henüz zaman erken olsa bile sorunları çözme yolunda hükümetin başlangıçta yarattığı iyimser ortam yavaş yavaş dağılıyor yerini kaygıya bırakıyor. Bu böyle devam ederse hükümeti haklı olarak destekleyen çevreler desteğini tek tek çekecektir. Ne var ki doğacak istikrarsızlık ortamının en önemli sorumlusu hükümet olsa bile tek sorumlusu o olmayacaktır. Sol ve demokrasi güçleri de en azından son üç beş yıl içerisindeki tutum ve konumlarını sorgulamak durumundadırlar. Buradaki soru demokrasi sürecinin gelişmesine ne ölçüde müdahale edeceğimiz sorusudur.

Bu söylediklerimizden durum konusunda umutsuz olduğum sonucu çıkarılmasın. Türkiye yaklaşık beş yıl içersinde dünyadaki gelişmelerin de etkisi altında ve hatta şiddetle etkisi altında "tehlikelerle olanakların" atbaşı gittiği bir süreç yaşadı. Tehlikeler düne oranla artmış olmakla birlikte hâlâ olanakları değerlendirme fırsatları vardır. Tüm mesele zamana karşı yarıştadır.

Tehlikeler dediğim zaman bunların neleri içerdiğini yaşadığımız günler gösteriyor. Ötesini ise geçmiş deneyimlerimizden çıkarmak mümkün. Olanaklar dediğim zaman özünde kastettiğim şey sol ve daha geniş demokrasi güçlerinin siyasal rejim değişikliği için yani demokratik bir siyasal rejim kurulması için sürece müdahele kapasitelerine ilişkindir. Solun korkunç derecede dağınıklığına rağmen sola böyle bir kapasite yükleyen şey bizzat rejim sorununun olgunlaşmış olmasından başka bir şey değildir. Yani sorun bir nicelik sorunundan çok bir nitelik sorunudur. Başka deyişle dünyamızın altüst olduğu yepyeni süreçlerin ortaya çıktığı bir ortamda duruma müdahale etmeye elveren yeni politikalar üretmek ve uygulamak sorunudur.

Bunu yapabilmek için büyük parti olmak gerekmiyor. Hatta partilerin yanısıra sivil toplum kesimleri, çevreleri ve tek tek bireyler ola-

rak da mücadele mümkündür. Kuşkusuz dağınık değil olabildiğince koordineli.

İşte bütün sorun burada böyle bir hareketliliği ve koordinasyonu sağlamak için "yeni politika" kendiliğinden rol oynuyor. Eğer böyle bir politikanız varsa aynı hedefe ayrı ayrı yürüdüğünüzde bile koordinasyon önemli ölçüde sağlanabilir.

Bu olanağı kavrayabilmek için siyasal rejim sorunu dendiğinde neyi anlamak gerektiğine biraz daha yakından bakılmalıdır.

Üzerinde çok uzun konuşulması gereken bu konuya dergide fazla yeri işgal etmemek için kısaca değineceğim.

Dergi okurları için Türkiye'nin bugüne dek siyasal rejimin nasıl bir rejim olduğunu uzun boylu anlatmak istemiyorum. Ülkemizde siyasal rejim totaliter bir devlet ideolojisinin şekillendirdiği otoriter bir rejim oldu hep. Bu karekter 12 Eylül rejimiyle tepe noktasına tırmandı. Hem çağın değişen koşullarına hem büyüyen ve katılım istekleri artan topluma dar gelen bu siyasal rejim 12 Eylül ile iyice darlaştırıldı ve bu siyasal sistem 12 Eylül anayasasıyla kurumlaştırıldı, yasallaştırıldı. Böylece aynı zamanda sorun olgunlaştı. Yani dünyamız eski dünya olsaydı bile Türkiye olgunlaşmış bir siyasal rejim sorunu ile yüzyüze idi. Değişen dış koşullar ise bu sorunu çözme açısından olumlu etkiler yarattı. Başka deyişle Türkiye'nin tarihsel koşullarının doğurduğu değişim ve yeniden yapılanma dünyanın içine girdiği değişim ve yeniden yapılanma süreci ile üst üste düşüyor. Bunu, zorlukları olsa da tarihsel bir fırsat olarak görmek gerekir.

Türkiye, cumhuriyet rejimini yenilemek durumundadır. Bu ise rejim öncelikle düne kadar hangi siyasal akımlara ve düşüncelere kapalı tutulmuş ise onlara açık hale getirilmesi demektir. Açıktır ki bugüne dek Marksistlere, komünistlere, sosyalistlere kürtlere ve dinsel temelli akımlara rejim kapalı tutuldu.

Burada incelikli nokta şuradadır: Bu özgürlük talebi devletten mi istenecek yoksa özgürlük isteyenler tarafından bizzat özgürlükleri kullanma yolu ile elde mi edilecektir? Eğer siyasal rejime katılma özgürlüğü devletten talep edilecekse ve ancak verildiği zaman bu özgürlük kullanılacaksa o zaman bu mücadele yöntemi eski dünyanın, o dünyada bile artık eskimiş bir yöntemidir. Katılım kavramıyla uyuşmayan bir yöntemidir. Tersine bu özgürlük kullanılarak devletin alanı daraltılmak, devlet geriletilmek zorundadır. Sivil toplumun yaratılması ya da geliştirilmesine katkı ancak böyle mümkündür.

Tersine eğer devlet veriyorsa aslında verdiği şey bir hak olmaktan çok imtiyaz oluyor. Aynen yabancı şirketlere verilen imtiyazlar gibi devlet zamanı gelince verdiklerini geri alıyor.

Özgürlükleri fiilen kullanmanın çok önemli bir boyutu "hukuk yaratmak"tır. Yani fiili durumlar yaratmadan sözederken biz basit bir durum değişikliğinden sözetmiyorduk. Hukuki değişiklikler yaratacak yani hukuk yaratacak durumlardan sözediyorduk.

Geçmişte sol olarak "hukuka" ve "hukuk yaratmaya" hakettiği değeri vermedik. Bugün de bu konunun yeterince anlaşılmış olduğunu sanmıyorum. Hukuk yaratmak aslında "meşruiyet" kazanmaktır. Yasalara uygunluk halinde olmasanız bile hukuksal meşruiyete sahip olabilirsiniz. Eğer önce böyle bir meşruiyet kazandıysanız engelleyici yasalar fazla dayanamazlar. Bu nedenle toplumsal meşruiyet ile hukuksal meşruiyet hemen hemen aynı şey demektir.

Sol için siyasal rejim değişikliğinde başta gelen hedeflerden en önemlisi hak talebinin önşartı olan "düşünce, vicdan ve onların türevi olan ifade ve örgütlenme özgürlüğü" idi. Bu bağlamda TCK'nın 141, 142 ve 163. maddelerini işlemez hale getirme ve kaldırma hedefi uğruna mücadele edeceğimiz en önemli hedefti. Aslında sol doğrudan ya da dolaylı biçimde bu maddelerin kaldırılması için mücadele etti. Ne var ki bunu yeterince bilinçli biçimde kavramadı.

Kavranamayışını dönüşümüzden sonra bize yönelik şu itirazlarda apaçık görmek mümkündür. Şöyle deniyordu "sorun yalnız bu maddeler midir, kalksa ne olur uygulama sürecektir" ya da "bu maddeler kalkmaz".

Kuşkusuz mücadele edilecek hedef bu maddelerden ibaret değildi. Karşımızda dev gibi bir anayasa sorunu vardı, hemen her yasada bir dizi antidemokratik hüküm vardı ve nihayet bir zihniyet değişikliği sorunu ile karşı karşıyaydık. Başka deyişle tüm mücadelenin özünde ye-

ni bir siyasal kültür yaratma vardı.

Ama eğer ilkin düşünce özgürlüğü için mücadele vermezsek örneğin anayasa tartışmalarına nasıl katılacaktık. Katılımcı bir anayasa talabimizi nasıl gerçekleştirebilecektik.

Düşüncelerimizi açıklama özgürlüğünün önündeki engelleri bir çırpıda yokedemesek bile öncelikle devletin düşüncelerimize karışmasını dışlamalıydık. Bu maddeler bu karışmaya olanak veren temel maddelerdi. Bugün bu maddelerin kaldırılması ile aslında sol çok önemli bir mevzi kazandı ama bunu da farkedemedi. Antiterör yasasının varlığına takıldı. Bu yasa kuşkusuz antidemokratiktir ve tehlikeli bir yasadır. Düşüncelerimize de karışma imkanı veriyor. Ama bilinmelidir ki en önemli engel yıkılmış yol açılmıştı. Şimdi daha ileriye gidebilirdik. Sol bu değişikliğe sahip çıkamadı. Böylece kendisine çok önemli bir noktada gerekli moral kazanma imkanını da dışladı.

Siyasal katılım açısından bireysel özgürlüklerin önündeki engellerin yanısıra kurumsal engeller de önemliydi. Başka deyişle rejim değişikliği devletin kurumsal yapısına da müdahaleyi gerektirir. Bunların başında değişim açısından da rolü önemli olan "partiler hukuku" gelir. Devlet belki de en fazla bu noktada hassastır. Kendisi için tehlikeli gördüğü kimi görüşlerin kişisel olarak açıklanmasına yerine göre tahammül gösterebilir ama iş partilere gelince durur. Bu nedenle "parti programları" bir yandan düşünce özgürlüğüyle bağlıdır diğer yandan doğrudan devletin yapısı ile.

Bu nedenle soldaki bir parti eğer "siyasal rejim değişikliğini" hedeflemişse antidemokratik yasaların doğrudan hedefi olmaktan kaçınamaz, kaçınmamalıdır. Yani "hele biz partimizi kuralım programda söyleyemediklerimizi politikamızda söyleriz" diyemez. Dememelidir. Derse asıl işlevini gözardı etmiş dahası olanaklarını gözardı etmiş olur.

Burada şunu da hatırlatmalıyız: Dünyamızdaki yeni değişikliklerle birlikte "hukuk yolu ile demokrasi yaratma" kavramı ortaya çıktı. Paralel olarak resmi devlet ideolojisinden arınmış, ulusal hukukların üzerinde bir uluslar üstü hukuk ya da insan hakları hukuku giderek yayılıyor. Çarpıcı bir değerlendirme yapabiliriz: Dünya "devletsiz hukuka" giderken Türkiye hâlâ "hukuksuz devlet" durumunu koruyor.

Şimdi tüm bu söylediklerimizin ışığında Anayasa Mahkemesinin TBKP'yi kapatma kararının gerekçesini inceleyebiliriz.

Gerekçeyi okuduğumuzda Anayasa Mahkemesinin kapatma kararını almada ve gerçekleştirmede neden bu denli zorlandığının cevabını almış oluruz.

Anayasa Mahkemesi TCK 141 ve 142. maddelerin kalktığı koşullarda TBKP'yi Marksist tezleri nedeniyle kapatma istemini yerinde bulmamıştır. Tersine bu bölümde sınıf esasının ve sınıf mücadelesinin artık suç görülemeyeceğini ifade etmektedir. Dahası TBKP'nin demokrasiye bağlı çağdaş bir parti olduğunu yine bu gerekçe kabul etmektedir.

Böylece nitelediği bir partiyi "adında komünist sözcüğü" olduğu nedeniyle ve "bölücü" olduğunu ileri sürerek kapatmak öyle kolay değildi. Anayasa Mahkemesi'nin, "ne yapalım bu anayasada ve siyasi partiler yasasında yasak var" diyebileceği düşünülebilir. Nitekim Anayasa Mahkemesi başkanının ilk açıklamaları bu yönde idi. Ne var ki iş gerekçe yazmaya geldiğinde söylendiği kadar kolay olmayacaktı. Olmadı da. Ayrıca siyasal ortamda da bilndiği gibi tersine rüzgarlar esmeye başlamıştı. Eğer bu karar "yüksek sesle" savunulacaksa yapılması gereken şey "resmi ideolojiye" dayanmak ve siyasal süreçte, tartışmalara taraf olmaktı.

Anayasa Mahkemesi gerekçesi bir hukuk kurumunun devlet karşısında tarafsızlığı değil taraflı bir üslupla yazılmıştır. Apaçık TBKP programıyla polemik yapmaktadır.

Gerekçe "Kürt kimliği ve Kürt kültüründen" sözetmeyi "bölücülük" suçu için yeterli görmektedir. Zira TBKP programı bu konuda sözünü açık söylemiş, bu kimlik ve kültürün ulusal karakterini ifade etmiştir.

Gerekçe taraf tutuyor dedim. Tuttuğu taraf geleneksel devlet ve ideolojinin tarafıdır. Bu haliyle bugünkü hükümet protokolüne ve programına da karşıdır.

Uzun uzun bugünkü anayasadan ve Lozan konferansından alıntılar yaparak Kürtlerin etnik bir unsur olmadığını kanıtlamaya çalışmaktadır. Atatürk ilkelerini hatırlatarak Türkiye Cumhuriyetinin Türk ulusunun cumhuriyetinden ibaret olduğunu söylemektedir. Böy-

lece Anayasa Mahkemesi devetin geleneksel partiler hukukunun bozulmasına karşı çıkmaktadır.

Bu noktadan hareketle şunu söylemek zor değildir: Nihayet bir hükümet de "Kürt realitesini" kabule yanaşırken "devlet" karşı çıkmaktadır. Haziran operasyonu lafları bu gerçeğin başka bir ifadesidir.

Diğer yandan Anayasa Mahkemesi sözkonusu gerekçede insan hakları sözleşmelerinin bağlayıcılığına pek de sıcak bakmadığını dolaylı sayılamayacak biçimde ifade ediyor.

Karşımızdaki engellerin hukuk planında ne denli zayıf olduğu göstermek için şunu da eklemek gerekir. Anayasa Mahkemesi başkanı yaptığı açıklamalarda "Bu anayasa hukuka aykırıdır" dedi. Demek oluyor ki TBKP hukuka aykırı biçimde kapatıldı. Bu anayasa hukuka aykırı ise, ki öyledir, devletin de hukuka bağlı devlet olmadığı her tür tartışmadan uzaktır. Bu durumda Anayasa Mahkemesi'nin hukuk karşısında durumu da sorudur.

Diğer yandan bu kapatma kararına karşı Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'na kişisel başvuru hakkımızı kullandık ve bu başvurumuz kabul edildi. İnsan hakları sözleşmeleri ve AGİK Paris Şartı ışığında bu kapatma gerekçesini Avrupa hukuk platformlarında savunmak kolay olmayacaktır. Eğer Komisyonun kararından önce anayasada bir değişiklik yapılmazsa inanıyorum ki Komisyonun kararı ülkemizde "hukuk yaratma" açısından yani bir imkan yaratacaktır. Bu kez devlet açısından en "belalı" sayılan bir konuda, yani "Kürt" sorununda.

Anayasa Mahkemesi'nin Kürt sorununda aldığı bu tutum Sosyalist Parti ve HEP açısından da açık bir tehdit oluşturuyor. Yalnızca bu kadar da değil, diğer mahkemelerde süren davalar üzerinde de olumsuz etkiler yaratacağı açıktır.

Kısaca Anayasa Mahkemesi'nin bu kararı devletin hukuk planında da siyasal rejim değişikliğine karşı direndiğini, bunu hukuka dayararak yapma olanaklarını tükettiğini ve yalın biçimde resmi ideolojiyi kullanmak durumunda kaldığını açık biçimde sergiliyor.

Kürt sorununun siyasal rejim sorunu ile bağlı olduğunu sanırım açıklamak gerekmiyor. Bu sorun barışçı, demokratik, adil bir çözüm sürecine girmedikçe rejim sorununun da çözüme kavuşamayacağı tartışmasız bir gerçektir. Kürt sorununun belirttiğimiz çerçevede çözümünün önündeki en büyük engel ise "resmi devlet ideolojisinden" başkası değildir.

Burada hemen anayasanın değiştirilmesi sorunu ile bağlanıyoruz. Anayasada siyasal rejimin karakterini belirleyen bölüm öncelikle Anayasanın giriş bölümüdür. Bu bölüm değişmeden diğer bölümlerde ne yazarsa yazsın "çoğulcu, katılımcı" bir anayasa yapmak mümkün değildir. Zira bu bölüm rejimi tarif etmekte ve bu karakterin değiştirilemez olduğunu söylemektedir. Yani farklı düşüncelerin katılımına kapıyı kapamaktadır.

Kısacası TBKP'nin yasallık mücadelesi hukuk planında şimdi bu anayasada köklü değişikliği zorlayan noktaya gelmiştir. Bu nokta aynı zamanda ülkenin geleceğini belirleyen noktadır. Bu nedenle tüm sol ve demokrasi güçlerinin aktif katkısı olmadan bu zor nokta olumlu biçimde aşılamaz.

Sol anayasa gündemine etkili müdahale ve yeni anayasanın her şeyden önce fikriyatının, felsefesinin oluşturulmasına katılmanın yollarını bulmalıdır.

Türkiye'nin siyasal rejim sorunlarını çözebilmek için çağın gidişine uygun yeni düşünceler çerçevesinde toplumsal yeni bir mutabakata gereksinimi vardır. Sol böyle bir mutabakatın aktif tarafı olmak zorundadır. Bunu başarabilmek için aynı zamanda kendi içinde yeni mutabakatlar yaratarak toparlanmak sorumluluğu ile karşı karşıyadır.

Ülkenin kaderiyle solun kaderinin üst üste düştüğü ender dönemlerden birini yaşıyoruz. Eğer sol kendi içinde bir yandan kendine özgü sorunları soğukkanlılıkla tartışmayı elden bırakmadan diğer yandan ülkenin geleceğinde sözünü söylemede kararlılık gösterirse hem ülkemizin hem de solun geleceği için bir dönüm noktası yakalanabilir. Bu kolay değildir ama imkansız da değildir.

Büyük kongresini yapmaya hazırlanan SBP umarım bu hassas noktayı gözden kaçırmaz ve karşı karşıya olduğu çeşitli güçlüklere rağmen kısırlıklara hapsolmadan asıl sorunun üzerine gitmeyi başararak kendisine düşeni yerine getirir. ■

Av. Ergin CİNMEN

ANAYASA MAHKEMESİNİN BİR KARARI ÜZERİNE

Hukuk devletinin güvencelerinden biri de Anayasa Mahkemeleridir. Tüm uygar ülkelerde adı ne olursa olsun bizdeki Anayasa Mahkemesine benzer mahkemeler veya kuruluşlar bulunmaktadır. Bu kuruluşlar ağırlıkla; yasaların anayasal denetimiyle siyasi partilerin Anayasa ve diğer yasalar karşısındaki durumlarını incelerler. Böylece ülkede genel anlamda hukukun üstünlüğünün gerçekleştirilmesine çalışırlar.

Her yargı yerinde olduğu gibi bu mahkemelerde de koşulları varsa öncelikle ulusların hukuk uygulanır. Karar verilirken, Anayasa ve ilgili yasalar yorumlanırken, Uluslarüstü Hukukun yardımından yararlanılır. Uluslarüstü hukuk hiçbir zaman gözardı edilemez. Aksi taktirde Anayasaya uygunluk denetimi yapılırken Anayasa çiğnenebilir. Bir Anayasa Mahkemesinin yapacağı en büyük ve affedilmez hata da bu olur.

Arayasanın 90. maddesinde bu konu açıkça belirtilmiştir.Bu maddede "usulüne göre yürürlüğe konmuş Milletlerarası andlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurulamaz denmektedir. Bundan çıkan sonuç açıktır. Anayasaya aykırı da olsa önce Uluslararası sözleşme uygulanacaktır. Anayasanın bir hükmü bu sözleşmeye aykırıysa ne yapılacaktır? Bu durumda öğretideki baskın görüşe göre ya Anayasanın veya yasanın o hükmü Anayasa Mahkemesi tarafından Uluslararası sözleşmeye mümkün olduğu kadar uygun bir şekilde yorumlanarak uygulanacaktır; bu mümkün değilse Anayasanın veya yasanın ilgili hükmü "ihmal" edilerek doğrudan Uluslararası sözleşmeye geçerlik tanınacaktır. Çok özet olarak Anayasa Mahkemesinin kullanması gereken çağdaş yorum metodu budur. Nitekim Danıştayın sıkıyönetim komutanlıklarınca süresiz olarak işten yasaklanan kamu personellerinin görevlerine dönebilmeleriyle ilgili olarak vermiş olduğu kararda da bu yorum metodu kullanılmıştır. Ve olması gereken de budur.

Bu girişten sonra Anayasa Mahkemesinin 1990/1-1 sayılı TBKP (Türkiye Birleşik Komünist Partisi)nin kapatılması kararıyla ilgili görüşlerimi belirtmek istiyorum.

Sözkonusu parti hakkında dört nedenle kapatma davası açılmıştır. Bunlar:

1. Partinin; bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde egemenliğini savunmayı ve yerleştirmeyi amaçlaması.
2. Kapatılan bir siyasi partinin devamı olduğunu beyan etmesi.
3. Kullanılması veya kurulması yasaklanmış adla siyasi partinin kurulması.
4. Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmayı amaçlaması.

İşte Anayasa Mahkemesi iddia konusu bu dört hususu incelemiş, ve netice itibariyle partinin yukarda belirtilen son iki nedenle kapatılmasına karar verilirken; ilk iki nedeni Anayasaya ve Siyasi Partiler Yasasına uygun bulmuştur.

Karar kendi içinde çelişki yaratırken özellikle Kürt sorununu genel anlamda çıkmaza sokmuştur.

Kararda TBKP Programının bir bütün olarak çoğulcu, katılımcı, çok partili ve halk oyuna dayanan demokratik siyasal kurumları benimsediği (sh. 67) belirtilirken, bu partinin adında "Komünist" sözcüğünün bulunması kapatma nedeni sayılmıştır (Sh. 68).

Konuyla ilgili olarak şu ibarelere yer verilmiştir: "...sınıf egemenliği ya da diktatörlük amaçlanmasa da SPY.'nin 96. maddesinin sonuncu fıkrası gereği Komünist adını alamaz ya da bu sözcüğü adında kullanamaz...". Savunmada SPY'nin 96. maddesinin Anayasaya aykırı olduğu savunulmuştur. Ve karar, bugünün Türkiye'yine 12 Eylül mantığını monte ederek Anayasaya aykırılık itirasını şu gerekçelerle reddediyor: "...Anayasa koyucu belli bir dönemde çıkarılan yasaları Anayasa Mahkemesinin denetimi dışında kalması yolunda yaptığı siyasal tercihin ifadesi olarak geçici 15. madde konuyu açık bir biçimde ortaya koymuştur. Anayasa Mahkemesinin herhangi bir nedenle de olsa bu kuralı yok sayması o-

lanaksızdır. Bu yüzden Siyasi Partiler Yasasının kimi kuralları ihmal edilerek konunun incelenmesi ve karar verilmesi yolunda istem kabul edilmemiştir... "Bu kısa çerçevede geçici 15. madde konusunda daha detaylı anlatıma girmenin olanağı bulunmasa da konunun özelinde kısa bir anlatımda bulunmakta yarar vardır. Bilindiği gibi geçici 15. madde, 12 Eylül 1980 sonrasında oluşturulan MGK ve Danışma Meclisi tarafından çıkarılan yasaları Anayasa Mahkemesinin denetlemesi dışına çıkarmıştır. Yani bu kuruluşlar tarafından çıkarılmış olan yasalar Anayasaya aykırı bile olsalar Anayasa Mahkemesi bu aykırılığı inceleyemeyecektir. Diğer bir anlatımla MGK ve DM.'nin iradeleri Anayasanın da üstünde bir güce sahip bulunmaktadır.

Açıkça belirtelim ki hiç bir demokratik ülkede böyle bir duruma rastlayabilmek mümkün değildir.

Anayasayla yasa çatıştığında tabiki Anayasa uygulanacaktır. Ama bu yasayı 1980 cuntası ve onun tayin ettiği DM. çıkarmışsa bu kuralın Anayasanın da üzerinde bulunduğunu kabul etmek bir anlamda hukuk ve adalet düşüncesine saygısızlıktır.

Birçok hukukçu geçici 15. maddenin aşılması için hukuken geçerli ve değerli yorumlar yapmıştır. Anayasa Mahkemesi bu yorumların hiç birine rağbet etmemiş ve 12 Eylül mantığı ile resmi görüşü birleştirerek Siyasi Partiler Yasasının "fetişist" yapısını yeğlemiştir.Anayasa Mahkemesi geçici 15. maddeyi aşıp SPY.'nın 96. maddesini Anayasanın terazisine vursaydı belki de böyle bir sonuca varmayacaktı. Ama asıl üzerinde durulması gereken vahşet; mahkemenin 12 Eylül'ün siyasi tercihini 1992 Türkiye'sinde geçerli kılmasıyla Anayasaya uygunluk denetiminden kaçınmasıdır.

Anayasa Mahkemesi, Doğu Sorununu Bu Kararıyla Çıkmaza Sokmuştur:

Başta 1982 Anayasası olmak üzere, 12 Eylülün hemen hemen tüm yasalarıyla birlikte Siyasi Partiler Yasasının da birçok hükmü günümüzün başdöndürücü hızına ayak uyduramayıp fiilen geçerliliklerini yitirmişlerdir. Ama Anayasa Mahkemesi bu kararıyla bu ölü kuralları yeniden diriltmeye çalışmış ve Kürt sorununun çözümü için varolabilecek yolları tıkamıştır.

SPY.'nin 81. maddesini yorumsuz uygulamıştır. Maddede aynen şöyle denmektedir: "Siyasi partiler Türkiye Cumhuriyeti Ülkesi üzerinde milli veya dini kültür veya mezhep veya dil farklılığına dayanan azınlıklar bulunduğunu ileri süremezler."

İşte bu madde TBKP'ye uygulanmış ve programında geçen ; "...Kürt sorunu ancak bütün tarafların görüşlerini özgürce açabildiği ve sorunun çözümünde her türlü şiddet kullanımının reddi konusunda mutabakat sağlandığı kendi ulusal kimlikleriyle politik yaşama katılabildikleri koşullarda çözülebilir." paragrafı bölücülük sayılmış bu nedenle de parti kapatılmıştır. SPY.'nin 81 maddesi bölücülük sayılıyorsa Türkiye'de Cumhurbaşkanı Özal dahil SHP, DYP ve nihayet ANAP'ın bazı milletvekillerinin bu suçu işlediklerini de kabul etmek gerekmektedir. Cumhurbaşkanı Özal'ın "Federasyon da düşünülebilir ama toplumun tüm kesimlerince tartışılması gerekir" sözü,SHP'nin Kürt Raporu hala belleklerde bulunmaktadır. Hükümet protokolünde "ulusal kültürümüz içindeki dil inanç ve köken farklılıklarının ulusal bütünlük içinde kendini ifade edebilmesi ve geliştirebilmesi demokratik toplum yapısının doğal bir gereğidir. " denmektedir. Peki şimdi ne olacak? Bir savcı bir protokol nedeniyle SHP'nin ve DYP'nin kapatılması için Anayasa Mahkemesine dava açarsa bu mahkeme, hangi gerekçeyle nasıl bir karar verecektir? Karar sorumsuzlukla malüldür. Kürt sorununun çözümünde siyasi partiler devre dışı bırakılmıştır. Bilinmiyor mu ki, politikanın sustuğu yerde konuşan tek şey terördür.

Anayasa Mahkemesi "Ne yapalım yasa böyle" diyemez, dememelidir. Çünkü uygulayacakları yasa yalnızca Anayasanın geçici 15. maddesiyle bu Anayasaya bile aykırı Siyasi Partiler Yasası değildir. Karar Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine de aykırıdır. Ama kararda bu hiç tartışılmadığı gibi Özal tarafından büyük şatafatlarla imzalanan Paris Şartı hakkında da "Bağlayıcı değildir (Sh.85)" denebiliyor.

Uluslararası sözleşmeleri görmezden gelirken, geçerli görmezken yorum aracı olarak 1982 Anayasası'nın başlangıç ilkelerini kullanıyor. Oysa herkes biliyor ki Anayasanın Başlangıç metni bir cunta manifestosudur.

Anlaşılan odur ki, Demokratikleşme ve mevzuatla olamayacak. Şimdi hiç vakit geçirmeden hukukun demokratikleştirilmesi için çalışmalar başlamalı. Aksi halde geç kalınacak... ■

KENAN SOMER

Terk Edilmesi Gereken "Marksizm" Üzerine

Şimdilik "metamarksist" olarak adlandırmak istediğim kimi arkadaşlar marksizmin terk edilmesi gerektiğini savunuyor.

Marx'ın değil, marksizmin. Örneğin Zülfü Dicleli'nin Kasım 1991 sonunda Ankara'da yapılan Genişletilmiş Örgüt Toplantısında da açık ve seçik bir biçimde ortaya koyduğuna göre "metamarksist" arkadaşların terk edilmesi gerekir dedikleri marksizm, "belli düşünceleri hayata geçirme anlayışı"ndan başka bir şey değildir. "Marksizm dediğiniz şey de bu" diye vurguluyor Zülfü Dicleli, *Birlik*'in geçen sayısında yayımlanan konuşma metninde. Marksizm dediğimiz şey işte bu derken, öyle sanıyorum ki büsbütün de haksız değil.

Ancak marksizm dediğimiz şey gerçekten buysa ve bundan başka bir şey değilse, doğrusunu söyleyeyim ben de bu "marksizm"in terk edilmesi gerektiğini düşünüyorum.Çünkü marksist düşüncenin *dışsal* bir disiplin, dogmatik ve kesin bir sonsuz doğruluklar kapalı sistemi dışa vuran keyfi ve rasyonal bütünsel bir ideoloji durumuna dönüştürülmesine ve dünyanın karşısında boyun eğmeye çağrılacağı bu *aşkın* ve kuramsal marksizmin "ruhu"na ters düşen bu yabancılaşmış "marksizm" anlayışının sürdürülmesine ben de karşıyım.

İstenç ve eylemi salt dış etkenlerin ürünü olarak gören mekanist belirlenimciliğe (mekanist determinizme) bağlı bir anlayıştır bu ve kavramsal yöntem olarak, yani bir kavramdan ötekine çelişmeleri ortadan kaldırarak ilerleyen mantıksal düşünme yolu olarak diyalektiğe dayanan kuramsal marksizmin mekanist belirlenimcilikle hiçbir kuramsal bağlantısı yoktur.

Gerçi marksist düşüncenin (1) devrimci, (2) evrimci, (3) istenççi ve (4) belirlenimci (ve marksizm söz konusu olduğuna göre ekonomist belirlenimci) olmak üzere dört bileştireni vardır. Ancak karşıtların savaşım ve birliği çerçevesinde ayrılmaz iki çift oluşturan bu dört bileştirenden hiçbiri ötekini dıştalamaz.

Devrimcilik evrimciliği dıştalamaz, çünkü gelişme süreci marksist düşüncede süreklilik ve süreksizliğin, aşamalı nicel değişiklikler ve "ara kesiklikleri"nin, yani yeni bir niteliğe geçiş anlamına gelen sıçramaların birliğinden oluşur.

İstenççilik belirlenimciliği dıştalamaz, çünkü özgürlük ve zorunluluk marksist düşüncede diyalektik bir birlik oluşturur.

Peki nasıl bir şeydir bu diyalektik birlik? Şöyle bir şey:

18 Brumaire'de Marx, insanların kendi tarihlerini kendilerinin yaptıklarını ama kendi keyiflerine göre, kendi seçtikleri koşullar içinde değil, dolaysız bir veri olan ve geçmişten devralınan koşullar içinde yaptıklarını söylüyordu.

Kendi tarihlerini yapanların insanlar olduğunu (özgürlük-istençççilik) olumlamak için Marx, tarihi içlerinde yaptıkları koşulların kendilerini onlara zorla kabul ettirdiklerini ve bütün eylemleriyle bütün düşüncelerini koşullandırdıklarını (zorunluluk-belirlenimcilik) düşünmekten vazgeçme gereğini duymuyordu.

Çünkü marksist düşünce ne devrimci-istenççi bileştirenlerine indirgenebilir, ne de evrimci-belirlenimci bileştirenlerine. Bu bileştirenlerin birinden ya da ötekinden "ekonomi" yapılmasını istemek, marksist düşüncenin marksist düşünce olmaktan çıkmasını istemektir. Çünkü diyalektik bir devrimcilik anlayışı evrimciliği, diyalektik bir istençcilik anlayışı belirlenimciliği içerir ve bu tersi için de doğrudur. Yani devrimciliği temellendiren diyalektik bir evrimcilik anlayışından, istençciliği temellendiren diyalektik bir belirlenimcilik anlayışından da söz edilebilir. Diyalektiğin olduğu yerde devrimcilikten kopuk bir evrimcilikten, diyalektiğin olduğu yerde istençcilikten kopuk bir belirlenimcilikten, yani mekanist bir evrimcilik ve mekanist bir belirlenimcilikten söz edilemez.

Gene de kuramsal marksizmle mekanist belirlenimcilik arasındaki bu kuramsal

bağlantısızlık, somut durum çözümlemelerinde kuramsalcı bir körlüğe yol açmamalı. Mekanist belirlenimciliğin marksist etkinlikler içinde, "yabancı bir madde" olarak tuttuğu yer ve gördüğü işlevin gerçekçi bir biçimde saptanmasını engellememeli.

Örneğin bir genelleme yaparak proleteryanın, sivil toplumda hegemonyayı fethedecek düzeyde bir gelişme göstermesine öngelen evrede mekanist belirlenimciliğin, emekçi yığın arasında büyük bir moral direnç, bir birlik ve dayanışma gücü durumuna geldiği de söylenebilir. "Tarihin çarklarının bizden yana çalıştığı" inancına dayanır bu güç. Çünkü bu evrede gerçek kolektif istenç, insanların kendi tarihini kendi yapma istenci, bir inanç işi kılığına, dinlerdeki yazgının yerine geçen yan tutucu bir erekçilik biçimi kılığına bürünür. Mekanist determinizmi simgeleyen bu "yazgıcılık" eğilimi, aslında etkin ve gerçek bir istencin güçsüzlüğünü gizleyen bir sapmadan başka bir şey değildir. Marksist devinimin sapması.

Ancak yığının naif, kendiliğinden felsefesi olarak mekanist belirlenimcilik, bu evrede yığınsal devinimin özünlü, deruni bir güç öğesini oluştururken, aydınlar tarafından düşünülüp taşınılan ve tutarlı, bağlantılı bir felsefe olarak benimsenen mekanist belirlenimciliğin, tam bir edilgenlik ve budalaca bir özyeterlik kaynağı durumuna geldiği de unutulmamalıdır. Organik aydınların yığını temsil yeteneğinin güçsüzleşmesine, yığınsal devinimin devrimci bir yönetimden yoksunluğuna ve biçimsel örgütlerin varlığına rağmen devinimin "inorganik" bir nitelik kazanmasına yol açar bu durum.

Kuramsal marksizmi "belli düşünceleri hayata geçirme" anlayışı olarak betimlemek, kuramsal maksizmi "belli düşünceleri hayata geçirme" anlayışı olarak benimsemek, marksizm konusunda aynı yanılgıyı paylaşmak anlamına, onu yığının naif, kendiliğinden felsefesi olarak mekanist belirlenimcilik düzeyinde, "yazgıcılık", "erekçilik" vb. düzeyinde kavramak anlamına, gerçeklikte marksizm olmayan bir "marksizm"e *karşı* ve *onun için* pala sallamak anlamına geliyor.

Sonuç olarak, "metamarksist" arkadaşların terk etmek istediği "marksizm"in kuramsal marksizmle ilişkisi, bana kalırsa çok tartışma götürür. Ancak onların yüz çevirdiği "marksizm"e marksizm adına sahip çıkma anlamına gelebilecek girişimlerin büyük bir yanılgı oluşturacağı hiç tartışma götürmez. ■

FATMA HİKMET İŞMEN MARKSİST ARAŞTIRMALARI DESTEKLEME ÖDÜLÜ

Bu ödül, **kuramsal bir konuyu ya da toplumsal bir sorunu Marksist açıdan inceleyen özgün** araştırmalara verilecektir.

Ödül 6. 000. 000 (altı milyon) liradır. Seçiciler kurulunun değerlendirmesine göre, bu para tek kişiye verilebileceği gibi Kurulun belirlediği oranlarda en çok üç kişi arasında da paylaştırılabilir.

Araştırmalar, çift aralıklarla en ez 30 (otuz) daktilo sayfası uzunluğunda olmalıdır.

Son teslim tarihi, 7 Eylül 1992 günüdür. Sonuçlar. 7 Kasım 1992 günü açıklanacaktır.

Yayım ve telif hakları araştırma sahibinde kalacaktır.

Seçiciler kurulu: Sadun Aren, Korkut Boratav, Cem Eroğul, Haluk Gerger, Alpaslan Işıklı, Kenan Somer.

Adres: Ataç Sokak No. 71/22
06420 Kızılay - Ankara

AZİZ ÇELİK

DİSK, TÜRK-İŞ İLE BİRLEŞMELİDİR!

Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu, DİSK yeniden ülkemiz işçi hareketinin gündeminde. 11 yıl süren haksızlığın ve keyfiliğin ardından 141-142'nin kalkmasıyla birlikte DİSK, önce Olağanüstü Tüzük Genel Kurulunu ardında da 18-19 Ocak 1992'de 8. Olağan Genel Kurulunu topladı. Şubat 1992'de ise DİSK'in 25. kuruluş yıl dönümünü kutlandı. Şimdi DİSK'in gasp edilen mal varlığının iadesi gündemde.

DİSK'in aklanması ve yeniden faaliyetlerine başlaması ülkemiz işçi hareketinin, ulusal ve uluslararası demokratik güçlerin 12 Eylülcü rejime karşı bir başarısıdır.12 Eylül hukukunun tasfiyesi yönünde bir kilometre taşıdır. Ancak bu başarı bir "geçmişe dönüş", "kalınan yerden devam" anlayışı içine sıkıştırılırsa yazık olacaktır.

DİSK'in faaliyetlerine yeniden başlaması, sendikal birlik sorununu etrafında dolanıl amaz, geçiştirilemez bir biçimde yeniden gündeme getirmiştir. Şimdi, "rekabete tamam mı devam mı", "birlik mi ayrılık mı" soruları net yanıt bekliyor. DİSK -mal varlığı dışında- artık mağdur durumda olmadığı için sorun bütün boyutlarıyla ve açıklığıyla tartışılmalıdır.

Bugüne kadar DİSK ve TÜRK-İŞ konuşunda sol ve sosyalist çevrelerde yapılan değerlendirmelerde adeta bir "resmi tarih tezi "oluşturulmuş ve vulgarizasyon, kabalaştırma tercih edilmiştir. Özellikle DİSK'in kurulmasından sonra sendikal harekete bakış ters bükülen bir çubuk gibidir. Türk-İş'e DİSK penceresinden bakış ve DİSK konusundaki idealizasyonlar beraberinde ihmalleri, toptancı reddiyeleri ve kolaycı analizleri getirmiştir. Sol içinde bugün bile etkisi sürmekte olan DİSK'e "öz işçi örgütü" Türk-İş'e "sarı sendika", "Devlet sendikası", "DİSK'e sol, Türk-İş'e sağ" olarak bakma anlayışı bu resmi sol tarih anlayışının ve faydacı politik kültürün ürünüdür.

Bugün artık dünün toz dumanı, dar politik ya da kişisel kaygıları içinde yapılamayan sağduyulu değerlendirmelere ihtiyaç vardır. DİSK'i ve TÜRK-İŞ'i önyargılardan, duygusallıktan ve politik faydacılıktan uzak bir biçimde ele alabilmeliyiz. DİSK'in birikimine, bugüne taşınacak değerlerine; benimsenecek mirasına ve bunun yanında DİSK'in kuruluşuyla objektif olarak ortaya çıkan rekabet ve ayrışmaya; reddedilecek mirasına aşktan ve nefretten uzak bir yaklaşımla bakılmalıdır. Bugün tartışılması gereken -nedenleri ne olursa olsun- 25 yıllık bir geçmişi olan ayrılığın ve rekabetin devamının anlamlı, yararlı ve gerekli olup olmadığıdır. Dün DİSK/TÜRK-İŞ ayrılığını yaratan faktörlerden bugüne ne kalmıştır?

TÜRK-İŞ/DİSK Makası Kapanıyor

Günümüz dünyasında yaşanan politik altüst oluşlar, uluslararası sendikal harekette ve ülkemiz sendikal hareketinde yaşanan değişimler ve dünya çapında sermaye çevrelerince geliştirilen yeni tutucu anti-sendikal politikalar Türk-İş ve DİSK arasında 1980'lere kadar giderek açılan makası iyice kapatmış ve ayrı ayrı varolmalarının gerekçelerini ortadan kaldırmıştır:

* Uluslararası politik gelişmeler sendikal hareketin uluslararası konumlanışında da önemli değişimlere yol açmıştır; Eski sosyalist ülke sendikalarına dayalı Dünya Sendikalar Federasyonu (DSF) önemli bir güç kaybına uğramış, bunun karşısında ise Uluslararası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu (ICFTU) güç kazanmıştır. ICFTU ve DSF arasındaki çatışmanın soğuk savaşa dayalı nedenleri ortadan kalkmıştır. Uluslararası sendikal hareketteki bu yumuşama daha da artma eğilimindedir.

* Bu gelişimin dolaysız bir etkisi DİSK 8. genel kurulunda görülmektedir. DİSK, 1980 öncesinde "sınıf uzlaşmacılığı sendikacılığının en üst örgütü" olarak nitelediği ICFTU'ya üyelik kararı almıştır. DİSK tercihini, Batı Avrupa merkezli, reformcu, değişimci bir eksene sahip "hür sendikacılıktan" yana yapmıştır. Bu noktada TÜRK-İŞ'le aynı değerleri paylaşmaktadır. Türk-İş özellikle 1985'den bu yana giderek artan bir biçimde ICFTU'nun ilkelerini savunmakta, desteğini almaktadır. "Herkese EKMEK, Adalet temeline dayalı onurlu BARIŞ, Ekonomik ve Siyasal Demokrasi yoluyla ÖZGÜRLÜK" ilkeleri artık DİSK ve TÜRK-İŞ'in ortak ilkeleridir.Öte yandan DİSK ve TÜRK,İŞ Avrupa Sendikalar Konfederasyonu (ASK) üyesidir.

* Ülkemizde 1960 ve 1970'lerde yaşanan çatışmacı politik kültür günümüzde yerini görece diyalog ve yumuşamaya bırakmıştır.Bu yüzden DİSK'in kuruluşunda et-

kili olan AP-TİP çekişmesine benzer bir çekişme sendikal hareket içinde söz konusu değildir. Öte yandan merkez sağ ve merkez solun koalisyonu ise sendikal iklimde de yumuşama yaratmaktadır.

* 1980 öncesi uluslararası planda Keynes'çi (sosyal devletçi) ulusal planda ise ithal ikameci ekonomik modeller sendikaların önünü açıyordu. **1980 sonrasının ekonomik yaklaşımları ise tam tersine sendikaların etkisini kırmaya yönelik politikalardır. Bu nedenle de sendikaların birbirleriyle rekabet lüksü yoktur.** Sendikaların bir bütün olarak anti-sendikal stratejilere karşı işçileri savunmaları anlayışı önplana çıkmıştır.

* Soğuk savaşın bitmesi, insani ve demokratik değerlerde yaşanan küreselleşme, global sorunların -barış, çevre, insan hakları,kuzey/güney çelişkisi -giderek bilince çıkması sendikal merkezler arasındaki farkları azaltmıştır. Soğuk savaş aynı zamanda uluslararası sendikal harekette bir bölünme nedeniydi.

* 1980 öncesinde Türk-İş kamu sektörü, DİSK özel sektör ağırlıklı sendikal merkezler olarak varoldular. Türk-İş " partilerüstü politika"adı verilen bir yaklaşımla siyasal iktidarlarla iyi geçinerek kamu'da iyi sözleşmeler bağıtlama yolunu tuttu. DİSK ise gerek ithal ikameci modelin gerekse mücadeleci bir sendikal yapının etkisiyle özel sektörde iyi sözleşmeler bağıtladı. Ancak sanıldığının aksine-DİSK'in ve TÜRK'-İŞ'in toplu sözleşme alanında sağladığı kazanımlar arasında büyük farklar yoktur. Türk-İş'in iktidarla uyumu esas alan politikası 1980 sonrasında yeni tutuculuğun duvarına çarptı. Bu durum Türk-İş'in özellikle ANAP hükümetleriyle mücadelesine ve giderek partilerüstü politikayı terk etmesine yol açtı.

* DİSK'in faaliyetlerinin durdurulmasının ardından işçilerin büyük çoğunluğu yasal zorunluluktan da olsa Türk-İş çatısı altında toplandı. Bu nesnellik Türk-İş'in dinamizmini artırdı, niteliğini yükseltti. Değişmez sanılan bir çok sendikada değişim yaşandı, sendikal demokrasi uç vermeye başladı. Şu an Türk-İş içindeki sendikalarda bir çok DİSK'li, yönetici veya temsilci durumdadır.

* DİSK'in daha önce işçilerin bir bölümüyle yaptığı eylemleri 14. Genel Kurul sonrasında TÜRK-İŞ işçilerin bütünüyle, bütünü adına yapmaya başlamıştır; sendikal eylemliliğin tabanı genişlemiştir. 1 Mayıs, 3 Ocak, Bahar Eylemleri, "ANAP'a Hayır", "Referandumda evet" kampanyaları bunun en açık örnekleridir. Sendikal rekabetin azalmış olması işçi hareketinin yüzünü dışarı dönmesini sağlamıştır.

* Türk-İş artık eski Türk-İş değildir. Türk-İş /DİSK ilişkisine 10 yıl öncesinin değerleriyle, verileriyle bakılamaz.

* Öte yandan DİSK'in 8. Genel Kurul belgeleri de DİSK'teki evrimi göstermektedir. 8. Genel Kurul sonrasında temel yaklaşımlar açısından Türk-İş-DİSK makası iyice kapanmış, Türk-İş ve DİSK birbirine yakınlaşmıştır. DİSK 8. Genel Kuruluna sunulan karar tasarıları ve onaylanan kararlar Türk-İş'in son iki genel kurulunda benimsenen ve Türk-İş belgelerinde yer alan yaklaşımlarla öz itibariyle büyük paralellikler taşımaktadır.

DİSK, "Devrimci" Değil Değişimci-Reformcu Bir Sendikal Yapı Olagelmiştir

DİSK'in geleceği tartışılırken "DİSK'i DİSK yapan" ayırdedici yanlara vurgu yapılarak, DİSK'in gerekliliği savunulmaktadır. DİSK geleneksel Amerikancı teslimiyetçi sendikacılığa karşı, partilerüstü politikaya karşı, sendikal demokrasinin işlememesine karşı bir tepki temelinde kuruldu, Türk-İş'le ayrımını böyle belirledi. Öte yandan "DİSK Kuruluş Bildirisinde" 1961 Anayasasının öngördüğü reformları gerçekleştirme amacını ortaya koydu, işçilerin siyasete ağırlığını koymasını savundu, partilerüstü politika yerine TİP ve CHP gibi politik partilere destek verdi .

DİSK'in "farklılığı" oldukça albenisi olan "devrimci" sıfatından başlayarak tartışılmalıdır. "Devrimci" sıfatı bugün artık DİSK'in kuruluşunda kullanılan anlamdan farklı bir anlama , bağımsız bir algılanışa sahiptir. Anlam kaymasına uğramıştır. Böyle olmasa bile bir sendikayı nitelemek için "devrimci" sıfatı uygun, birleştirici kapsayıcı değil tam tersine darlaştırıcı, seçici ve politik çağrışımlar yaratan bir kavramdır. Enazından kavramsal düzeyde anarko-sendikalizme prim vermektedir. Böyle bir sıfat sendika kavramıyla bir arada düşünülemez.. Çünkü devrim sözcüğü ister Türk Dil Kurumunun önerdiği " inkilap" karşılığında ve 1961 Anayasası ile Kemalizmin bir yorumu olarak kullanılsın, ister radikal politik değişim anlamında sosyalist sol jargonda kullanılsın sonuçta politik bir kavram, değer yüklü bir kavram ,ideolojik bir kavramdır. Bir sendika üyelerini nasıl devrimci, reformcu, islamcı, liberal komünist diye seçemezse adında da böyle bir sıfat kullanamaz. Öte yandan içerik olarak DİSK'in kullandığı devrimci sıfatının "ihtilalcilikle" (revulationary) bir ilişkisi yoktur. Bu sıfat inkilapçılığın diğer bir deyimle reformculuğun öztürkçesi olarak kullanılmaktadır ve 1961 Anayasası çerçevesinde politik bir değerle yüklüdür.

Nitekim DİSK'in antetli kağıtlarında ve diğer belgelerinde devrimci sözcüğünün İngilizce ve Fransızca karşılığı olarak "revulationary" (devrinci) değil "progressive" (ilerici) sözçüğü kullanılmıştır.

DİSK'in kuruluş bildirgesi de 1961 Anayasası çerçevesinde "beslenmede, barınmada, sağlıkta, eğitimde, çalışmada, milli gelirde, vergide, işçi ücretlerinde, borçtan kurtulmada, teşkilatlanmada devrimi" (reformu, köklü dönüşümü) hedeflemektedir.

Daha sonraki yıllardaki savrulmalar ve zigzaglar bir yana bırakılacak olursa DİSK esas olarak reformcu, statükoya karşı değişimi savunan 1961 Anayasasının hedeflerini hayata geçirmeyi hedefleyen bir sendikal yapılanmadır. Batı Avrupa merkezli sendikalarla büyük paralellikler taşıyan bir yapıdır.

DİSK'i yerli yerine oturtup, politik faydacılık ve küçük esnaf yaklaşımlarından arınarak şu soruyu sormak gerekiyor, DİSK'in tarihi boyunca savunduğu ve bugün sendikal harekette çok geniş çevrelerce savunulan değerler için ayrı bir konfedarasyon olmaya gerek var mıdır?

DİSK sendikal birliği - sadece iş birliği ve eylem birliğini değil- gündeme almadığında ya çizgiyi daha marjınal bir noktadan çekme ya da varlık nedenini izah edememe gibi bir açmazla karşı karşıya kalacaktır.

Güçlü ve Demokratik Bir Sendikal Hareket İçin Disk Türk-iş ile Birleşmelidir

"Sendikacılıkta sendikal birlik esas. Sendikal birliğin sağlanamadığı yerlerde sonucun ne olduğu acı deneylerle görüldü".Bu satırlar DİSK 8. Genel Kurul çalışma raporuna ait. Ancak aynı raporda daha sonra "sendikacılıkta tek yol yoktur" denilerek varolan durum -ayrılık- teorileştirilmeye çalışılmaktadır. 8. Genel Kurul Çalışma raporunda sendikal birlikten değil belirli önkoşullar çerçevesinde "sendikal eylem birliğinden" sözedilmektedir. İki (hatta üç) konfederasyonun birliğine yönelik bir perspektif yoktur.

Sendikal Birlik ile ilgili kararda yer alan şu satırlar birliğin değil ayrılığı savunmanın gerekçelendirilmesi gibidir; "Genel Kurul.... Sendikal Örgütler arasındaki dünya görüşü, temel amaç, örgütsel işleyiş farklılıklarını gözardı etmeden, eylem birliğinde eşitlik, karşılıklı saygı ve iç işlerine karışmama, her örgütün özgül karekterini hesaba katma ilkelerine dayalı olarak bu çabada ayrılık noktalarından çok birleşme noktalarının ortaya çıkarılarak eylem birliğine gidilmesini karar altına alır".

Eğer sendikal birlik esas ise bunu sağlamak için engelleri kaldırmak, kolaylaştırıcı olmak gerekir. Ülkenin ve sendikal hareketin özgül koşullarıyla ilgili bir ayrışma yaşanmışsa kalıcı olarak değil geçici bir durum olarak ele almak gerekir. Sendikal çokluk giderilmesi gereken bir durumdur. Sendikal çoklukla, sendikal çoğulculuk ve özgürlük aynı kavramlar değildir. Amaç sendikal çoğulculuk ve sendikal özgürlük içinde sendikal birlik olmalıdır. "İlkelerde birlik, tabanda birlik" gibi bir formülasyon birliği geciktirmenin, ertelemenin ve varolan durum tahkim etmenin diğer adı olmaktadır.Birlik perspektifinin kendisi başlıbaşına bir ilkedir.

- DİSK ve TÜRK-İŞ zaman yitirmeden görüşüp aralarındaki ilişkileri yumuşatmalı ve birleşmenin yollarını aramalıdırlar.

-Her iki taraf da sendikal birlik için önkoşul ileri sürmeden bir araya gelmelidir. Türk-İş yönetimi "nasılsa üyeler bizde" rehavetiyle DİSK yönetimi de "biz ne zaman istersek fabrikalar hazır" yaklaşımıyla haraket etmemelidir.

- DİSK'in örgütlenme faaliyetlerine yeniden başlaması rekabeti yeniden gündeme getirecektir. Bundan kaçınılmalıdır. Zaten bir yandan "Sendikal Eylem Birliği" öte yandan rekabet çözümsüz bir denklemdir.

- Bir sendikanın adında ve yönetiminde keramet olamaz. Bir sendikal yapıyı var eden üyelerdir. Türk-İş içined olumlu ve ileri unsurları devşirme anlayışı kolaycı, faydacı ve küçük dükkancı bir yaklaşımdır. İşçi hareketinin artık küçük dükkanlara ihtiyacı yoktur.Herkes oturup şunu düşünmek zorundadır. Türkiye sermaye çevreleri 1963'ten bu yana tek çatı (TİSK) altındayken neden işçi hareketi bugün Türk-İş, Hak İş, DİSK ve bağımsızlar olarak dört kola ayrılmış durumdadır.

- Türk-İş'ten belki bir miktar üye devşirilebilir ama bu işçilerin zamanını ve maddi olanaklarını boşa harcamaktan başka bir işe yaramayacaktır. **Çünkü DİSK'in Türk-İş'ten farklı olarak bir sihirli değneği ve reçetesi yoktur.**

Bugün DİSK yöneticilerini bekleyen cesaretle, her türlü kaygıdan ve önyargıdan uzak, ikircimsiz bir biçimde işçi hareketinin çıkarlarını önplana almaktır. Sendikal birlik konusundaki ikircimler, ara formüller sorunu geçiştirecektir.

DİSK'lileri bekleyen tarihsel sorumluluk DİSK'in olumlu mirasını ve varlığını Türkiye işçi sınıfına, çalışanlara armağan etmektir, rekabeti ve çatışmacı bir kültürü değil. ■

İZZETTİN ÖNDER

"ÖZELLEŞTİRME METALAŞTIRMADIR"

Sosyalist Birlik Partisi İstanbul İl Örgütünce düzenlenen "Türkiye İçin Alternatif Politika Tartışmaları Dizisi"nin 27 Şubat 1992'de İl lokalinde yapılan "KİT'leri ne yapmalı?" konulu bölümünde İ.Ü. İktisat Fakültesi öğretim üyesi Prof. Dr. İzzettin Önder'in yaptığı konuşmanın bant çözümünü yayınlıyoruz.

Sevgili arkadaşlar, ben öncelikle teşekkür etmek istiyorum toplantılarınıza katılmış olmaktan dolayı çok mutlu oldum. Konuşmama başlamadan önce sizlere yöntemimi aktarmak istiyorum. Benim bir huyum var; olaylara alet düzeyinde, mikro düzeyde bakmak eğiliminde değilim. Alet düzeyinde ve çok mikro düzeyde bakar isek bir olaya ciddi yanılgılara girebiliriz gibi geliyor bana. Bir olayın muhtevası, içeriği onun ne tür bir havuzda olmasıyla da önem kazanır, şekillenir, iyi olur ya da kötü olabilir. Dolayısıyla bu KİT meselesini veya genelde özelleştirme diyeceğimiz olayı, bir kere kavramı biraz genelleştirerek gündeme getirelim: Özelleştirme diyelim. "KİT'leri ne yapmalı?" demeyelim müsaadenizle. Bunu yaparken dünyada ne oluyor şu anda? Biraz bu bağlamda bakacak olursak meseleye, o taktirde şimdi KİT'ler, özelleştirme nedir, hatta özelleştirme derken neden aklımıza sadece KİT geliyor da başka bir şey gelmiyor? Bunları irdeleyebiliriz.

Şimdi konuşmamı ben iki bölüme ayıracağım: Birinci bölümde 2. Dünya Savaşından 1975'lere kadar hakim felsefeler, ondan sonra şimdi onun yerine geçen yeni-sağ diye nitelediğimiz felsefeler, orada genellikle özelleştirmenin yeri, bütün dünya meselesi içinde, sonra bunun Türkiye'ye yansıması ve Türkiye'de neler oluyor? Bunlara bakmak istiyorum.

Bir iktisatçı var ki bildiğimiz, o da Keynes'tir. İktisat biliminde bir tek Keynes revulüsyoner iktisatçı olarak anılıyor. Bugün bizim piyasa ekonomisi diye taptığımız şeyin kurucuları Simith, Ricardo, vb. dahiyane insanlar olmalarına rağmen, revülüsyoner olarak anılmıyorlar. Hatta hiç biri kitabını "Genel Teori" başlığıyla başlatmamıştır. Bunu yapan bir tek Keynes'tir. Keynes önemli işler gördü Batı aleminde. Batı aleminin gelişmesine baktığımızda 1917'de bir devrim oldu. Ondan sonra bir kriz gündeme geldi Batı aleminde. Sonra 1940-45'de İkinci Dünya Harbi veya başka bir deyişle "ikinci paylaşım harbi".

1917'de bir devrim oldu. Artık dünya ekonomisi, sistem tamamiyle iki ayrı raya girdi. İkinci rayda gayet canlı, diri yeni ortaya çıkmış bir hücre, bir doku, gelişmeye aday. Ondan sonra 1929'da Batı dünyası sallanmaya başladı, köklü bir sallanma, bir kaç lisan bilen insanlar aç susuz sokaklarda, sefil, milyonlarca işsiz insan... Ondan 10 sene sonra da büyük bir dünya savaşı, bir pazar kapma savaşı, bir hammadde kaynağı kapma savaşı vs. ve bundan sonra Batı aleminin kendini toparlaması gerekiyordu. Bütün felsefelerini, mantıklarını ve ideolojilerini değiştirdiler aşağı yukarı. Ve o dönemden 1975'lere kadar gelen büyük olayı bir konsensüs mantığı olarak ele alıyoruz. Bugünkü dile tercüme edersek bir miktar sosyal demokrat bir iktidar, bir politika hakim oluyor. Ve bunun büyük üstadı ekonomi alanında, böyle görünmemekle beraber Keynes'tir. İşte bu anlamda Keynes Batı sistemini, kapitalist sistemi, (piyasa sistemi demeyeceğim çünkü piyasa bir alettir, ama kapitalist sistem ya da kollektivist sistem bir rejimdir, bir ideolojidir birer düzendir. Bunların ikisinin de piyasası vardır. Kapitalist sistem ile serbest piyasanın yanyana olduğu kapitalist sistem olduğu zaman serbest piyasa olduğu fikri bir ideolojidir. Bu piyasa dokusunu kapitalist sistem alıp kullanmaktadır.) bu yeni çok canlı ve diri 1917 rejiminden sonra sistemi kurtaran bir anlamda Keynes'tir. Onun için revulüsyoner olarak anılıyor.

Bu dönemin, hakim dokusu neydi?

Birinci: Güçlü devlet, bakın bugün bunun karşıtı yeni sağ ortaya çıktığında ise küçük devlet. Devlet güçlü olmuştu gerçekten. Niye?

Harpler esnasında, kriz esnasında devlet daha fazla vergi almıştı, hakikaten büyümüştü de devlet.

İkincisi: O dönemde özelleştirme değil devletleştirme gündemdeydi. Devletleştirmeyle birlikte sendikalaştırma. Bakın bugün onun da karşıtı vardır; sendikasızlaştırma.

Sosyal devlet ağının genişletilmesi gündemdeydi. Sosyal devlet ağının genişletilmesi son derece önemlidir. Çünkü orta tabakayı geliştirerekten, gerçekten bir sosyal refah düzeni yayaraktan, demokrasiyi, klasik demokrasiyi veya Batı demokrasisini satın almıştır veya oturtulmuştur. Neden bütün bunları yapıyor çünkü 1917'de bir devrim olmuş, yukarıda bir bekçi var. O bekçinin nefesini ensemizde hissediyoruz diye düşündüler. Dolayısıyla bu bir fiyattı, ödenmesi gereken bir fiyattı. Aslında sendikalaşma hareketi böyleydi devletleştirmeyle birlikte bugün onun karşıtlarını görüyoruz. Bunu Keynes de çok örtülü olarak söylemektedir. Keynes aynen şunu söylemektedir: Kapitalist dünyanın bütün sıkıntıları talep yetersizliğidir ve bunun için devleti ağırlıklı olarak gündeme koyalım ve ücretleri artıralım. Ücretleri artıralım ama o zaman bir açmazla karşı karşıya kalıyoruz, kâr haddi düşmeye başlıyor. Keynes ondan dolayı işte bir miktar enflasyonu meşru ve kabul edilebilir bulmuştur. Niye çünkü enflasyon olduğu zaman para yanılması meydana gelerekten nominal olarak ücretler artıyor görünürken reel olarak düşecektir. Ve düşmüştür. Türkiye bunu 1980'lerde çok ciddi ve vahim bir şekilde yaptı. Avrupa bunu bu kadar yapmadı. Bu kadarına da ihtiyaçları da yoktu. Ama bu para yanılmasıyla bir takım gruplar gerçekten aldatılarak, reel ücretler düşürülecektir. Ondan dolayı halen bugün makro ekonomi okutulurken bir miktar işsizlik olur yüzde 3-5 oranlarında, bir miktar enflasyon iyidir yüzde 3-5 oranlarında bunlar enflasyon değildir deniyor. Niye? Bu mekanizma hâlâ sürüyor aslında. O dönemde sisteme bağlı sendikaların yanında komünist sendikaların oluşumunu da iyi karşılıyorlardı. Çünkü aralarında çatışma ve rekabete girerek ücret hadlerinin çok fazla yükselmesini önlüyorlardı. Dolayısıyla bir miktar demokratik gözerek aslında ücret hadlerinin de yükselmemesine hizmet ediyorlardı.

Üçüncüsü: Fazla kayda bağlı olmayan, Keynes'in dediği gibi sosyal refahı yayabilir, her türlü tedbiri anında alabilen biraz "kayıtsız" bir devlet. Bugün onun karşıtı "anayasal maliye, iktisat" kavramları gündeme geliyor; böylece devlet denen canavarı bağlayalım.

İşte bu konsensüs fikri, "büyük devlet"ti. Bugün küçük devlet var. Sosyal refah devleti, sosyal refah ağının genişletilmesi... Bugün tam tersi gündeme gelmiş durumda. Mesela Friedmancı ekole baktığımızda sendikasızlaştırma gündemde.

Neden peki bu yapıldı? Aslında muhafazakarlar da buna sahip çıktılar. İki ekol vardı buna itiraz eden.Bunlardan biri eskiden gelen klasik ekol, ikincisi sistematik olarak Marksist ekoldü tabiatıyla. Marksist ekol şunu diyordu: Siz böyle sosyal refah devleti demeyin bu bir aldatmacadır, bu sizin vermek durumunda olduğunuz bir fiyattı. Neden? Çünkü ensenizde 1917'de devrim yapmış yeni bir devlet, bir yeni bir örgüt , yeni bir devlet, yeni bir organizasyondur. Dolayısıyla onun yayılmasını engellemeye çalışıyorsunuz. Dolayısıyla sizin burjuva demokrasinizin orta tabakanızın olaylarda fazla şuurlanmasın diye tutmak mecburiyetindesiniz. Dolayısıyla buna ulvi gayelerle geliştirilmiş bir alet diye bakmayın. Bunu yapmaya mecburdunuz diyordu.

Peki 1970'lere geldiğimizde ne oldu? Bugün artık öyle bir yere geldik ki, "1917'den eser yok ortada artık. Kaynaklar çok sıkışmış durumda. Hammadde kaynakları sıkışmış durumda, pazar kaynakları sıkışmış durumda. Ve sermaye ciddi bir şekilde temerküz etmiş vaziyette. Bunların sonucunda piyasada ileriye yönelik öyle tedbirler almak zorundayız ki, bu tedbirler içerisinde hakikaten sadece ve sadece paranın satın alma gücünün hakim olduğu bir sistem olsun. Piyasa demiyorum, çünkü bunun piyasa ile çok bir ilgisi yok. Ama siyasal süreçler yoluyla kaynaklara hakim olmak, mesela sosyal refah devletinin anlamı budur; yoksullara, işsizlere bir takım imkanlar sağlıyor; eğitimden sağlığa kadar. Ekonomik kaynak dağılımı dışında kaynaklar başka bir mantıkla da dağılıyor demektir aslında. Dolayısıyla bunları ortadan kaldıralım. Bugün şimdi kimin sesi daha fazla çıkmaya başlıyor yeni sağ felsefesi içinde? Kaynaklara sahip olanların sesi çok daha güçlü olarak çıkmaya başlıyor. Artık bunları ödemek durumunda, mecburiyetinde oldukları bir bedel de yok. Çünkü bir korku da yok aslında. Öbür grupların arkasına destek olabilecek kendi bilinç düzeyleri vb. ö-

nemli bir politik engel olabilir. Ama onları da "devletin ideolojik aygıtları" dediğimiz aygıtlarla biraz pasifize edebiliriz. Ama dış bir güç, dış bir örnek gündemde değil artık. Dolayısıyla fazla korkuya da yer yok. Hatta bunun ideolojisini de yapabilirler; "bakın işte kaç sene yaptılar çöktü sonunda"

Bugün dünyamızda küçük devlet gündemde. Küçük devlet derken nedir? Hele Türkiye'de devlet başka anlamda küçülmüştür. İngiltereye baktığımızda sosyal refah ağının küçültülmesi; yani eğer ekonomik kaynaklara hakim değilseniz o zaman havuzdan çok fazla bir şey almayın, elinizi o havuzdan çekin: Küçük devletin anlamı budur. Küçük devlet bağlamı içinde özelleştirme gündeme geliyor. Ekonomik olarak devletin üretim araçlarının sahipliğinden arındırılması mekanizmasıdır bu. Artı devletin toplu sözleşmelerde taraf olmasının engellenmesidir.

Kaynaklara hakim olanlar, kendilerini bir bedel ödemek zorunda hissetmiyor, hissetmedikleri gibi kaynaklar da sıkışmış durumda. Bu bağlamda bakarak ben özelleştirmeye, buradan yavaş yavaş KİT'lere geliyorum. Özelleştirme dediğimizde aklımıza sadece KİT'ler geliyor. Bu bana yanlış geliyor. Ve hatta yanıltıcı bir yanlış geliyor. Ekonomi bütün kurumlarıyla özelleşiyor, batıda da böyle bizde de böyle. Ne özelleşiyor? Mesela adalet hizmeti özelleşiyor, güvenlik, polis hizmeti özelleşiyor, üniversite özelleşiyor. Ne demek özelleşme? Metalaşma demek. Ne metalaştırılıyor? Eğitim hizmeti metalaştırılıyor. Ne metalaştırılıyor? Adalet, polis hizmeti metalaştırılıyor. Ne demek metalaştırma bunun arkasındaki mantık nedir? Bir şey metalaştığı zaman birisi onu satın alır ve kendi yararı doğrultusunda satın alır ve o fiyatı öder. Hatta giderek gelirin yeniden dağılımı metalaştırılıyor. Gelirin yeniden dağılımını kimler tartışıyor? İki sene evvel Ekonomik ve Sosyal Etütler Konferans Heyeti tartıştı. Niye tartışıyorlar? Çünkü gelirin yeniden dağılımı bir metadır. Neyi tartıştılar? Bu geliri yeniden dağıtmamız gerekirse... Bunu ölçmeye çalıştılar. Peki ne idi satın almak istedikleri: "Sosyal huzur." Vantuzları bu sistemde, dolayısıyla bunu tutmak lazım. Bu sistemi sarsan bir olay varsa o malı biz satın alalım, o malı bertaraf edelim "huzur"u satın alalım. Biz parasını veriyoruz dolayısıyla biz satın alalım onu. Mesela bu üniversite de çok net açıklanır. Eğitim metalaşıyor, eğitim hizmeti ne yapar? Eğitim hizmeti çok genel olarak -yan etki ve sonuçlarını bir tarafa bırakıyorum- bir, teknik bilgi verir, iki, insanın bilgi düzeyini artırır. Eğitim bir hizmettir dolayısıyla kaynak kullanıyor. Bu gün kaynakların fazla bir tarafa kaydığını düşünelim, dolayısıyla kaynaklar buradan gelecek. Peki bu kaynakları veren insan, bir kilo elma vb. alırken, bir zengin bir tane çürük bile istemez. Peki eğitim hizmetini üretirken ne isteyecektir. Bir mal satın alıyor çok açık bir olay. Nedir peki düşündüğü, havuzu yeniden genişletmek, yani ilerideki üretim, yeniden üretim yada ilerideki tüketim kaynaklarını genişletmek. Genişleme neyle olacaktır? Bizim öğrettiğimiz öğrenci arkadaşlarla ya da üretilen yeni üretim faktörleriyle. Bunlar nekadar fazla teknik bilgiyle donatılırsa havuz o kadar genişleyecektir. Diğer koşulları veri kabul ederekten. Peki bu havuz genişledikten sonra bir de ne istiyoruz? Bu havuzdan biz yararlanalım istiyoruz. O zaman bizim bu insanları nasıl üretmemiz lazım? Ona bütün teknik bilgileri verelim ama ileride oluşacak havuza elini uzatmasın. Veya asgari düzeyde uzatsın. İşte bundan dolayı teori dersleri okutulmaz fakültelerde, ondan dolayı sosyoloji okutulmaz, mesela bizim iktisat fakültesinde "iktisadi doktirinler tarihi" şeker hastası bir emekli hocamız okuttu yıllarca. Ama muhasebe dersini daha diri bir hoca okutur. Çünkü muhasebe teknik bir derstir. Pazarlama dersini daha diri bir hoca okutur. Çünkü pazarlama teknik bir derstir. Çünkü o insanların işine yarayacaktır, o havuza elini uzatmak isteyen insanların işine yarayacaktır. Ama ötekisi öyle değil. O zaman insanlar sadece TSE damgalı bir vida olarak sisteme girmeyecek ama bilinçli olarak elini havuza uzatacaktır. Havuza el uzandı mı olmayacak tabii. Dolayısıyla bakın eğitim metalaşıyor bu özel statülü üniversiteler buradan çıkıyor tabiatıyla. Bunlar ne yapacaklar. Nasıl hem öğretim üyesini denetleyecekler hem de yanındaki arkadaşını denetleyecekler. Önce belirli bir fiyat koyarsınız, sonra burs verirsiniz böylece denetlersiniz.

Özelleştirme sürüyor, nerden kaynaklanıyor bu? Hep kaynak meselesidir. Hep kıt kaynaklar meselesidir. Bütün herkese yaygın, herkesi kapsayan bir adalet hizmeti kuralım. Çok maliyetli bir iş. Asgari bir şey olsun ama adalet hizmeti vardır bir takım binalar, mahkemeler filan olsun. Savcılıklar mavcılıklar olsun. Yani temel şeyler olsun, ondan sonra ama benim işim

düşmedikçe de o birazda korur beni, benim işim düştüğü zaman ben onu satın alayım. Polis hizmeti keza öyle, üniversite de böyle bir takım üniversiteler olsun, Van, Harran filan. Bir takım insanlar oralara gitmezse zaten buradaki üniversitelere bizim çocuklarımız gidemez. Çünkü kapısına yığılır insan bağırmaya başar. Onlar orda meşgul olsunlar biraz. Liseler böyle. Kocamustafapaşa lisesi olsun, Edirnekapı lisesi olsun, insanlar dağılsın öyle oralara ama öbür liselere, Robert koleje kimse gidemez, Alman lisesine kimse gidemez. İşte bu metalaştırma olayıdır. Metalaştırmaya da bir miktar fiyat ödüyoruz tabiatıyla.

Şimdi bu metalaştırma içinde KİT'lere geliyorum. Havuzu, ideolojiyi bir miktar koymaya çalıştım. Bir kere KİT'lerin özelleştirilmesi nedir? Bugün ileri sürülen argümanlar neleri perdeliyor? Ne kadarı kısmen doğru, ne kadarı da kısmen pek açıklanamıyor? KİT'lerin tarihçesine şöyle bir bakalım. Kurtuluş savaşından sonra sermaye yetersizliği ve müteşebbis yetersizliği nedeniyle devlet KİT mekanizmasını kurdu. KİT çok açık şu demek "kamu iktisadi teşebbüsü" yani teşebbüs iktisadidir. Yani idare hukuku, amme hukuku kurallarına tabii olmayacaktır ama mülkiyeti kamunundur ve bir teşebbüstür. Mülkiyetinin yüzde 51'inin kamuda olması yetiyor aslında. İktisadidir. Tapu dairesi gibi, bayındırlık bakanlığı gibi çalışmıyor çünkü bunlar iktisadi değildir, idaridir.

Bunların uzun süre işlevleri vardı. Bunların kuruluş kanunlarında da hepsinin ortam müsait olduğu zaman özel sektöre devredilecektir ibaresi vardır. 1950'de hepimiz biliyoruz DP iş başına geldiğinde onun da programında vardı bu, fakat yapılamadı. Bu 1980'de çok güçlü olarak gündeme geldi. KİT'lerin bugün zarar ediyor dediğimiz mekanizmaları verimlilik ya da verimsizlikle ilgili değildir aslında. O zarar mekanizmaların 1980'den önceki süreçlere özellikle baktığımızda malum biliyoruz KİT'ler özel sektöre ucuz girdi sağlar. Yasalar vardır bu konuda. Der ki: "Bakanlar kurulunun fiat tespiti yaptığı yerde oluşan zararı bütçeden karşılanır" ve buna "görev zararı" denir. Bu ne demektir? Özel sektöre girdi verirken KİT zarar yapıyor. KİT zararı bütçeye yansıtıyor. Bütçedeki zararı da halk vergi olarak ödüyor. Devlet araya giriyor olayı kamufle ediyor. Aslında biz mal satın almadan özel sektöre doğrudan para aktarıyoruz. KİT'ler verimsiz çalıştıkları için zarar etmiyorlar, etmemişlerdir de aslında. 1980 öncesi zararların bir kısmı hepsi değil bu tür zararlardır. İkincisi, bugün Türkiye'de bazı sektörler var ki, veya kesimler var ki, birisi tarım, İkincisi KİT ve devlet birarada, üçüncüsü portakal mandalina satan marjinal kesimler ve dördüncüsü malesef ve malesef aileler. Bunlar sünger gibi böyle bir yere su düştü mü sünger nasıl onu absurbe eder, emerse bunlarda işsizliği absorbe eden, emen kesimler, sektörledir. En önemlisi tarım ve KİT'ler mesela, ben inanıyorum ki tarım Avrupa kapitalizmi gelişme aşamasında sömürgeleri nasıl kullandıysa, bizde kentler, sanayii tarımı böyle kullanıyor. Şimdi Avrupa nasıl kullanmıştı? Büyük teorisyenler varsayımlar yapmışlardır: Ücretler fleksibıldır yani aşağı yukarı oynar. Nasıl olur bu Ricardo'lar, Marshall'lar bunlar deha gerçekten yani bu kadar akıllı adamlar nasıl bunu varsayım diye koyuyor. Hayır o döneme baktığınızda "işçi ihale firmaları" var, işçi sıkıntısı ortaya çıktığında gidiyor Afrika 'ya, gemisine dolduruyor siyahileri, getiriyor. Sonra krize biraz girdi mi, hadi annenizi, eşinizi özlemişsinizdir, diye adamların bir kısmını geri gönderiyor. Dolayısıyla yükselme döneminde yeni işçi geliyor, ücretler yükselmiyor. Düşme döneminde de işçi çıkarılıyor dolayısıyla ücretler düşmüyor. Şimdi bizde de tarım aynı işi görüyor.

Aileler bunu yapıyor. Erkek işsiz oldu mu, işsiz diyoruz. Kadın işsiz oldu mu, ev kadını diyoruz. Ötekisi ev erkeği olmuyor. Ne kadar büyük bir emme kapasitesi var gerçekten. KİT'te bunlardan bir tanesi. KİT'lerin fazla istihdam ettikleri doğrudur. Bu Türkiye'nin bir gerçeği. Peki, buna niye özel sektör şimdiye kadar göz yumdu. Çünkü eğer KİT'lerde bu işsiz grubu ortaya çıkar ise, bunu Paşabahçe'de gördük, örgütlü işsizdir bunlar. Tarımdaki işsiz gibi değildir. Bunların başlatacağı bir hareket saman alevi gibi etrafı sarar. Bu nereye götürür bizi. Bakın şu anda başımızda işsizlik ödemelerine götürebilir, işsizlik ödemesi ne demektir? Bir yerden kaynak aktarılması demektir. Biz bunu yapalım, yapalım ama zaten kaynaklar sıkıştı, sıkışan kaynaklar içinde bir de ilave, aktarma yapamayız biz bunlara. İşsizlik sigortası vs. şu anda düşünemeyiz bunlar için. Biz derken, isteksel olarak konuşmuyorum, bir düşünceyi yansıtıyorum sizlere. Dolayısıyla KİT'ler yaşatıldı gerçekten.

Peki bu gün ne değişti?

Bugün iktidarın niteliği değişti. Bu çok önemli, bunu en fazla nerede görüyoruz? Gelir vergisi yasasında. Arkadaşlar 1963'te tarife şuydu: İlk gelir dilimi yüzde 10'la vergilendiriliyordu. En son gelir yüzde 68 ile vergilendiriliyordu. Bunu değiştirmeye çalıştılar, değiştiremediler. Hangi iktidar değiştirdi. 1980'den sonra değişti. Nasıl değişti, yüzde 10, yüzde 25'e çıktı, yüzde 68, yüzde 50'ye indirildi. Deniyor ki efendim ilk dilim zaten yüzde 10 değildi, enflasyon onu zaten yüzde 40'lara çıkarmıştı. Bu yalandır. Yapılması gereken dilimlere düşen gelirleri enflasyonla paralel artırmaktı, oranları yükseltmek değil, eğer dürüst bir idare idiysek. Yüzde 25 bugün Avrupa'da en yüksek orandır. Bir tek Türkiye yüzde 25 uyguluyor. Bu tabii iktidarın gücünün gösteriyor. İktidarın hakimiyetini, ideolojisini yansıtıyor. Bu yansıma içinde direkt nakti aktarımlar yapılmaya başlandı. 1984'te yanılmıyorsam, Türkiye bütçesine baktığımızda bütçenin bir sivil devlet bütçesine dönüştüğünü görebiliriz. Zahiri olarak ama. Neden? Şundan, ondan önce bizim bütçemize hep hakim olan silahı elde tutun milli savunmadır. Milli Savunma Bakanlığı'nın (MSB) harcama tahsisleri en yüksektir. Fakat o dönemde bir idare ortaya çıktı, bakanlık filan değil Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı ona yapılan tahsisat MSB'nin önüne geçti. Sanki sivil topluma doğru gidilmiştir. Peki bu ne yaptı? KİT'lerin yapacağı aktarımlara fazla gerek kalmadı gerçekten. Bugün KİT'leri yenileştirmek için ciddi kaynağa ihitiyacımız var ikincisi vergiler o kadar azaltıldı ki devletin önemli bir varidata ihtiyacı var. Üçüncüsü, Türkiye çok ciddi dış borçlu bir ülke haline geldi. Şimdi burada biraz duralım. Dünya Bankası bir kavram geliştirdi: Borç/özsermaye değişimi? Mantığı da şuna oturuyor. Deniyor ki, siz eğer birisine borç verdiyseniz, borçlarınızı takip edersiniz; bu adam ödeyecek mi, ödemeyecek mi diye. Hatta işler kötüye gitmeye başladı mı, ipotek almaya çalışırsınız, hatta ve hatta fiilen gider alırsınız malları. Mesele böyle olunca insanın aklına Türkiye de geliyor. Türkiye ağır borçlu bir ülke ve de Türkiye'nin özsermayesi olarak devletin içindeki bir takım · kuruluşlar var. Şimdi bu kuruluşları Türkiye'nin gündeme getirmesi bu borcunu ödemesi, silmesi bağlamında olası olabilir mi acaba? Bu olursa, ne oluyor? Süreç şöyle çalışıyor: Diyelim ki, Brezilya'nın borcu var, bir Fransız firması Brezilya'da birşey yapmak istiyor. Çimento fabrikalarının almak istiyor. Ne yapıyor peki? Dünya bankası araya giriyor, ben diyor bu adamın şu kadar borcunu siliyorum. Sana o kadar Brezilya parası verecekler. Ne iş yapacaksan orada yapacaksın. Parayı Brezilya'ya vermiyorsun. Bu iş gerçekten ekonomik hesaplara göre yapılıyor da borç siliniyorsa gerçekten bir itirazımız olmaya bilir. Böyle giyotin altındaki bir ülkenin satacağı aktifin değerlendirmesi nasıl yapıldığı bu çok önemlidir. Çevre kirlenmesi, birikmiş amortisman hesaba katıldı mı, katılmadı mı? Mesela, bizde pek gündeme gelmiyor bunlar. Sattık mı sattık. Biraz da gizli oluyor bu işler. Ozaman nasıl bakmamız lazım? Özelleşmede ileri sürülen kavramlarla işin özünü bence karıştırmamak lazım. Size bir örnek vereyim: Vergi teşvik tedbirleri. Biz de hiç utanmadan derslerde böyle okutuyoruz. Heki buna neden vergi avantajı demiyoruz? Vegi avantajı dediğimizde o genç beyinlere bir şey de yüklüyoruz: Avantaj verildi! Teşvik tedbirleri dediğimizde acı bir ilacın üstünü bir filmle kaplıyoruz, ağızdan geçene kadar halledilsin mesele. Mideye gidince o nasıl yapıyorsa hallediyor onu. Türkiye'de ciddi vergi ayrıcalığı sağlanmış ama ona denk gelen yatırım yapılmamıştır. Teşvik, vergi ödememeyi teşvik etti aslında.

KİT'lerde de esas böyle bir amaç var, işin çekirdeği var. Bir de bunu şimdi pazarlamamız lazım. Halk ne duymak ister acaba? Onlarla satalım bunları. Önce reklam sloganlarını söyleyeyim: Sermayenin tabana yayılması. Yayılır mı sermaye tabana? Bilmiyorum. Türkiye bunu çok fazla denemedi doğrusu. Ama yayılmaz. Bunu neye dayanarak söylüyorum? İngiltere deneyinden, ki gelir dağılımı bizden daha iyi borsası daha gelişmiş ve gelir daha yüksek. Hisse senetleri önce geniş bir kitleye dağılıyor daha sonra da üç ay ile bir yıl içinde hisse senetlerini ellerinde tutanların sayısı azalıyor, temerküz oluyor. Eğer bunlar tabana yayılacaksa, milletin malıysa, en geniş tabana şu anda yayılı bunlar.

Borsayı canlandırmak meselesine gelince. Buna pek inanmıyorum.

Bir başka nokta verimli çalışmayı teşviktir. Şu nokta söyleniyor: Eğer bir KİT kamu sektöründe verimsiz çalışıyor ve özel sektöre geçtiğinde verimli çalışacaksa bu KİT özelleştirilebilir. Burada şunu düşünmemiz lazım: Verimle çalışmak ne demektir? Verimli çalışmak kâr etmek demek midir? Yoksa insan başına fiziki üretimin yüksek olması demek midir?

Bu konuda yanılmıyorsam TUSİAD ya da İTO için yapılan araştırmaya göre Türkiye'de KİT'ler insan başına fiziki üretim olarak verimli çalışmaktadırlar. Çok daha çarpıcı bir nokta Türkiye'de en verimsiz sektör otomotiv sektörüdür. Ama kâr yapıyor. Nasıl kâr yapıyor? KİT'lerin aşırı istihdamını belki ödüyoruz. KİT'lerin yan maliyetini belki ödüyoruz. Ama özel sektör bugün Türkiye'de monopoldur. Ve monopolleşme derecesi de artıyor. O kadar monopolleşmiş bir durumdadır ki Kurumlar Vergisine bile yansıtıyorlar. Peki biz monopol fiyatını öderken ne ödüyoruz? Monopol verimsizliğini ödüyoruz. Ama bilançolarda kâr gözüküyor ve dolayısıyla verimliymiş gibi gözüküyor.

Bir başka nokta KİT'ler zarar ediyor diyorlar. Vaktiyle özel sektöre sağlanan rantları kapatıyorlar. Sanki bunlar kendi kafasızlıkları yüzünden zarar etmişler. Bugün gerçekten satılabilecekler, atılabilecekler ve kapatılabilecekler var. İktisadi olmayan demode olan işletmeler satılabilir de kapatılabilir de. Bunları göstererek KİT'ler özelleşsin demek biraz abes gibi geliyor bana. Neden? Çünkü bu uç mekanizmalar gösterilerek bir ideoloji satılıyor. Yani devlet üretim araçlarından elini eteğini çeksin deniyor artık. Peki özünde bu olay nedir? Devletin üretim araçlarından arındırılması, bütün bu sahalara girebildiği kadar özel sektörün girmesi, ikincisi devletin toplu pazarlıkta taraf olmaktan uzaklaştırılması, üçüncüsü kaynak sıkışıklığında bazı meseleler haletmek; bunlardan bir tanesi hurda işletmelerin hisse senetlerinin satılmasıdır. Tasaruf teşvik fonu var mesela bu fon önce nemalarının belirli koşullarda da ana paralarının geri ödenmesi gerekir. Bu fona karşılık hurda bir takım işletmelerin hisselerini vererek fonu geri vermekten vazgeçsin istiyorlar. En önemlisi de Türkiye'nin para bulması, dış para bulması. İşte böylesine özelleştirme derken bir gecede aniden Sabancı'nın finans müdürünü çıldırtacak kadar beş tane çimento fabrikası satılıyor. Yabancı gelip Sümerbank'ın deri fabrikasını almaz, ama çimento fabrikasını alır neden? Çünkü çimento bir teknoloji değil ama çimento çevreyi kirletiyor. Fransa'da çimento üretmenin maliyeti çevre koruma faktörü yüzünden çok yüksek.

Ondan sonra durup durup Petkim gündeme gelir. Niye? Petkim bugüne göre fena olmayan bir teknolojiyle kuruldu, bugün yeni teknoloji eklenemez mi? Peki niye Petkim satılmaya çalışılıyor? O da çevreyi kirleten bir kuruluştur. Burada maliyet ucuz. Emek gibi çevre de bir faktördür. Siz bunun hesabını sormazsınız çevreyi kirletir, çeker gider.

Ben inanıyorum ki esas olay budur; yani dış kaynak biraz bulmak, dış borçları erteliyebilmek ve bunun için hiçbir tahdit getirmiyor. AT içinde bile satışlara oranlar konuluyor. Yüzde 20-30 arasında. İki sene önce Amerika'da bir özelleştirmeyi mahkeme iptal etmiştir. Bunlar bu kadar dikkatli davranırken bizim bu kadar cömert davranmamız biraz zaafımızdan.

Ben şuna inanıyorum. KİT kavramsal bir olaydır. KİT kavramından ideolojik olarak vazgeçmemeli. Türkiye'nin bugün ihtiyacı var. Ne gerekçeyle kurulduysa kurulsun bugün onun çok daha büyük gerekçeleri vardır. Nedir onlar? Türkiye'nin doğusu ve güney doğusu geri durumdadır. Oraya teşvikle kimse gitmez. Sadece Türkiye değil İtalya'nın güneyine de kimse gitmiyor. Bu iş ancak devlet KİT kanalıyla yapılabilir başka hiç bir kanalla yapılamaz. İkincisi teknoloji yoğun yatırımlar çok fazla para isteyen yatırımlardır. Türkiye bu savaşın içine girmek durumundadır. Ben inanmıyorum ki iki savaşın içine girmek mecburiyetindedir. Bir tanesi beşeri sermaye üretme, eğitim savaşı, Türkiye'nin bugün önündeki kurtuluş savaşı, haysiyet savaşı teknolojiden geçiyor. Teknoloji yoğun yatırımlarda devletin kaçınılmaz bir görevi vardır. Bunlar iki ana sebep. Onun dışındaki sebepler ise, bugün üretim faktörleri piyasası monopolleşmiş bir piyasadır. Sermaye bağlamında. Onun için gelir dağılımı bu kadar bozuluyor. Devletin üretim faktörler piyasasına taraf olarak girme mecburiyeti var gibi geliyor bana. Devlet burada tarafsız kalamaz.Devlet bir zayıfla bir şişmanı hamama koyarak hadi siz burada yıkanın diyemez. Devlet zaten bunun için vardır. Bunu da ancak KİT'lerle yapabilir. KİT kavramından vazgeçmemek lazım. Ancak KİT'ler iktisadi kuruluşlardır gerçekten bir tanesi eskidiyse özelleştirin, satın, hurdacı geçerken alıyorsa ona satın, kapatın. Bu ama bu özelleştirme değil . Kavramsal bakmak lazım. İktisadi bir işletme demode olmuşsa ona yapışacak değiliz. Kavramdan vazgeçmemek lazım, kavram bugün neyi gerektiriyorsa onu yapmak lazım. Türkiye'nin bozulan piyasa düzeni içinde KİT'lere 1930'lardan daha çok ihtiyacı var. Teşekkür ederim. ■

AHMET İNSEL *:

BDT'NİN NESNEL ZEMİNİ VAR

***S. Bulut:** Bilindiği gibi Sovyetler birliği dağıldı; tarih oldu. Yerine Bağımsız Devletler Topluluğu kuruldu: BDT! Bu birliğin sorunlu olduğu veya olacağı görülüyor ama sorunlu olmak her zaman işin reel zeminlerinin olmadığı anlamına gelmiyor. Ben onu sormak istiyorum: Bağımsız Devletler Topluluğu adını alan bu birlik tasarısı gerçekçi bir proje mi? Reel zemini var mı?*

A. İnsel: Tarihte bütün siyasal, birliktelikler ya da birlikler iki türde oluşagelmiştir: 1. tür birlikler, toplumların tarihsel olarak biraraya gelmeleri, yavaş yavaş gelişen toplumsal değişimlerle, birlik zeminlerini, bağlarını oluşturmaları sonucunda biraz da kendiliğinden oluşan birliklerdir.

2. tür birliktelikler ise, tarihin belli bir anında, konjonktürel bir zaman diliminde başka taleplerin sonucu bir araya gelen toplumların, o talepler ortadan kalkmasına rağmen başta hiç de öngörmedikleri halde, birlikte yaşamaya devam etme kararı almalarıyla ortaya çıkıyor. Başlangıçtaki ihtiyaçlar ortadan kalkıyor ama olgular özerkleşiyor. ABD'de sözgelimi Cumhuriyetler Birliği İngiliz kolonyalizmine karşı bir araya gelmişlerdi, yani bağımsızlıkları için. Bir süre sonra ingilizler kovuldu ama birliktelik bitmedi, devam etti. Böylece, bir araya gelmenin başlangıçtaki nedeni ortadan kalkmasına rağmen birlik devam etti.

Sovetlerdeki birliğe bakarsak, sosyalist birlik gelişmemiş bir birlik, haliyle siyasi tahakküm aracı olan bir birlikti. Bunun karşılığında birçok iktisadi kolaylıklar sağlanıyordu ama bu birlikteliğin tahakküm aracı olarak kullanılması engellenemiyordu. Hatta ona imkan sağlıyordu. Birliği oluşturan toplumlar bunu böyle algılıyordu. Şimdi oluşturulan birliğin arkasında ise reel zeminler elbette var. Nedir bu zeminler? İki açıdan bakabiliriz:

1. Eski yapıların gerek tahakküm gerekse başka amaçlarla oluş

turduğu iktisadi, sosyal şebekelerden kopulamıyor. Kolay değil kopmak. Dolayısıyla eski seçilmemiş birliği oluşturan toplumlar arasında yeni birlik için nesnel bir zemin oluşturuyor bu. Sözgelimi Türki Cumhuriyetler ampul ithal edecekler, bu bir ihtiyaç. Nerden ithal edecekler? Ya eski birliğin hala devam eden şebeke sisteminin içinden ya da dışardan.Dışardan ithal edilmesi için döviz, şu, bu lazım. Bu durumda ithalatını içerden yapması, yani birlik içinden yapması hala daha kolay ve hesaplı.

2. Böyle bir birliğe şu açıdan da ihtiyaç vardı: Süper devlet olmanın, Rus imparatorluğu olmanın getirdiği bir ihtiyaç bu. Bundan Rusya'da birliği oluşturan irili ufaklı diğer devletlerde kazançlı çıkmaktadırlar. Sovyetler Birliği'nde, azımsanamayacak bir kitle en azından simge olarak bir süper gücün vatandaşı olmakla kıvanç duyuyorlardı. Bu, dünya bazında siyasi güç olabilmenin bir koşulu aynı zamanda. Bu ihtiyacı duyan, dediğim gibi sadece Ruslar değil. Kazaklar da istiyor sözgelimi. Türki cumhuriyetlere 'de, böyle süper bir şemsiye altında kalarak, dünyaya açılma, dünya milletleri arasında yer alma cazip geliyor. Böyle düşünmekte de son derece haklılar tabii. Böyle bir şemsiyenin her zaman yararları vardır. Yakın bir örnek vermek gerekirse, AGİK toplantılarına katılmanın bir sınırı vardır, coğrafi olarak demek istiyorum. Ama son AGİK toplantısına bütün Orta Asya Cumhuriyetleri dahil edildiler. Böyle bir birliğin üyesi olmasalar, akla bile gelmezlerdi. Sonra Birleşmiş Milletlerde Rusya'nın delege olması, onlara da birçok imkan sağlayacaktır. Diyeceğim, birliğin sunacağı güvenceden, iktisadi, siyasi güvenceden yararlanmak... birliğin dinamiğini bu oluşturuyor. Çıkarlar çeşitli, nesnel dengeler kurulmuş değil. Hazmedilmesi zor bir birlik olacak, üstelik epey bir zaman alacak...

**) A. İnsel, Sorbonne Üniversitesi Öğretim Görevlisi'dir.*

Gorbaçov'un Birlik Tasarısı Başarıya Ulaşamazdı

S. Bulut: *Bu kurulan birlik öncesinde Gorbaçov'un bir birlik tasarısı vardı? Bu niye başarıya ulaşamadı?*

A. İnsel: Başarıya ulaşamazdı. Çünkü Gorbaçov'un önerdiği birlik yine eski Sovyetler Birliği tipi bir birlikti. Başarısızlığının temelinde bu var bir kere. Bu Sovyet tipi birlik rejiminde ulusal unsurlar daha çok ikincil unsur olmak durumundaydı. Sovyet olgusu, Sovyet öznesi olarak varolmak durumundaydılar. Sovyet olmak ulusal olmanın önüne geçiyordu. Bu olmaz mı? Olabilir, ama bunun olması için bir ara aşama gerekiyordu. Varolan öğelerin önce bağımsız kimliklerini ifade etmeleri, daha sonra birleşmeleri daha doğru olurdu. Sovyetler Birliği'nde bu olmadığı gibi, Gorbaçov'un önerisinde de yoktu. Gorbaçov, her şeyden önce Sovyet vatandaşı olmayı öneriyordu. Böyle olunca çoğunluğun onayını alması mümkün olmuyor ve olmadı.

Bir de, bu tür dönemler rasyonel kararların alındığı dönemler değildir. Gorbaçov'un şansı daha fazla devam edemezdi. Aslında şansı, Komünis Parti kalıntılarının oluşturduğu anlayışla ters orantılıydı. Kaybetti. Kazansa da devam edemezdi.

S. Bulut: *Bağımsız Devletler birliği'nin ekonomik ve toplumsal sorunlarını aşma şansı nedir? Enflasyon, açlık, işsizlik... bu olgularla yeni tanışıyorlar. Ayrıca eski ekonomik yapı içinde, ne, ne kadar değiştirilebilir? Ne diyorsun bu konularda?*

A. İnsel: Ne kadar zor olsada uzun vadede değişiklik olacaktır. Belli aşamalar, ara aşamalar filan olacak tabii. Şimdi iktisadi yapıdaki en büyük sorun, eski yapılanmanın yerine yeni bir yapılanmanın oluşturulamamış olması. Büyük handikap. Yeni şeyler düşünülüyor ama işleyen eski mekanizma. Yeni bir mekanizma yok. Fiyatlar serbest bırakıldı ama devlet mülkiyeti sürüyor. Mal yine yok piyasada. Aslında fiatların değil dağıtım kanallarının değiştirilmesi söz konusu her şeyden önce. Tarımda özellikle raslanılan bir sorun. Toprak önermek, yani toprakta özel mülkiyeti sağlamak yeterli değil; çiftçi geleneği, çiftçi değerleri oluşmamışsa,toprakta özel mülkiyet çok işe yaramıyor. Köylülükten değil çiftçilik değerlerinden söz ediyorum burada. Yağmur yağmazsa üretimin %50 düşeceğini bilen, bunun riskini kabul eden, göze alan bir değerler sistemi. Tarımda çalışan nüfus çiftçi değil, ücretli çalışan. Buna toplumdaki özel mülkiyete karşı oluşan tepkiyi de ekleyebiliriz. Adamın, yılda 3 kez çiftlik evi yakılıyor. Böyle örneklerde var. Öte yandan Rusya ölçeği yardımlarla ayakta kalacak bir ölçek değil. Mecburlar değişmeye. Eskiye dönük olmak mümkün değil. Ama pazar ekonomisi kurulurken hala devletin denetlediği ara yapılar var. Örneğin işletmeler devlet mülkiyeti olmaktan çıkarılacak ama kime verilecek? A'ya değilde B'ye vermenin kararı nasıl verilecek, meşruiyeti nasıl olacak? Şimdi hemen, "işçilere verilsin" denebilir ama bunu demenin de yapmanın da çözüm olmadığı görüldü. Özyönetim modelinin tehlikeleri de açık. Doğal olarak işçilerde öncelikle kendi çıkarları açısından düşünecekler. Hele tekel durumdaysalar, fiyatları tamamen kendi istedikleri gibi saptayabilecekler. Başka sorular... Sermaye var mı, devletten bunları alacak?! Birikim, bilgi, deneyim var mı? İlişki kanalları var mı?Bütün bunlar biraz da el yordamıyla bulunacak sanırım. Şimdiki BDT'nin ekonomik durumu, bana biraz 1930'lar Türkiye'sinin ekonomik durumunu hatırlatıyor. Öncelikle bu işi partililer yapacak.

S. Bulut: *Günümüz Rus marksistlerinden Kagarlistky'nin Birikim'de yayınlanan bir yazısı vardı. Bunu eleştiriyor, devlet işletmelerinin partililere peşkeş çekildiğini söylüyordu.*

A. İnsel: Tamam, yapılan o. Polonya'da da böyle oldu bu. Dayanışma, özelleştirme yaparken devlet işletmelerini öncelikle Komünist partinin ileri gelenlerine verdi.Çünkü işi bilenler aşağı yukarı onlar. Ne kadar biliyorlarsa... ama ilişkileri ve dış ilişkileri olanlar onlar. Başka kime verecek ki? BDT'de böyle olacak bu. Sözgelimi Leningrad'da liberal görüşlü bir adam, Sobçak var. Silah sanayi büyük ölçüde elinde. Bunlar, eski Komünist partinin önde gelenleri ve Leningrad'ın asli gelir kaynağı olan silah sanayinin 3/4ünü ellerinde bulunduruyorlar.

Olay böyle gelişiyor...

Bir Başka Alternatif Daha Var: Sunni/Ortodoks İttifakı

S. Bulut: Bu yeni birlik içinde Türki cumhuruyetlerin yeri ne olabilir? Hıristiyanlık/Müslümanlık kutuplaşması olabilir mi? Ermeniler/Azeriler arasındaki tarihsel gerginlikler birliğin geleceğini nasıl etkileyebilir?

A.İnsel: Türki cumhuriyetlerle birliğin diğer üyeleri arasında Müslüman/Hıristiyan kutuplaşması olabilir mi? Olabilir. İhtimal dışı değil. Ermeni/Azeri, hatta Kafkasya çevresinde Ermeni/Gürcü çatışması da çıkabilir. Çünkü Ermenistan kendini sıkışmış hissediyor. Denize açılan sınırları yok. Dışa kapalı bu yüzden. Bağımlı olduğunu hissedip saldırabilir, vs... Ama bence önemlisi, bir başka ittifak ihtimalinin olması: Ortodoks/Sünni ittifakı! Rus imparatorluğu geleneğinden gelen bir ittifak bu. Yani tarihsel bir geleneği var. Böyle bir ittifak neye bağlı? Batı Avrupadaki katolik tebanın giderek hegemonyalaşmasına bağlı. Bu, Rusya'yı asli bağlaşıklığını müslümanlarla yapmaya zorlayabilir. Öte yandan Türki cumhuriyetler birlikten en az ayrılmak isteyen ve isteyecek olan cumhuriyetlerdir. Ağustostaki darbeye en yakın duran cumhuriyetler Türki cumhuriyetlerdi. Yönetici kadroları epeyce eski. Bizim gündemimize sokulan Türki cumhuriyetler birliği, gerçekten Türki cumhuriyetlerden çok, bizimkilerin hayali gibi geliyor bana. Türkiler arasında elbette bir kültürel hat var ama birliktelik için yeterli olamaz bu. Başka unsurlarla tamamlanması gerekir. En azından şimdilik çok gerekli bir hat değil. Cazibesi yok. Ama 20-30 yıl sonra olabilir.Bu konuda son olarak şunu da söylemek isterim; oluşturulacak bir Ortodoks/Sunni ittifakının Türkiye açısından daha yararlı olduğunu düşünüyorum.

S. Bulut: Nasıl bir ittifak olur bu?

A. İnsel: Rusya, Kazakistan, sunni Türki cumhuriyetler ve Ukrayna'nın bir kısmı yeni bir birlik oluşturabilirler ya da bu birliğin ağırlıklı merkezi olabilirler. Böyle bir eğilim var. Türki cumhuriyetlere bugün daha çok İslami/Milliyetçi hareketler açısından bakılıyor. Oysa ordaki toplumların başka tarihi gelenekleri var. Kültürel geleneklerini geliştirmelerine en çok göz yumulan toplumlar Türkler. Örneğin katolik kilisesi her yerde takibe uğrarken özellikle özbekistan'da; Kırgızistan'da müslüman cemaatin önüne pek engel çıkarılmadı. Ruslar için böyle bir ittifak tabii imparatorluk, dünya gücü statüsü açısından gerekli. Bu oluşumu dikkate almak gerekiyor. İslami/Milliyetçi fantazmlara takılıp kalmamalı.

Sol, Milliyetçilik Kompleksini Üzerinden Atmalı

S. Bulut: Türki cumhuriyetlerindeki gelişmeler Türkiye'deki milliyetçi hareketler için yeni bir zemin oluşturacak gibi görünüyor. Sol, bu konuda nasıl bir yaklaşım içinde olmalı?

A. İnsel: Sol olarak öteden biri milliyetçilik kompleksi dolayısıyla başka ülkelerde var olan ve kolayca iletişim kurabileceğimiz çevreleri, yok sayma ya da onlardan uzak durma anlayışını benimsedik. Evet, bu anlayışı milliyetçiliğe karşı bir panzehir olarak geliştirdik. Ama pek de panzehir olmadığını gördük işte. Niye? Çünkü böyle yapmak, yani varolan bir olguyu yok sayma tavrı, olgunun kendi mecralarındaki gelişimini hiç etkilemiyor. Tersine bizim o konuda etkisiz kalmamıza yol açıyor. Türki cumhuriyetlerle ilişkinin milliyetçi kanallara dökülmeden kurulmasının kendi doğal mecralarını bulmamız lazım. Bu alanı sadece ırkçı, milliyetçi anlayışlara terk etmemeli. İletişim için bizim de iletişim kurmamız gerekiyor. Oradaki insanlara, burada başka türlü düşünen, başka türlü davranan insanların da olduğunu göstermek gerekir. Başka türlü Türkiyelilerin de olduğu anlatılmalı. Bundan çekinmeye gerek yok. Bence, dil dışında, daha geniş bir kültür, daha geniş bir sentez için düşünmek de bizim zenginliğimiz olacak. Somut sorarsak, bu noktada solun ciddi bir çabası görülüyor mu? Yok, görmüyoruz. Türkiye'de var olduğu kadarıyla belli yayın faaliyetleri var. örneğin yayınlardan hiç gönderilmiş midir acaba? Sanmıyorum. Karınca kararınca ne üretiliyorsa, yapılabilirse bunları ulaştırmak diye bir sorunumuz olmalı. ötekiler böyle yapıyor, bizde yapalım diye değil, iletişim kurmak istiyor-

sak, çaba harcamamız gerektiği için. Varolan ya da oluşmakta olan Türkiyeli imajını, birazcık değiştirebilsek bile doğru bir şey yapmış oluruz. Türkiye'nin entellektüel bir yanının da olduğunu bilmeliler. Şimdi o tür toplumların dünyaya açık olma gereksinmeleri vardır. Müslümanlar bu açığa cevap vermeye çalışıyorlar. Türkiye'nin şöyle ya da böyle yaşadığı, o toplumların hiç yaşamadığı pratikleri var: Sendika pratiği, parti pratiği gibi. O toplumlar için örnek olabilir. Örnek almaları anlamında değil, yararlanmaları anlamında. İlişkimiz sadece tüccarlarla,sermayedarlarla, müteahhitlerle sınırlı kalmamalı. Bu konuda çekingen olmaya hiç gerek yok. Bu yeni tutumu belirlemeli ve hazmetmeliyiz. Türkiye sosyalistlerinin bu cumhuriyetlerle dirsek teması kurmaları şart. Milliyetçi akımlar yokmuş gibi davranmak yerine, onların bulunduğu alanlarda, onlarla mücadele etmeyi tercih ederim.

Küba, Vietnam, Çin...

S. Bulut: *Bütün bu gelişmeler sonucu ortaya çıkan yeni dünya düzeni içinde Çin, Vletnam, Küba gibi kendilerini sosyalist olarak tanımlamaya devam eden ülkelerde ne gibi gelişmeler ortaya çıkar?*

A. İnsel: Onlar da sosyalizmi rafa kaldıracaklar; tırnak içinde sosyalizmi tabii. Küba sözgelimi, önümüzdeki 1-2 yıl içinde sürdürdüğü düzeni terk etmek zorunda. Bu konuda ne kadar geç kalırsa o kadar antisosyalist bir tepkiyle karşılaşacak. Karşı dalga gelişecek. Tepki almak yeniden yapılanma değil tabii. Vietnam'ı daha az bilebiliyoruz. Sosyalizm teması sürekli su katılmış bir tema. Vietnam önderlerinin zaman zarfında bunu yedire yedire kafalardan silmek istedikleri belli. Öteden beri pek sosyalizm vurgusu yapmamışlardı. Bugün de yapmıyorlar. Çin'in özel bir durumu var. Kendi tarihsel ve toplumsal koşullarının bir özgüllüğü bu. İmparatorluk geleneği çerçevesi içinde sosyalist hanedanlık bir Çin imparatorluğu çıkarmıştı ortaya. Bu imparatorluk köylülüğe dayanıyor. Sosyalizm öncesinde de böyleydi, sosyalizmde de böyle. İktisadi organizasyon ise daha çok pazar ekonomisi kuralları içinde işliyor.. sözgelimi Güney Çin kentlerine pazar ekonomisi kuralları hakim. Ama toplum olarak köylü çoğunluğuna dayanması, kitle hareketlerinin çok kolay massedilmesine yol açıyor. Geçen yıllardaki ayaklanmanın bastırılmasının nesnel temeli de bu köylülüktü. Çin'de yapılan adım adım devlet kapitalizmine geçmektir...

S. Bulut: *Sovyetlerde de devlet kapitalizmiyle başlamıştı biliyorsun...*

A. İnsel: Ama şöyle bir fark vardı.Rusya her şeye rağmen köylülükten çıkış yollarını bulmaya çalışan, kapitalizme doğru yol alan bir ülkeydi.Çin'de bu durum daha çok köylülük lehine. Sonuç olarak Çin'de güdümlü bir pazar ekonomisi ile güçlü bir merkezi siyasi rejim atbaşı gidecek gibi görünüyor. Bu, hem geniş bir köylü kitlesine sahip olmasından hem de ağırlıklı olarak otoritarizm geleneğinden kaynaklanıyor. Alternatifi de pek yok gibi...

Sosyal Demokrasiden Ayrı Bir Örgütlenme, Ne Yapmak İstediğimize Bağlı

S. Bulut: *Solun gündemini izliyorsun. Son dönemde tartışılan sorunları biliyorsun: Sağlsol ayrımlarının belirsizleşmesi, en azından ölçülerinin değişmesi; Marksizm ile sosyal demokrasinin yakınlaşmaları, hatta birleşmeleri... Genel olarak bu konularda ne düşünüyorsun?*

A. İnsel: Galiba insanların şahsi gelişmeleri nedeniyle sosyal demokrat bir kesimle, Marksist solun birleşmesi isteniyor. Bana öyle geliyor. Bunun ötesinde nesnel bir neden göremiyorum birleşme için. TKP geleneğinden olan insanlar ile SHP içinde bulunan bir kısım politikacılar, bu önerilerinin temel nedeni olarak planlı ekonomi, tek parti diktatörlüğü, silahlı devrim, öncü parti fomülasyonu gibi kavramlardan ve benzeri simge ve yöntemlerden vazgeçilmesini gösteriyorlar. Yani bunların zararlı olduğu kabul edildikten sonra birleşmememiz için bir sebep kalmadı, deniyor. Ortak zemin bu. Ayrılık nedeni kalmadı, birleşelim. Ama bu gerekçeler bana şu soruyu sorduruyor: Türkiye'de SHP niye sol olarak tanımlanıyor? SHP, CHP'yi sorguladı mı? Yoksa üstüne mi oturdu? Üstüne oturdu ve devamcısı olduğunu açıkca söylüyor...

*S. **Bulut:** Baykal'ın kurultay konuşmasındaki deyimiyle "Türkiye'nin öğretmeni" olan parti...*

A. İnsel: Evet, Türkiye'nin öğretmeni olan parti, sol parti mi? Öyleyse nasıl oluyor da merkez sağ bir parti, SHP'yi sollayabiliyor? Tabii, gerçek solu solladığı anlamında söylemiyorum bunu. SHP anlamında. Denilecek ki, SHP'yi Batıdaki sosyal demokrat modellere göre mi değerlendireceğiz? Türkiye'nin sosyal demokrasisi de bu kadar işte. Bu denebilir. Türkiye tipi sosyal demokrasiden sözedilebilir. Öte yandan sosyalizmden ne anlıyoruz? Sosyal demokrasiden ayrı bir politik örgütlenme, ayrı bir proje ne yapmak istediğimize bağlı. Evet SHP ne kadar sosyal demokratsa sosyalistlerimizde o kadar sosyalist ama Türkiye toplumunun sosyal demokrat ve sosyalistleri budur, ancak bu kadar olur, diyorsak bunu açıkça söylemeliyiz. Böyle bir değerlendirme yapmak lazım. Daha sonra gerçekci olmak lazım. Bugün Türkiye'nin nüfus çoğrafyası ve sınıf yapısı köylüden/şehirli olmaya doğru, ücretli çalışanların çoğaldığı bir topluma doğru gitmektedir. Bunun sonucunda 50-60'larda göreli bir eşitliğin olduğu toplumdan, daha çok eşitsizliğin bulunduğu bir topluma doğru gidiyoruz. Bunu göz önünde bulundurmalıyız. Sosyalist sol söylemin temel hedefi insanların özgürleşmesine yönelik olmalı. Çünkü bu temayı benimseyebilecek potansiyel nüfus artıyor. Şehirli nüfus çalışması, var olması açısından daha az bağımlı bir nüfustur. Daha genç nüfustur. Daha bağımsız davranabilen nüfustur. Faşist oluyor, radikal oluyor, ya da müslüman oluyor. Bütün bunlar nesnel bir dinamikten hareketle gelişiyor. Elbette, 16-17 yaşındaki bir delikanlı öznel nedenlerle faşist ya da radikal olabilir ama bu eğilimlerden birini seçmesinin sebebi nesneldir. Bunları değerlendirmek lazım. Sosyalizm hareketinin özgürlükler hareketi olduğuna inanıyorum. Bunun da en iyi şehirli nüfus anlayacaktır. Bu misyonlara sahip çıkan başka akımlar olacak; bu fikirler başka mecralarda da ifade edilmeye çalışılacaktır. Bizim islami hareketi ve onu besleyen kitleleri tasvip etmek değil ama anlayabilmek gibi bir meselemiz olmalı. Niçin 20 yaşındaki gencin eylem koymak için cami dışında namaz kıldığını anlamamız lazım. Sosyalist hareketi bu anlamda yeniden şekillendirmek lazım. 19. yüzyılın dünyasında oluşturulmuş bir ufkun simgeler bütünü olmaktan çıkarılması -emek ideolojisinin uzantısı olmaktan- merkantialist dünyadan devraldığı, emeğin harcanan çaba karşılığında değerlenmesi ideolojisi ve alın teri meşruiyeti sınırlarından kurtulması lazım. Bunun ötesine geçmek lazım.

*S. **Bulut:** Ne kadar olanaklı bu?*

A. İnsel: Olanaklı! Nasıl İslamın Muhammet ve 4 peygamber dönemiyle bugünkü dönemi arasında anlayış farklılıkları varsa, Marksizminde olmalı. Ama bu Marksizm olur mu? Olmak zorunda da değil bence. Adı, değişik, yeni bir şey de olabilir. 19. yüz yılın ortasında yükselen bilimselliğin, pozitivizmin etkisi altında Marksizm. Bugün de kurtulamadı. Marksizm, kendine özgü kaygı ve ideallerinin yanısıra bilimci fikriyatın soru ve idealleriyle tanımladı kendini. Bu Marksizmi aşmak için gerçekten de pozitivizmi aşmak gerekiyor. Emek-proletarya çizgisine saplanıp kalmamalı Marksist kavramların bir şahsiyatı vardır. Proletarya diktatörlüğü kavramını öz-proletarya diktatörlüğü kavramını önererek aşamayız. Aşılmaz. Marx'ın, dünya için, hala beni heyecanlandıran önerileri var. Özgürlük kavramı var, toplumu yaratanın insan olduğunu ısrarla savunması var... Bunları hala, her yerde destekleyebilirim.

Toparlarsam, Türkiye'de sol geleneğin, hareketlerin birleşmesi... sosyal demokrasi içinde ya da dışında birleşmesi fikri cazip bir gelişmedir. Ama bunun şu aşamada büyük atılımlar getirmeyeceği kanısındayım.

*S. **Bulut:** Neden?*

A. İnsel: Çünkü büyük bölümüyle birleşme kısa vadeli kaygılarla öngörülüyor. 4 yıl sonrası için ... aradaki farklar da törpülendiği için artık birleşelim deniyor. Ama yükselen bir toplumsal dalga üstünde yapılmıyor bu. Nesnel, yeni bir dinamik dalga üstünde yükselmiyor bu birleşme çalışmaları. Daha kısa vadeli: daha çok siyasi kariyerlerin egemen olduğu, yönlendirdiği bir birlik gibi geliyor. Belki pesimist bir yaklaşım bu ama bana öyle geliyor.■

HAYDAR ERSÖZ

GÜNÜMÜZ VE SOSYAL DEMOKRASİ

Bugünlerde özellikle Cumhuriyet gazetesindeki bölünmeden sonra Sosyal Demokrasi'nin Türkiye'deki durumu ile ilgili bir tartışma başladı. Bu tartışmaya sosyalist 'sol'dan bazıları hararetle katıldılar. Genel olarak her türlü tartışma demokratik ve eşit koşullarda olduğu sürece ve en geniş toplum kesimlerini kattığı müddetçe bir anlam ve derinlik kazanır, toplumun önünü açar. Ama...

Bu tartışmaların Sovyetler Birliği'ndeki altüst oluşlardan sonra özellikle Körfez savaşıyla kapitalizmin kadir-i mutlak olduğu ideolojik bombardımanı ile birlikte ülkemizde sosyal demokrasinin ağır seçim yenilgisinin, Cumhuriyet gazetesinin bölünmesi ve sağa daha çok yaklaşmasının peşinden, zamanlama olarak üst üste gelmesi tesadüf olmadığı kadar ilginçtir de.

Sosyal demokrasiyi tartışmak daha çok sosyal demokratların kendi işi olması gerekirken bizim, sosyalizmin ve Marksizmin sorunlarını tartışmaya daha çok ağırlık vermemiz gerekirdi. Fakat dünyada ve ülkemizde solun genel çıkışsızlığı ve sosyal demokrasinin de Marksizm kökenli oluşu, ister istemiz sosyal demokrasiyi de sosyalistlerin tartışmasına açmıştır. Bu bağlamda sosyal demokrasiyi tartışırken aslında Marksizmi ve sosyalizmi tartışmak yerinde olacaktır.

Evrensel sosyal demokrasinin kurucu ve kuramcısı bizzat Marx ve Engels'in kendileri olmuştur. 19. yy'ın son çeyreğinde Avrupa'da gelişen işçi hareketleri Marx'ın tespitlerine tamı tamına denk düşmüş ve sosyal demokrat partiler çok hızlı sınıf partileri durumuna gelmişlerdir. Alman sosyal demokrasisinin tarihsel gelişimi sosyal demokrat tarihin kronolojisini bize verir. 1. Dünya Savaşı öncesi Alman sosyal demokrasisi uzun yıllar parlementonun en güçlü partilerinden birisi olarak varolmuştur. Bu ne demektir? Bu şu demektir: Parlemento burjuva devletin er önemli kurumlarından biridir. Parlementoda kök salmak da devlet ile iç içe geçmek demektir. Devlet ile bütünleşmiş bir partinin ilkeleri ne kadar farklı olsa da günlük politik faaliyet içinde devletin çıkarlarını öne alması ve giderek kendi özünden koparak bir devlet partisi olma durumu yaratmıştır. Bunun böyle olması kaçınılmazdır. Çünkü iktidar olmak, iktidar olanların ihtirasını kamçılar ve aşırı prensiplerini de törpüleyerek bulunduğu yere kök salması sonucunu verir. "Saray duvarları kalındır. İçeri girdikten sonra dışardaki sesler duyulmaz olur."

Alman sosyal demokrasisinin de yazgısı böyle olmuştur. II. Enternasyonalin lideri olmasına rağmen Birinci Dünya Savaşında kendi emperyalist burjuvası için oy kullanmış ve ne kadar enternasyonalist olduğunu göstermiştir. Hatta daha da ileri giderek yaklaşık aynı programı iktidar etmek isteyen Spartaküs hareketini bizzat kendileri Berlinli sosyal demokrat Friedrich Ebert liderliğinde yüz binleri katlederek boğmuşlardır. Sosyal demokrasinin alın yazısı asıl bundan sonra yazılmaya başlanmıştır.

Rus Ekim Devriminin zaferinden sonra bütün Avrupa'da başlayan işçi hareketi burjuvaziyi yeni çözümler aramaya mahkum etmiştir.

Ekim Devrimine cevap İtalya'da eski komünist Mussolini liderliğindeki aşırı devletçi militarist ve tek partili faşizm, alternatif çare olmuştur. İtalya'dan sonra sırasıyla bütün Balkanlarda ve Doğu Avrupa'da faşist diktatörlükler kurulmuş, Almanya'da Nazi iktidarı ile kapitalizmde devletçilik furyası doruk noktasına ulaşmıştır. Bu dönemde sosyal demokrasi kapitalist devletin bir parçası olarak Bernstein ve Keynes ile kapitalizmin devletle nasıl bütünleşebileceğinin teorilerini yapmış ve kapitalizmin ideolojik hakimiyetine de destek olmuştur. Üstelik faşizm kendisine yönelmediği sürece muhalefet etmekte de ikircikli davranarak demokrasi mücadelesinde de yalpalamıştır. Türkiye'de de 12 Eylül'ü yargılamaktan kaçınmaktadırlar.

Bu dönemi başlı başına başka yerlerde ele almak gerekecektir. Ancak kısaca bazı noktaların altını çizmek yararlı olacaktır.

Faşizmler döneminin itici gücü Rus devrimi ve Lenin'in başlatıp Stalin dönemiyle doruk noktasına varan demokrasiyi tamamen askıya alıp tek merkezden militarize bir devletçiliğin Avrupadaki geniş işçi yığınlarında sempatiyle karşılanması olmuş ve benzeri parolaları ve sosyalist adını kullanan burjuvazi de geniş halk yığınlarını yanına alarak karşı "devrim" yapmıştır. Üstelik 29 büyük buhranının Rusya'da hissedilmemesi, işsizliğin ve yoksulluğun kontrol altına alınması ile, herkese eşit ama demokrasinin olmadığı birer diktatörlükler sağanağı Avrupa burjuvazisine hem sosyal-politik açıdan, hem de muhalefeti tamamen yokederek dizginsiz bir sömürü olanağı tanımıştır. Rus devletinin tek partili "demokrasi" anlayış Avrupa burjuvazisinin imdadına yetişmiş ve geniş halk kitlelerini peşine takmakta güçlük çekmeyecek bir demagoji gerekçesi yaratmıştır.

Bu dönemde Osmanlı yıkılmış, yerine Türkiye Cumhuriyeti kurulmuştur. Türkiye ve Kemalizmi bu dönemin uluslararası kojonktürü ile birlikte ele almak gerekir. Çünkü Atatürk ne bir doktriner ne de teorisyendir. O sadece iyi bir politikacıdır. Ve Kemalizmin devletcilik anlayışına ilk önce Batı emperyalizmine karşı bolşevik devrimine duyulan hayranlık ve onun devletçilik anlayışı ve daha sonra da bütün Avrupa'da tek partililik ve devletçilik temelindeki faşist diktatörlükler esin kaynağı olmuştur. Türkiye'de sosyal demokrasi batıdaki gibi Marksist kökenli değil yukardaki anlayışlar üzerine kurulmuş Kemalizm kaynaklıdır. Yani sol olmaktan çok devlet ideolojisi durumunda olmuştur. (1977'lerde İsmail Beşikçi'nin Ecevit ile Türkeş arasında-

ki benzerliği tespit etmesi ancak bugün anlaşılabilmektedir.)

Soğuk savaş döneminde ise sosyal demokrasi iki blok arasında uzlaştırıcı olmak gibi bir misyon üstlenerek radikal bloklar çatışmasına karşı ılımlı tavırlarıyla geniş kitlelerin olumlu tepkisini toplamış, üstelik faşizmlerden ağzı yanan Avrupa işçi sınıfının önüne "sosyal devlet" sloganıyla çıkarak ılımlı bir muhalefet görevi yürütmüştür. Ancak gelinen şu noktada sosyal demokrasi tamamen işlevsiz kalmış, komünistlerin bunca yenilgisine rağmen asıl olarak sosyal demokrasi tarihsel misyonunu tamamlamıştır. Şimdi asıl olarak bu tarihsel gelişimin sonucunda sosyal demokrasinin yerini belirleyebiliriz.

1. Artık komünistler radikal olarak devlete alternatif değiller. Böylece toplumda sağ-sol çatışması denen radikaller arası çatışmada sağ, yani devlet rakipsiz kalmıştır. Oysa sosyal demokrasi bu çatışmada hem devleti hem de solu gözetme politikası ile toplumsal çatışmada önder rol almak istemeyen geniş kitleleri bağrında topluyordu. Şimdi bu misyonu elinden alınmıştır.

2. Sosyal demokrasi bloklar arası çatışmada her ne kadar NATO yanında yer almasa da "Kızıl Rus" tehdidine karşı NATO'nun varlığını destekliyordu. Şimdi ise böyle bir tehdit kalmamıştır. Burjuva konservativ güçler bile bu dönemde NATO'nun varlığına gerekçe bulmakta güçlük çekerken, sosyal demokrasinin görevi ne olacaktır? Böyle bir görevi kalmamıştır.

3. Sovyet sisteminin batmasıyla devletçilik tamamen iflas etmiş, onun yerine burjuvazi özelleştirmeyi dayatırken, komünistler belli belirsiz de olsa özelleştirmeye karşı sosyalleştirmeyi önermektedir. Oysa sosyal demokrasi devletleştirmeyi savunmak zorundadır. Üstelik devletleştirme sadece Sovyetler Birliğinde değil sosyal demokrasinin kalesi İsveç'te de iflas etmiştir. Şimdi sosyal demokratlar neyi savunacaklar. Burjuva partileri gibi özelleştirmeyi mi, yoksa komünistler gibi sosyalleştirmeyi mi? Tercih yapmak zorundadırlar.

4. Çevre ve kadın sorununda komünistler sınıfta kaldılar. Herşeyi sınıf çelişkisi ile görme ve çözme darlığı ile çevre, kadın, ulusal ve din problemini atladılar. Oysa aynı durum sosyal demokratlar için de mevcut. Kadınlar kendi hareketlerini komünistler ve sosyal demokratlara rağmen oluşturdular; çevreciler ve ulusal, dinsel güçler de öyle. Halbuki hem burjuvazinin hem de çok belirgin olmasa da komünistlerin bu konuda nispeten oluşmuş, (en azından nasıl olması gerektiği gibi) alternatifleri var. Sosyal demokratlar hangi tarafta yer alacaklar?

5. Günümüz medya çağıdır. O da emperyalistlerin kontrollerindedir. Televizyon, basın, sinema tek taraflı olarak uluslar ötesi tekeller tarafından bütün dünya halklarını bombardıman altına almıştır.Bu sağnak altında insanlar kitleler halinde okumayı unutmakta, alkolizm, uyuşturucu, pornografi, ırkçılık histerisine kapılmaktadır. Yani egemen burjuvazi sosyal demokrasiye oy veren işçi kilelerini de yığınlar halinde politikadan koparmaktadır. Bütün dünyada sosyal demokrasinin oy kaybetmesi bunun en güzel göstergesidir. Bu durum karşısında sosyal demokratlar politizasyonu mu, yoksa depolitizasyonu mu savunacaklardır? Depolitizasyon sosyal demokrasinin de sonu demektir. Oysa politizasyon kapıları komünizme açılmaktadır. Sosyal demokrasinin konumu nasıl olacaktır? Bu konuda en güzel örnek hiç şüphesiz Türkiye olacaktır. Ana sosyal demokrat çizginin temsilcisi İnönü'nün elinden bütün programını ve kitlelerini alan Demirel olmuştur. Üstelik Demirel İnönü'den daha bile kararlı görünmektedir. Demirel varken İnönü'nün temsil ettiği çizgiye fazlaca ihtiyaç duyulmayacaktır. Sosyal demokrasinin diğer kanatlarını ele alalım. Sağ kanatın temsilcisi Baykal ile ANAP lideri Yılmaz arasında da belirli bir fark kalmamıştır. Sol kanat temsilcileri ise HEP kökenlilerle birlekte bilinen komünist gelenekten unsurlardır. Bir bütün olarak sosyal demokrasinin yeri neresidir? Bu durum aynen Avrupa'da, Almanya'da da yaşanmaktadır. Artık CDU ile SPD arasında ki ilke farklılığı neredeyse kaybolmuştur.

Tarih tekerrür etmiyor. Yüz yılın başındaki tek kutuplu dünya ile günümüz dünyası benziyormuş gibi görünse de muazzam derin farklılıkları bağrında taşıyor. Artık kapitalizm eski vahşi kimliğinden çıkmış (en azından anavatanında) durumda. İnsan hakları ve demokrasi, yani bireyin, cinsin, ulusun, vicdanların özgürlüğü sorunu bir çırpıda üzerinden atlayıp geçilemez hale gelmiştir. 100 yıllık tarihi boyunca sosyal demokratlar komünistler arasında köprü olma görevi üstlendiler. Komünistler yüz yıl önce talep ettiklerinden onlarca kat fazlasına ulaşmış bulunmaktadır. Yani komünistler birinci dönem görevlerini başarıyla yerine getirdiler. (Genel seçimler, kadınlara seçme seçilme hakkı, sendika, dernek, özgür siyasi örgütlenme, Parti kurma hakkı, işsizlik sigortası, sağlık sigortası, emeklilik hakkı, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı vs.) Bütün bu sorunlar artık komünistlerin parolaları olmaktan çıkmış, merkez sağ burjuva partilerin programlarının temel taşları durumuna gelmiştir. Devleti yok etmek, mülkiyeti toplumsallaştırmak, üretimin yönetimi, dağılımı ve değişimi, tabiatın korunması, ataerkil aile ve toplum yapısının son bulması yönündeki asıl ilkesel hedefler günümüzde Marksistlerin *ikinci dönem görevleri* arasında bulunmaktadır. Marksizmin iflas ettiği ve ondan kopuşmanın tartışıldığı bir dönemde Marksizm insanlık tarihinde küçük bir mesafe olan yüz yıl gibi bir süre içinde bütün bu amaçlarına ulaşmıştır. Ama daha yolun başında Marksizme ihanet eden sosyal demokrasi artık miyadını doldurmuştur, yerini (tekrar Marksizmin en dağınık ve örgütsüz olduğu bir dönemde, bu geçici bir süreçtir) Marksizmin temel idealleri olan sınıfsız sömürüsüz perspektifini dayatmıştır. Ya da önünde ikinci bir yol vardır: İkinci ve asıl ihaneti olan burjuva saflara geçecektir, ki o da çare değildir. Böyle bir durum partiyi kapatıp muhafazakar partiye katılmak demektir. Ya da asıl yeri olan sınıfsız toplu idealine komünistlerle birlikte yeni bir yapılanmayla yönelmektir.

Sosyal demokrasi Marksizme ihanetle *ara siyaset* olmuştu. Bugün artık ara siyasetlere yaşam hakkı kalmamıştır. (Bu süreç belki birkaç on yıl alacaktır, ancak bilinen son kaçınılmazdır. Marksizmden kopmak isteyenlere duyurulur.) ■

GEORGES MARCHAİS'DEN MİKHAİL GORBAÇOV'A MEKTUP

(Fransız Komünist Partisi'nin aylık yayın organı "Komünizm Defterleri"nin Şubat sayısında yayınlanmıştır.)

Sayın Başkan,

Kapitalist dünya ileri gelenlerinin hakkınızdaki hayranlık ifadeleri ve övgülerinin belli belirsiz bir acımayla karışık küçümsemeye dönüştüğü bir zamanda, görevinizden istifa etmiş olduğunuz haberinin bana ve Fransız komünistlerine telkin ettiği düşünceleri size bildirmek istiyorum.

Bunu, başkalarına olduğu kadar size karşı da her zaman benimsediğim tutumla, sizinle buluşmalarımızda bende hep gördüğünüzü söylediğiniz ve Ağustos darbesinin başarısızlığa uğraması ardından teşekkürle karşıladığınızı bildirdiğiniz içten bağlılıkla yapacağım.

1989 yılı Ekim ayındaki son buluşmamızda bana söylediklerinizi hatırlıyorum: "Sovyet toplumunun ezici çoğunluğu, yani nerdeyse tamamı, toplumun kapitalist bir temelde yeniden yapılandırılması teşebbüslerini onaylayamaz. Bu büyük çoğunluğun yaklaşımı perestroyka doğrultusundadır. Zeminimiz devrimci mevzilerdir. Sosyalizmin olumlu fikirlerini savunuyoruz. Sosyalizmin demokrasi, halk iktidarı ve halka dayalı bir rejim yoluyla bütün alanlarda -ekonomi, siyaset, milliyetler arası ilişkiler- sahip olduğu potansiyeli ortaya koymasını istiyoruz. Bizim yolumuz budur."

Ne ki sonunda üstün gelen bu yol olmadı. Geçmişten gelen ağır handikaplar -bunlar arasında özellikle işçi sınıfının ve halk güçlerinin gerçek bir politik güç üstlenmedeki sürekli aczini vurgulamayı uygun görüyorum-, perestroyka adına işlenen hatalar, Ağustos ayındaki hükümet darbesi ve onu izleyen gelişmeler kapitalizmden ve Sovyetler Birliğinin dağılmasından yana güçlerin galebe çalışmalarına zemin sağlamışur.

Bütün bunların nasıl olabildiğinin elbetteki tahlili gerekiyor. Tarih bunu yapacaktır. Lâkin ben bu sonuçun mukadder olduğu görüşünde değilim. Sosyalizmin yenilenmesi doğrultusunda 1985 yılında açıklanan ve bundan iki yıl öncesi tarafınızdan bize teyid edilen hedeflere Sovyet halkları pekâlâ ulaşabilirlerdi ve böylesi doğrudan onların çıkarına olacaktı. Bu kanaatimi bugün de koruyorum.

Rusya'nın halklarını ve yeni "Topluluğun" diğer ülkelerini düşünüyorum. Yaşanılacak tecrübe gösterecek ki -daha şimdiden göstermeye başlıyor- iülmekte oldukları yol acı dramlar ve tehlikelerle doludur. Bu ülkeleri kapitalist toplumlara dönüştürmenin toplumsal ve insanî maliyeti fevkalade yüksek olacaktır. Ama aynı zamanda şuna da inanıyorum: toplumsal eşitsizlikler, işsizlik, sömürü, azgın milliyetçilik karşısında kapitalist maceradan ya da geçmişe geri dönmekten farklı seçimleri, çağdaş sosyalist, yani hümanist ve demokratik çözümleri yeğleyen güçler de kendilerini göstereceklerdir. Bizim bu güçlerle dayanışma içerisinde olacağımızdan emin olabilirsiniz.

Çağdaş koşullarda komünist kimliği ve tercihleri daha da canlı yaşatma hususundaki kararlılığımızdan da emin olmanızı dilerim. Bunu az bir zaman önce şöyle dile getirmiştim: "Bizler, Fransız komünistleri, eski Sovyetler Birliğinde, kapitalistleştirilmek istenen bir toplumda yaşamıyoruz... Biz Fransa'da, dünyanın en gelişkin kapitalist ülkelerinden biri olan ve bu sistemi birkaç yüz yıldanberi tanıyan bir ülkede yaşıyoruz. Ve bu sistemin bizi nereye götürmekte olduğunu görüyoruz... Halkımız bundan farklı birşeyi özlüyor: çağımıza lâyık bir hayatı, istikrarlı ve ilgi çekici bir işi, iş yerinde ve bütün toplum hayatında sorumlulukları olsun istiyor; kısacası, kaderini kendi tayin etmesine elverir imkânlara sahip olmayı istiyor. Çağdaş olan budur; Fransız toplumunun demokratik, dinamik, yaratıcı olmasını mümkün kılacak olan da budur; bütün bunların gelişmesi önündeki engel kapitalizmdir. Bu ayakbağından kurtulmak, halk güçlerinin adalet, özgürlük, barış için, Fransız tarzı sosyalizm için birleşmelerini sağlayacak her fırsatı değerlendirmek, sömürüden ve baskıdan kurtulmak isteyen bütün halklarla dayanışmak önümüzdeki mücadele yoludur."

Bizim komünist olmayı ve komünist kalmayı tercih etmemizin nedeni budur.

Halkımızın bizden bekle-

diklerini daha iyi yerine getirebilmek için yenilenme gayretlerimizle bu mücadeleyi sürdürüyoruz. Tuttuğumuz yol, Kongremizin de vurguladığı gibi, Partimizin "ne Stalinci, ne de sosyal demokrat, ama komünist, dolayısıyla demokrat, çağdaş, yenilikçi ve devrimci" olmasını sağlıyor. Bu görevi komünist olmaktan iftihar duyarak ve bunun nedenlerinin tam bilinciyle yerine getiriyoruz. Bunu yaparken, elbette ki hatalar da işlemekle birlikte, yüzyılımızın bütün tarihsel dönemeçlerinde -Halk Cephesi'nden Direniş'e, Kurtuluş'tan sömürge savaşlarına-adalet, özgülük, barış kavgasıyla özdeşleşen partimizin geçmişiyle olduğu kadar, iş yerlerinde ve yerleşim birimlerinde halktan insanlara kendilerini savunmada ve haklarını aramada yardımcı olan militanların partisi olduğu için, hiç bir yolsuzluğa adı karışmamış yöneticilerin ve seçilmişlerin partisi olduğu için, toplumda olduğu gibi kendi iç hayatında da tartışmayı, eleştiri ruhunu, demokrasiyi yaşatmakta hiç bir gayreti esirgemeyen bir parti olduğu için, bugünüyle de övünüyoruz.

Ülkemizde adaletsizliğe, küçümsenmeye, ırkçı saldırıya, baskıya uğrayan herkes, ezilen halklarla dayanışmaya girmek isteyen herkes komünistleri yanlarında göreceğini bilir. Fransız ulusunun üç renkli bayrağı ile Ekim devrimcilerinin yükselttikleri Paris Komününün kızıl bayrağını birleştirmeyi hâlâ sürdürmemizin ve bundan sonrada sürdürecek olmamızın bizim için paha biçilmez sağlam dayanağı budur.

Saygılarımla, Sayın Başkan.

Paris, 25 Aralık 1991

Bağımsız ve Federal Kıbrıs İçin Temas Grubu'nun AÇIK MEKTUBU

Bağımsız ve Federal Kıbrıs için Temas Gurubu, 24 Eylül 1989'da Lefkoşa'daki Ledra Palace Otelinde Kıbrıslı Türklerle Kıbrıslı Rumlar tarafından ortaklaşa oluşturulmuştur. Geçen iki yıl içinde siyaset, kültür, tıp vd. alanlarda çeşitli toplumlararası temaslar örgütleyebildik. Ne yazık ki, Kıbrıs Türk makamları, Lefkoşa'daki ara bölge veya Rum kesiminde yurttaşlarımızla buluşmamız için yapılan 75 başvurudan sadece 15'ine izin vermiştir.

Bir süre önce Kıbrıs Türk lideri Denktaş ve Bakanı Atakol, Komite üyelerimizin, Kıbrıs Türklerinin Türkiye'nin askeri işgali altında yaşamadıkları doğrultusunda bir açıklama yapmalarını istemişlerdir. Komite üyelerimizin bu talebe karşı çıkmaları üzerine Denktaş, geçiş izni veren makama bir yazı yazarak, Komitemizin koordinatörü ile bir başka komite üyemize, bir daha izin verilmemesini emretmiştir. Aynı ay içinde, Mayıs 1991'de Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komisyonu'na başvurarak, kendi ülkemizde seyahat özgürlüğümüzün kısıtlanmasını şikayet edince, Kıbrıs Türk liderliği çok öfkelenmiştir. Şimdi de avukatımızı psikolojik baskı altına alarak, başvuru dilekçemizin bir kopyasının kendilerine verilmesini istemektedir. Lefkoşa Türk Baro Konseyi de avukatımız hakkında disiplin cezası verme girişiminde bulunmuş, ama yeterli oyu sağlayamamıştır. Komitemiz, geçenlerde bazı Amerikalı Kongre ve Senato üyelerini ve Türkiye'nin yeni Başbakanını bu keyfi kısıtlamalardan haberdar etmiş bulunmaktadır.

Kıbrıs'ta birleşme ve federal çözüme karşı olan bu bilinen güçler durdurulmalı ve ülkemizde temel insan haklarının uygulanması, Hem Kıbrıslı Türkler, hem de Kıbrıslı Rumlar için güvence altına alınmalıdır. Kendi ülkemizde kısıtlamasız seyahat özgürlüğü talebimiz için kişi ve kuruluşlara destek ve dayanışma çağrısında bulunuyoruz.

Dr. Ahmet Cavit An
Bağımsız ve Federal Kıbrıs için Temas Gurubu
Kıbrıs Türk Komitesi
Koordinatörü

Not: Bu açık mektup, Kıbrıs Türk ve Rum basınına ve Avrupa'daki insan hakları kuruluşlarına gönderilmiştir.

İLKER DEMİR

26/2/1992

Sevgili Dost,

Hani şana geçen bahsetmiştim ya, "Basında örnekleri var ve oyunan sayfalar, özellikle de sevgili Tuğrul Eryılmaz'ın (Tuğrul Cumhuriyet Dergi'nin yönetmenliğini yapıyor.) Sokak'taki Münevver'e mektupları çok etkileyiciydi. Yazışmalarımızı basının bir köşesinden neden biz de paylaşmayalım?" diye işte onu Birlik Yazı Kurulu'na önerdim. Onlara dedim ki, "Arkadaşlar benim gibi güçlü bir kalemi (Breh! Breh!) bana böyle bir köşe vererek yazarlar kadronuza kazanmak ister misiniz?" Önerimin bu kadar parlak karşılanacağını ummazdım. Bütün gözler onaylayarak ışıldadı. Bir tek Çağatay Anadol, yılların politikacısı ya, espriyle de olsa çivisini koydu: Önerini kabul etmezsek, seni kayıp mı ederiz?" Oysa benim söyleyeceğim henüz bitmemişti ve önerime ek olarak sözümün arka bahçesi olmadığını, yani siyasal konumumun değişmeyeceğini söyleyecektim. Söyledim de.

Ya işte böyle oldu. Yıllardır mektup babasıyken, şimdi "mektup yazarı" oldum. Laf! Ben zaten mektup yazarıydım. Yayınlanacak mektup yazacak olmamı mektuplarımın içtenliğine etki ettirmemeye çalışacağım. Sana yine sevgilerimi, üzüntülerimi, duyarlılıklarımı yazacağım. Sana yazdığım o can sıkıntılarım hala sürüyor.Hiç kuşku duymadan altına destek imzası koyacağım bir demokrasi programına sahip olan ve geçen yıl yasalaşan Terör Yasası'nın ayrımcılığından dolayı eksiklerine muhalefet* eden iki partinin oluşturduğu hükümet, birkaç atraksiyonu dışında hemen halledilmesi mümkün olanları hayata geçirmiyor. Şu bizim Kürtlerden söz ediyorum.Bizim Türkler hapisten çıkalı neredeyse yıla yaklaştı, onlar hala hapiste. Niçin? Anlamlı bir yanıtı var mı? Varsa Kürt oldukları için, değilse niçin? Rehine mi onlar? Kürtler hapisten çıkmak için Türkiye'de Kürt sorununun çözümlenmesini mi bekleyecekler? Nerede kaldı "haydi barışalım" gezileri? Hani hukuk önünde herkes eşitti? Hani hukukun üstünlüğü vardı? Hani Türkiye'de Kürtler general hatta Cumhurbaşkanı olabilirlerdi? "Kart,kurt" seslerinden dolayı değil de Kürt olarak her yere yükselebilen olması için, devletin çok basit hukuksal bir olayda sınıfta kalmaması gerekirdi. Üstelik hükümet bahsettiğim vaadli, Anayasa Mahkemesi Başkanı da kamuoyunda şair, demokrat diye bilinen biri. Uff! Kamuoyundaki adalete bak! Eğer Başkan, Yekta Güngör Özden olmasaydı,tefe konur, sağcılığı, faşistliği bırakılmaz, karşı kampanyalar düzenlenirdi. Bir önerin varsa lütfen yaz. Kürtler içerdeyken dışarda olmak zoruma gidiyor. "Ya onları çıkarın ya beni de içeri alın" demiyorum, çünkü ülkemizde düşüncesi, dini, dili, cinsiyeti, rengi ve ulusunun ayrılığından dolayı içerde insan olsun istemiyorum.

İşsiz olduğuma bakma yetişebildiğim oranda etkinliklere katılıyorum. İşsizliğim ekononomik. Sanırım yakında onu da çözeceğim. Belki okumuşsundur.. 24 Ocak'ta Sevgili Melih Aşık köşesinde "Amnesty" başlığıyla yazdı, işle ilgili durumumu. Ayrıca Nokta'da "Mahalle Mahkemelik" başlıklı bir çevre haberi yaptım, Nokta'nın Haber Müdürü Sevgili Figen Akşit'in katkılarıyla. Herneyse, yediğim içtiğim benim olsun, sana gittiğim yerlerden izlenimler aktarayım.

Genco Erkal ve Ferhan Şensoy'la özlem giderdim, Sevdalı Bulut ve Yorgun Matador adlı oyunlarda. Yine çok etkilendim. Her ikisine de senaryolar dar geliyordu.

Üç Çarşamba akşamı SBP İstanbul İl Örgütünün düzenlediği Beyoğlu Sohbetleri toplantılarında Halil Berktay'ın verdiği tarih konulu söyleşiye katıldım. Halil Berktay konusuna gerçekten hakimdi. Bir ara ne oldu biliyor musun? SBP içindeki kanatlardan birinin önemli ve emektar isimlerinden Tektaş Ağaoğlu'nun Marksizm ve tarih ilişkisine yaklaşımı konusundaki açıklamasıyla, diğer kanattan Erdal Talu'nun açıklama ve soruları bir tartışma yaratır gibi oldu, ama Berktay gelecek toplantının konusu olacak diye erteledi. SBP'deki "ne kadar Marksizm" tartışmalarını, birçok insanın aksine yararlı buluyorum. Bence bu tartışmalar Türkiye için büyük zenginlik.

Sosyalist Parti'nin düzenlediği Enternasyonal Gece ve Mimarlar Odası İstanbul Şubesi'nin düzenlediği gecelerde ayrı güzellikteydiler. Biliyorum bana hala soyut, düşünsel yaşıyorsun diyeceksin, ama oda gecesinde gelenlerin içeriye biletlerinin yırtılarak alınmasına üzüldüğümü söylemeden edemeyeceğim.

Mimarlar Odası İstanbul Şubesi'nin düzenlediği panelde "Anayasa,Kültür ve Çevre Yasaları için yaklaşımlar ve öneriler" tartışıldı. Panelistlerden Sayın Aziz Nesin'in nükteli politikacılığı tam formdaydı. Sayın profesör Doğan Kuban'ın elit tanımı bence altı çizilecek nitelikteydi. Şöyle dedi: "Türkiye'de elit az, çünkü Türkiye'de sorunları diğer uluslardan meslekdaşlarıyla tartışıp çözüm üretecek insan az." Panelistlerden Oktay Ekinci ve Ertuğrul Kürkçü'nün ne dediklerini de merak edeceğini biliyorum, ama ayrıntıyı sohbete bırakıp Kürkçü'nün Ekinci'ye göre soyut kaldığını söyleyebilirim. O kadar olsun, Ekinci konunun uzmanı sayılır.

Bu sürede bazı kongreleri izleme zamanı buldum. Tek tek bahsetmeyeceğim. Kongreler hala birbirlerini kontrol edeceğine inanan kişilerin oluşturduğu listelerle oluyor. Dengeler... Dengeler... Kazanan listede yer almayan tecrübeli insanlardan yararlanılamıyor. Çarşaf liste olsa ne olur sanki! Bence bunlar, demokrasi ve bireyi ele alıştaki yenileşmelerin henüz söylem düzeyinde kalmasından kaynaklanıyor.

İstersen artık bitireyim, zira mektubum makaleye dönecek.

Selamlarım ve en iyi dileklerimle,
İlker

* Terör Yasası'na sadece SHP muhalefet etti.

Hazırlayan: Mustafa Durna

"MİNAREDEN AT BENİ İN AŞAĞI TUT BENİ"

(Bir halk türküsünden)

YUVARLAK MASA

- Dünyada da dibe vurmuş sosyalizm Türkiye'de de. (Sadun Aren)
- Çok yakında bizim hikayemiz de bitecek. (Nabi Yağcı)
- Gerçekten de bu gerçek bir sorundur. (Tektaş Ağaoğlu)
- Büyük düşünelim arkadaşlar. (Nabi Yağcı)
- Bizim sola büyük bir sudolabı lazım. (Sıtka Coşkun)
- Bu proje için acele etmeden aceleci olmak gerekir. (Nabi Yağcı)
- Pehlivan gibi soyunduğuma bakmayın sadece konuşacağım. (Sadun Aren)
- Gençlerle diyalog kurmak o kadar da zor değildir kolayca şeyderiz. (Tektaş Ağaoğlu)
- Bu amaçlar beni kesmiyor arkadaşlar. (Çağatay Anadol)

MARJİNALLER

- Arkadaşlar bir de ben konuşayım n'olur ya.. (Şener Macit)
- Ben aleyhte şeyapıyorum. (Rıza Kaplan)

***

- Her şeyde Marksizmden esinlendik, yedik içtik üzerimize elbise diye giydik. (Güngör Sezgin)
- Ağır olun ki molla desinler arkadaşım!.. (Mehmet Sarısözen)
- Canım ciğerim şimdi boşver, yarın bunları çözeriz... (Talat Ulusoy)

***

- Bu işin birinci şahiti Haydar Kutlu,
ikinci şahiti de Haydar Kutlu ve Nabi Yağcı'dır!.. (S.Coşkun)
- (Divan Başkanı'na hitaben) İbrahim abi! İndirelim mi abi?.. (Tespit edilemedi)

SEÇMELER

- Biz hekimler sıkıştıkları zaman birbirini ısırmazlar.

....

İnsanlar tesadüfen yaşıyor onu da söyleyeyim yani. (Dr. Şefik İğici)

***

- Ben istersem kongreyi büromda yaparım. (Atilla Coşkun)

***

- Dışarda marksist olarak tanınıyorum, ayrıca bu kötü de değil.
Ama ben marksist değilim. (Ali Fuat Vardal)

ACI BİR KAYIP

-Buraya gelirken, gerçi ben gelmedim hala ordayım ama.. (Tespit edilemedi).

* İstanbul İl ve İlçe kongreleri sürecinde derlenmiştir.